

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

SIGNALEREN VAN WERKEN EN VERKEERSBELEMMERINGEN OP DE OPENBARE WEG*

1. Werken en verkeersbelemmeringen op de openbare weg houden een reëel gevaar in voor alle weggebruikers. De arbeiders die op een openbare weg werken, zijn blootgesteld aan gevaar en de werken kunnen zelf beschadigd worden indien ze niet goed aangeduid zijn¹. Een duidelijke signalering is dan ook een vereiste om ongevallen te vermijden. De wetgever heeft een uitgebreide regeling uitgewerkt.

Momenteel valt de signalering van werken en verkeersbelemmeringen op de openbare weg onder toepassing van artikel 14 van de Wegverkeerswet². Dit artikel bepaalt zeer algemeen: «In afwijking van artikel 13 moeten de verkeersbelemmeringen aangeduid worden door degene die ze heeft doen ontstaan. Ingeval hij hierin te kort schiet neemt de overheid die het beheer over de openbare weg heeft, die verplichting op zich. Werken in uitvoering op de openbare weg worden onder de door de Koning te bepalen voorwaarden aangeduid door degene die de werken uitvoert.» Het maakt deel uit van een aantal andere artikelen waarmee de wetgever in 1964 duidelijkheid wilde brengen in de regeling betreffende de personen en overheden die verantwoordelijk zijn voor de signalering³. Voordien werd het probleem van de verkeerstekens op de openbare weg geregeld door de wet van 1 augustus 1899 wat de verbods- en gebodstekens betreft, en door de revolutiedecreten van 1789 en 1790 voor de gevaars- en aanwijzingstekens, zij het op een vrij vage wijze⁴. Voordat de wet van 15 april 1964 de zaken duidelijk-

ker regelde, was er evenwel reeds een regeling in de artikelen 113 en 114 van het wegverkeersreglement⁵ waarvan voormeld artikel 14 van de Wegverkeerswet de essentie weergeeft.

Op dit ogenblik is artikel 78 van het wegverkeersreglement toepasselijk. Dit artikel neemt de tekst van het oude artikel 113 licht formeel gewijzigd over en vult het eveneens een beetje aan:

«78.1.1. Het signaleren van de op de openbare weg aangebrachte werken valt ten laste van diegene die de werken uitvoert.

Wanneer verkeersborden betreffende de voorrang, verbodsborden, gebodsborden, verkeersborden betreffende het stilstaan en parkeren of voorlopige markeringen die de rijstroken aanduiden moeten worden aangewend, mag deze signalisatie slechts worden aangebracht op voorwaarde dat daartoe toelating is gegeven:

— door de minister tot wiens bevoegdheid het beheer van de autosnelwegen behoort of door zijn gemachtigde, zo het een autosnelweg betreft;

— door de burgemeester of zijn gemachtigde zo het een andere openbare weg betreft.

De toelating bepaalt in elk geval de verkeerstekens die zullen gebruikt worden.

78.1.2. De verkeerstekens moeten weggenomen worden door diegene die de werken uitvoert zodra deze beëindigd zijn.

78.2. De verkeersbelemmeringen moeten worden gesignaleerd:

— hetzij door de overheid die het beheer van de openbare weg heeft, wanneer het een belemmering betreft die niet te wijten is aan de daad van een derde;

— hetzij door hem die de verkeersbelemmering in het leven geroepen heeft.

Ingeval deze laatste in gebreke blijft, neemt de overheid die het beheer van de openbare weg heeft, deze verplichting op zich. De kosten die hieruit voortvloeien kunnen door die

* Deze bijdrage kwam tot stand naar aanleiding van het seminarie verbintenissen (verkeersrecht) aan de K.U.L., onder leiding van prof. dr. J. Herbots, dr. L. Lamine en dr. R. Poté, die ik hierbij ten eerste wil danken.

¹ Aanhef van het ministerieel besluit betreffende het signaleren van werken en verkeersbelemmeringen op de openbare weg, 25 maart 1977, *B.S.*, 30 maart 1977, *Omnil.*, 1977, nr. 300, 852.

² K.B. tot coördinatie van de wetten betreffende het wegverkeer, 16 maart 1968, *B.S.*, 27 maart 1968, errata in *B.S.*, 23 april 1968, *Omnil.*, 1968, nr. 388, 848. De inhoud van dit artikel bestaat sinds de wet van 15 april 1964 tot wijziging van de wet van 1 augustus 1899 houdende herziening van de wetgeving en van de reglementen op de politie van het vervoer, *B.S.*, 15 mei 1965, *Omnil.*, 1965, nr. 560, 1222, art. 4.

³ *Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 630/5, 6.

⁴ *Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 630/5, 5.

⁵ *Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 630/5, 5; K.B., 10 december 1958, *B.S.*, 14 januari 1959, *Omnil.*, 1959, nr. 4, 2.

overheid teruggevorderd worden van de in gebreke gebleven persoon⁶.»

Artikel 114 dat een nauwkeurige omschrijving gaf van de wijze van signaleren werd niet meer in het reglement opgenomen. Deze materie wordt nu geregeld door een ministerieel besluit⁷ dat vooral in verband met de werken aan de openbare weg een gedetailleerde regeling bevat.

Artikel 7 van het wegverkeersreglement houdt een algemeen verbod in om het verkeer te hinderen of onveilig te maken door welke belemmering ook⁸. Het vervangt artikel 8 van het vroegere reglement⁹.

Om een juist inzicht te verkrijgen in de wijze van toepassing van al deze artikelen is een onderzoek van de daarop betrekking hebbende rechtspraak noodzakelijk¹⁰.

1. Werken en verkeersbelemmeringen

2. De bovenvermelde regelingen¹¹ maken alle onderscheid tussen werken enerzijds en verkeersbelemmeringen anderzijds. Het onderscheid is van belang in verband met de aard van de signalering en de personen die verantwoordelijk zijn voor de plaatsing ervan, zoals verder zal blijken.

Van Roye meent dat het oude artikel 114¹² voor de signalering geen onderscheid maakte volgens verkeersbelemmeringen en werken maar wel volgens de uitgebreidheid van de verkeersbelemmeringen of de werken. Kleine verkeersbelemmeringen dienden op dezelfde wijze gesignaleerd te worden als kleine werken op de openbare weg¹³. Het ministerieel besluit dat nu de materie regelt maakt evenwel uitdrukkelijk het onderscheid¹⁴. Het onderscheid tussen verkeersbelemmeringen en werken is dus belangrijker dan vroeger.

A. Werken op de openbare weg

3. In de rechtspraak werden onder meer beschouwd als «werken» op de openbare weg: werken over een afstand van 500 meter aan de rand van de weg¹⁵, een opengebroken baan¹⁶, werken waarbij de hele openbare weg ontoegank-

lijk is¹⁷, werken waarbij slechts de helft van de weg ontoegankelijk is¹⁸, rioleringswerken¹⁹, het oprichten van een vluchtheuvel²⁰, het asfalteren van de weg²¹, het graven van een kuil achter de bomen²².

Met «werken» (werkterrein, chantier) bedoelt men de plaats waar een bepaald werk wordt uitgevoerd. Het gaat om de algemeen gebruikelijke betekenis van het woord, die ook wordt bedoeld in artikel 14 van de Wegverkeerswet, waar sprake is van «werken in uitvoering»²³.

Een verkeersbelemmering, die wel het uitzicht van werken kan hebben, maar waar in feite geen werken bezig zijn, wordt door de rechtspraak niet beschouwd als «werken», maar als een verkeersbelemmering. Een man kreeg mondelinge toelating van de burgemeester om op het einde van een doodlopende weg, die evenwel nog voor het verkeer openstond, een hoop kiezels op te slaan. 's Nachts botste een automobilist op de hoop kiezels, die niet gesignaleerd was. De rechter stelde in casu de gemeente aansprakelijk op grond van artikel 113 van het wegverkeersreglement²⁴, wat niet mogelijk is indien het zou gaan om «werken»²⁵.

«Werken» veronderstelt niet noodzakelijk een echt immobiel werkterrein. Een voertuig dat dient om lampen te vervangen of om de wegmarkeringen aan te brengen wordt ook beschouwd als een te signaleren werk aan de openbare weg. Het betreft dan werken die het verkeer kortstondig hinderen vanwege hun relatief lage verplaatsingssnelheid of vanwege hun veelvuldig stilstaan voor het uitvoeren van werken, waarvan de duur ten langste niet meer dan ongeveer één uur bedraagt²⁶.

Het wegverkeersreglement bepaalt dat degene die de werken uitvoert belast is met het signaleren ervan²⁷ en dat de verkeerstekens moeten worden weggenomen door diegene die de werken uitvoert, zodra ze beëindigd zijn²⁸. Wanneer de werken beëindigd zijn, kan men dus niet meer spreken van «werken» aangebracht op de openbare weg in de zin van artikel 78 van het wegverkeersreglement. De aannemer staat dan niet meer in voor de signalering. Het resultaat van de werken dient door de uitvoerder ervan gesignaleerd te worden²⁹. Zo besliste het Hof van Beroep te Luik dat, indien het resultaat van de werken een wijziging in het oude traject van de weg aanbrengt (in casu een bocht) deze wijziging niet door degene die de werken heeft uitgevoerd dient

⁶ K.B. 1 december 1975, *B.S.*, 9 december 1975, errata *B.S.*, 13 december 1975 en 18 december 1975, *Omnil.*, 1975, nr. 1076, 2964.

⁷ M.B. 25 maart 1977 betreffende het signaleren van werken en verkeersbelemmeringen op de openbare weg, *B.S.*, 30 maart 1977, *Omnil.*, 1977, nr. 300, 852, gewijzigd door M.B. 14 november 1978, *B.S.*, 2 december 1978, *Omnil.*, 1978, nr. 1003, 2162.

⁸ K.B. 1 december 1975, *B.S.*, 9 december 1975, errata *B.S.*, 13 december 1975 en 18 december 1975, *Omnil.*, 1975, nr. 1076, 2964.

⁹ K.B. 14 maart 1968, *B.S.*, 28 maart 1968, erratum *B.S.*, 23 april 1968, *Omnil.*, 1968, nr. 385, 678.

¹⁰ De geraadpleegde rechtspraak beperkt zich tot de vonnissen en arresten verschenen tussen 1 januari 1956 en 1 augustus 1983.

¹¹ O.a. art. 14 wegverkeerswet, art. 78 Wegverkeersreglement, de regeling in het M.B. 25 maart 1977.

¹² O.a. K.B. 10 december 1958, *B.S.*, 14 januari 1959, K.B. 14 maart 1968, *B.S.*, 28 maart 1968, erratum *B.S.*, 23 april 1968.

¹³ VAN ROYE, R., *Code de la circulation*, Brussel, 1956, nrs. 1890 en 1894, 970.

¹⁴ M.B. 25 maart 1977, *B.S.*, 30 maart 1977, heeft twee hoofdstukken: I. Signaleren van werken, II. Verkeersbelemmeringen.

¹⁵ Luik, 13 november 1956, *Jur. Liège*, 1956-57, 113.

¹⁶ Kh. Gent, 15 oktober 1959, *R.W.*, 1959-60, 845.

¹⁷ Cass., 16 mei 1963, *J.T.*, 1963, 571, *Pas.*, 1963, I, 980, *R.W.*, 1963-64, 1213.

¹⁸ Luik, 21 september 1973, *Jur. Liège*, 1973-74, 114, *Res et Jura immobilia*, 1974, 173.

¹⁹ Rb. Turnhout, 3 maart 1965, *Turnh. Rechtsl.*, 1965, 309.

²⁰ Rb. Brussel, 5 januari 1968, *J.T.*, 1968, 113, *Rev. Adm. B.*, 1968, 208, *R.G.A.R.*, 1968, nr. 8001.

²¹ Brussel, 4 december 1963, *Pas.*, 1965, II, 36, Rb. Luik, 23 maart 1967, *Jur. Liège*, 1967-1968, 29, *Rev. Comm. B.*, 1968, 267.

²² Vred. Mol, 26 juli 1960, *Turnh. Rechtsl.*, 1969 709.

²³ Luik, 25 juni 1975, *Jur. Liège*, 1975-76, 9.

²⁴ Luik, 1 februari 1968, *Jur. Liège*, 1967-68, 266.

²⁵ Zie infra nr. 6.

²⁶ Art. 1.10 en art. 6 M.B. 25 maart 1977, *B.S.*, 30 maart 1977.

²⁷ Art. 78.1.1 wegverkeersreglement.

²⁸ Art. 78.1.2 wegverkeersreglement.

²⁹ Indien de werken evenwel verkeersbelemmeringen tot gevolg hebben kan de aannemer wel aansprakelijk zijn daarvoor; zie infra nr. 10.

³⁰ Luik, 13 maart 1981, *Jur. Liège*, 1981-82, 341.

te worden gesignaleerd³⁰. De Rechtbank te Brussel oordeelde dat een afgewerkte vluchtheuvel niet meer onder toepassing van de artt. 113 en 114 van het (vroegere) wegverkeersreglement viel omdat er geen «werken» («chantier») meer waren. De aannemer was bijgevolg niet aansprakelijk³¹. Artikel 78.1.2. verplicht degene die de werken uitvoert, na de beëindiging ervan de verkeerstekens weg te nemen. Vooraf was er reeds een constante rechtspraak die de aannemer ontsloeg van de plicht te signaleren na het einde der werken³².

4. Wanneer zijn de werken beëindigd? De meerderheid van de rechtspraak meent dat het einde der werken onafhankelijk is van de voorlopige of definitieve opnemering der werken³³. De opnemering is slechts een formaliteit en heeft geen invloed op de feitelijke situatie³⁴.

Het «in uitvoering zijn van de werken» betekent niet dat men daadwerkelijk bezig moet zijn met het werk. Dit blijkt uit een uitgebreide rechtspraak³⁵ en ook uit de wetgeving omtrent de signalering bij nacht³⁶. De werken nemen geen einde bij een tijdelijke onderbreking zoals 's nachts of tijdens het weekend. Ook dan dient de signalering overeenkomstig het ministerieel besluit aanwezig te zijn. Er blijft immers een gevaarlijke situatie bestaan. Wel bepaalt het besluit dat in die gevallen de verkeersborden die niet meer nodig zijn, afdoende bedekt of weggenomen worden³⁷.

Het ogenblik waarop de werken beëindigd zijn, m.a.w. wanneer de plicht om te signaleren voor de aannemer vervalt en men dus niet meer kan spreken van werken op de openbare weg in de zin van artikel 78 van het wegverkeersreglement, wordt derhalve door de rechter gesteld met inachtneming van de feitelijke omstandigheden vastgesteld³⁸.

Zo oordeelde men dat, wanneer de bij werken aangebrachte kiezels nog niet vastzitten en de overtollige kiezels nog niet opgeruimd zijn, de werken nog niet beëindigd zijn en bijgevolg de werken nog dienen te worden gesignaleerd overeenkomstig de reglementering³⁹.

B. Verkeersbelemmeringen

5. Artikel 78.2 van het wegverkeersreglement geeft geen nadere bepaling van het begrip verkeersbelemmering. Van Roye en Verdoodt zijn van oordeel dat alles wat blijvend of tijdelijk het verkeer hindert een verkeersbelemmering is in de zin van artikel 78 (destijds 113). Het artikel is immers in

algemene bewoordingen gesteld en vermeldt geen enkele beperking⁴⁰. De oudere rechtspraak volgde deze visie⁴¹. De Rechtbank te Tongeren nam in 1957 aan dat de artt. 113 en 114 de verkeersbelemmeringen zeer in het algemeen bedoelen en wel die veroorzaakt door particulieren (derden), door de ligging of richtingsvorm van de baan, door een feit van de overheid die het beheer van de weg heeft of door de bouwterreinen van openbare werken⁴².

De rechtspraak heeft naderhand nochtans enige beperkingen aanvaard.

Men dient het begrip verkeersbelemmering in zijn gewone betekenis te verstaan: «La présence anormale d'un matériel ou d'un engin quelconque sur la voie publique ou d'une anomalie accidentelle comme un éboulement⁴³.»

Het Hof van Cassatie heeft in 1981 nogmaals beslist dat artikel 78.2 enkel van toepassing is op *verkeersbelemmeringen* die een zekere *bestendigheid* vertonen. Wagens die even stilstaan bij het uitvoeren van een maneuver, vertonen deze bestendigheid niet: zo is een vrachtauto die gedurende enkele ogenblikken dwars op de rijbaan stilstaat om een pomp-vrachtwagen die op het in de buurt gelegen bouwterrein stond, te kunnen vastkoppelen geen verkeersbelemmering⁴⁴.

Er is evenwel nog een tweede reden waarom wagens bij het uitvoeren van een maneuver niet dienen te worden gesignaleerd. Slechts *voertuigen* die door een *toevallige oorzaak* op de rijbaan geïmmobiliseerd zijn, dienen te worden gesignaleerd overeenkomstig artikel 78.2⁴⁵.

Een man die met een heftruck de weg wil oprijden, stopt aan de rand van het trottoir om een voertuig door te laten. De vork van zijn heftruck stak evenwel meer dan een meter over de rijbaan, waardoor het voertuig beschadigd werd. Het Hof van Cassatie oordeelde dat artikel 78.2 niet overtreden werd⁴⁶.

Wanneer daarentegen een aanhangwagen stuk geraakt, is er wel een *toevallige oorzaak* (dit is een oorzaak die zich toevallig voordoet)⁴⁷ aanwezig en kan men wel spreken van een verkeersbelemmering in de zin van artikel 78 van het wegverkeersreglement⁴⁸.

Het Hof van Beroep te Luik meent dat er geen sprake is van een verkeersbelemmering in de zin van artikel 14 van de wegverkeerswet of artikel 78 van het Wegverkeersreglement indien het gaat om een «kunstwerk dat door zijn constructie en blijvend karakter tot de structuur van de weg zelf behoort⁴⁹». In casu betrof het een spoorwegbrug over de weg. De brug was lager dan de wettelijk voorgeschreven hoogte, zodat ze hoge voertuigen hinderde.

³¹ Rb. Brussel, 5 januari 1968, *J.T.*, 1968, 131, *Rev. Adm. B.*, 1968, 208, *R.G.A.R.*, 1968, nr. 8001, met noot J. Verdoodt.

³² P.H., noot onder Luik, 13 maart 1981, *Jur. Liège*, 1981-82, 343, met lijst rechtspraak.

³³ P.H., noot onder Luik, 13 maart 1981, *Jur. Liège*, 1981-82, 343.

³⁴ Luik, 13 maart 1981, *Jur. Liège*, 1981-82, 341.

³⁵ Zie bv. infra nr. 14 (ongevallen 's nachts).

³⁶ Art. 114 K.B. 14 maart 1968, *B.S.*, 28 maart 1968, erratum 23 april 1968, vroeger, en nu: o.a. artikelen 1.4.1, 1.4.2, 3.1, 3°, 4.1, 1°, M.B. 25 maart 1977, *B.S.*, 30 maart 1977.

³⁷ Art. 1.5.2, M.B. 25 maart 1977, *B.S.*, 30 maart 1977.

³⁸ Luik, 13 maart 1981, *Jur. Liège*, 1981-82, 341.

³⁹ Corr. Luik, 7 januari 1972, voor de aangehaalde passus bevestigd in Cass., 4 september 1972, *Pas.*, 1973, I, 3.

⁴⁰ VAN ROYE, R., o.c., nr. 1888, 970; VERDOODT, J., noot onder Cass., 4 september 1967, *R.G.A.R.*, 1967, nr. 8017.

⁴¹ Rb. Brugge, 27 november 1957, *R.G.A.R.*, 1959, nr. 6244.

⁴² Rb. Tongeren, 11 juli 1957, *R.W.*, 1957-58, 1858 en 2069.

⁴³ Rb. Brussel, 5 januari 1968, *J.T.*, 1968, 131, *Rev. Adm. B.*, 1968, 208, *R.G.A.R.*, 1968, nr. 8001.

⁴⁴ Cass., 28 januari 1981, *R.W.*, 1981-82, 680.

⁴⁵ Cass., 4 september 1967, *R.W.*, 1967-68, 1122; Cass., 28 januari 1981, *R.W.*, 1981-82, 680.

⁴⁶ Cass., 4 september 1967, *R.W.*, 1967-68, 1122.

⁴⁷ Cass., 28 januari 1981, *R.W.*, 1981-82, 680.

⁴⁸ Luik, 11 april 1962, *Jur. Liège*, 1961-62, 282.

⁴⁹ Luik, 21 juni 1974, *R.W.*, 1975-76, 101, bijzonder 105; contra de oude rechtspraak, zie supra nr. 5 en noot 41.

Een wijziging in het traject van de weg, bv. een bocht⁵⁰, of een pas aangelegde vluchtheuvel of trottoir zijn geen verkeersbelemmeringen⁵¹.

In de volgende gevallen is er wel sprake van verkeersbelemmeringen :

- een omhoogstekende rioolput⁵², een omhoogstekend stuk beton of steen⁵³, een opstekende rail op de rijweg⁵⁴;
- uitgravingen⁵⁵ en verzakkingen in de weg⁵⁶;
- kiezels los op de weg⁵⁷.

2. De aansprakelijke personen

A. Werken op de openbare weg

1° Hoofdaansprakelijkheid

6. Artikel 14 van de Wegverkeerswet en artikel 78.1 van het wegverkeersreglement leggen aan de degene, die werken uitvoert op de openbare weg de verplichting op ze te signaleren. De hoofdaannemer die de *leiding van de werken in handen heeft*, wordt beschouwd als degene die ze uitvoert en heeft derhalve de verplichting ze te signaleren. Dit is zelfs zo indien een onderaannemer op het ogenblik van het ongeval de werken uitvoert, behalve indien de hoofdaannemer hem belast met de signalering⁵⁸.

Het is logisch dat, ingeval de gemeente of de staat met eigen werknemers (in eigen beheer) werken verricht op de openbare weg, ze zelf hoofdverantwoordelijk zijn voor de signalering⁵⁹.

Indien twee aannemers op dezelfde plaats verschillende werken uitvoeren, kan de signalering ervan tegelijkertijd ten laste van beiden vallen. In casu voerde de eerste aannemer diverse verbeteringswerken aan de weg uit, terwijl de tweede de transporen verlegde. Geen van beiden had evenwel voor de noodzakelijke verkeerstekens gezorgd en beiden begingen een overtreding van artikel 78.1.1⁶⁰.

Het personeel van de aannemer die de werken uitvoert, is niet aansprakelijk voor de gevolgen van foutieve of ontbrekende signalering. Art. 78.1.1 van het wegverkeersregle-

ment «précise bien à qui incombe la signalisation des chantiers et des obstacles : ce n'est certes pas à l'ouvrier⁶¹».

II. Ingeval de hoofdaansprakelijke in gebreke blijft

7. Voor het geval dat degene die de werken uitvoert, maar ze niet signaleert, bevat artikel 14 van de wegverkeerswet, noch artikel 78 van het Wegverkeersreglement een regeling.

Het Hof van Cassatie besliste in zijn arrest van 7 maart 1963 dat de overheid voor het verkeer slechts wegen mag openstellen die voldoende veilig zijn en, buiten het geval waarin een vreemde oorzaak die haar niet kan worden verweten, haar verhindert haar veiligheidsplicht te vervullen, zij elk abnormaal gevaar moet ondervangen door gepaste maatregelen⁶². Met overheid wordt bedoeld de gemeente of de staat, naargelang wie het beheer over de weg heeft⁶³.

Deze verplichting is gefundeerd op de in artikel 1382 B.W. aan allen opgelegde plicht van voorzichtigheid⁶⁴: «De verplichting van voorzichtigheid, welke zich aan allen opdringt⁶⁵».

Een bekend principe veronderstelt een wettig vertrouwen van de weggebruiker in de veiligheid van de weg⁶⁶. Dit vertrouwen geldt tegenover de overheid die het beheer van de weg heeft⁶⁷. Hoewel sommigen van oordeel zijn dat dit principe achterhaald is sinds het arrest van 1963⁶⁸, wordt het in de rechtspraak nog steeds aangehaald⁶⁹. Iedere weggebruiker is gerechtigd te veronderstellen dat de door hem gevolgde baan in een normale rijbare staat is; in geval van abnormaal gevaar, in casu een 60 cm diepe inzakking in de baan, dient de overheid dit immers uit te schakelen door het op te ruimen of het te signaleren⁷⁰.

⁶¹ Rb. Tongeren, 11 juli 1957, *R.W.*, 1957-58, 1858 en 2069; Pol. Celles, 3 februari 1959, *R.G.A.R.*, 1963, nr. 7048.

⁶² Cass., 7 maart 1963, *R.W.*, 1963-64, 1115, *J.T.*, 1963, 223, *Pas.*, 1963, 744, *R.C.J.B.*, 1963, 93. Herhaaldelijk bevestigd in de rechtspraak: Rb. Brussel, 12 januari 1965, *Pas.*, 1965, III, 83; Brussel, 23 januari 1969, *Pas.*, 1969, I, 397; Vred. Aarlen, 8 januari 1974, *Jur. Liège*, 1978-79, 421, Cass., 21 oktober 1977, *Pas.*, 1978, I, 228.

⁶³ R.B., noot onder Rb. Bergen, 2 december 1966, *Bull. Ass.*, 1968, 168.

⁶⁴ COECKELBERGH, D., «Overheidsaansprakelijkheid voor ongevallen te wijten aan weersomstandigheden en andere toevallige toestanden», *Jura Falc.*, 1979-80, 579, 580 en 582; R.B. noot onder Rb. Bergen, 2 december 1966, *Bull. Ass.*, 1968, 168.

⁶⁵ Cass., 7 maart 1963, *R.W.*, 1963-64, 1115, inz. 1117.

⁶⁶ COECKELBERGH, D., o.c., 579 en 580, en DABIN, J., «La responsabilité de l'administration à l'égard des usagers de la voirie», noot onder Cass., 7 maart 1963, *R.C.J.B.*, 1963, 104.

⁶⁷ Vred. Philippeville, 15 oktober 1957, *Bull. Ass.*, 1959, 83; Luik, 2 april 1957, *Bull. Ass.*, 1958, 179.

⁶⁸ DABIN, J., o.c., noot onder Cass., 7 maart 1963, *R.C.J.B.*, 1963, 104; R.B., noot onder Rb. Bergen, 2 december 1966, *Bull. Ass.*, 1968, 168.

⁶⁹ Rb. Nijvel, 23 december 1963, *J.T.*, 1964, 336; Rb. Brussel, 12 januari 1965, *Pas.*, 1965, III, 83; Cass., 5 september 1969, *R.W.*, 1969-70, 757; Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505, *J.T.*, 1972, 175 en *R.G.A.R.*, 1972, nr. 8793; Luik, 18 januari 1978, *Jur. Liège*, 1977-78, 241; Brussel, 14 oktober 1981, *R.W.*, 1982-83, 2275.

⁷⁰ Pol. Neufchâteau, 11 september 1964, *T. Vred.*, 1965, 290.

⁵⁰ Luik, 13 maart 1981, *Jur. Liège*, 1981-82, 341.

⁵¹ Rb. Brussel, 5 januari 1968, *J.T.*, 1968, 131, *Rev. Adm. B.*, 1968, 208, *R.G.A.R.*, 1968, nr. 8001.

⁵² Vred. Philippeville, 15 oktober 1957, *Bull. Ass.*, 1959, 83; Corr. Luik, 6 februari 1965, *R.G.A.R.*, 1965, 7448.

⁵³ Brussel, 23 januari 1968, *J.T.*, 1968, 530; Vred. Nijvel, 23 juni 1981, *Res et Jura immobilia*, 1981, 323; Brussel, 28 september 1981, *R.W.*, 1982-83, 841.

⁵⁴ Cass., 6 oktober 1977, *Pas.*, 1978, I, 152.

⁵⁵ Vred. Gosselies, 14 februari 1968, *Bull. Ass.*, 1968, 792.

⁵⁶ Pol. Neufchâteau, 11 september 1964, *T. Vred.*, 1965, 290; Pol. Jehay-Bodegnée, 18 november 1966, *T. Vred.*, 1967, 241; Rb. Aarlen, 25 juni 1969, *Jur. Liège*, 1970-71, 245; Cass., 5 september 1969, *R.W.*, 1969-70, 757.

⁵⁷ Pol. Enghien, 31 oktober 1969, *T. Vred.*, 1970, 46; Cass., 4 september 1972, *Pas.*, 1973, I, 3.

⁵⁸ Cass., 24 februari 1975, *Pas.*, 1975, I, 651.

⁵⁹ Pol. Celles, 3 februari 1959, *R.G.A.R.*, 1963, nr. 7048; Brussel, 24 juni 1969, *De Verz.*, 1970, 153.

⁶⁰ Cass., 12 december 1960, *Pas.*, 1961, I, 393.

De aansprakelijkheid van de *gemeente* heeft nog een andere grondslag buiten de algemene zorgvuldigheidsplicht⁷¹. Op basis van artikel 50 van het decreet van 14 december 1789 en van de artikelen 1 en 3, 1°, van het decreet van 16-24 augustus 1790 moet de gemeente eveneens waken voor de verkeersveiligheid⁷².

Zelfs indien de gemeente niet het beheer over de weg heeft, blijft ze aansprakelijk. De gemeenteoverheid moet instaan voor de veiligheid van de weggebruikers op het gehele wegennet binnen het gebied van de gemeente, ook voor het rijkswegennet⁷³. Door de wet van 15 april 1964 werd bepaald dat de politie over het wegverkeer, voor zover deze betrekking heeft op blijvende of periodieke toestanden, niet valt onder de bepalingen van de decreten van 1789 en 1790⁷⁴. Plotselinge en voorlopige toestanden zullen onder het gezag van de gemeentelijke politie blijven, zoals dit voortvloeit uit de decreten van 1789 en 1790⁷⁵. Die decreten werden immers maar gedeeltelijk opgeheven. Werken op de openbare weg die niet gesignaleerd zijn, zijn gevaren die niet blijvend, noch periodiek zijn en bijgevolg onder toepassing van de decreten blijven⁷⁶.

B. Verkeersbelemmeringen op de openbare weg

Artikel 78.2 maakt een onderscheid.

a) Verkeersbelemmeringen niet te wijten aan een daad van een derde

8.1° *Hoofdaansprakelijkheid*. Artikel 78.2 vermeldt uitdrukkelijk dat dergelijke verkeersbelemmeringen gesignaleerd dienen te worden door de overheid die het beheer van de openbare weg heeft. Wanneer een inzinking in het wegdek ontstaan is door opvriezing en intredende dooi dient de overheid te zorgen voor een correcte signalering⁷⁷. Dit niet alleen op grond van artikel 78 van het wegverkeersreglement, maar ook krachtens de algemene zorgvuldigheidsplicht die op de overheid rust en het wettig vertrouwen dat de weggebruiker mag hebben in de veiligheid van de weg⁷⁸.

9.2° *Ingeval de hoofdaansprakelijke in gebreke blijft*. Ingeval degene die het beheer heeft over de weg in kwestie,

de belemmeringen niet signaleert, blijft de gemeente verplicht te waken voor de verkeersveiligheid, zoals hierboven is uiteengezet⁷⁹.

b) Verkeersbelemmeringen te wijten aan de daad van een derde

10.1° *Hoofdaansprakelijkheid*. Volgens artikel 78.2 dient degene die de verkeersbelemmering in het leven geroepen heeft deze te signaleren. Hieronder vallen alle verkeersbelemmeringen veroorzaakt door een derde, die geen werken op de openbare weg zijn: een aanhangwagen die op de openbare weg achterblijft⁸⁰, een kiezeldepot op een doodlopende weg⁸¹, maar ook verkeersbelemmeringen die het gevolg zijn van werken op de openbare weg⁸². De aannemer is zoals boven vermeld niet meer aansprakelijk voor het signaleren van de werken, als ze eenmaal beëindigd zijn, maar nog wel voor de correcte signalering van verkeersbelemmeringen die hij door die werken veroorzaakt heeft: bv. twee kuilen op de rijweg van 20 cm diepte⁸³.

Een mooi voorbeeld hiervan is het vonnis van de Rechtbank te Brugge⁸⁴. Een betonnen afsluiting langs de spoorweg bevond zich buiten de rijbaan voordat de weg werd verbreed. Slechts door de verbreding van de weg door de aannemer, in casu de staat, is de afsluiting, die er oorspronkelijk door de N.M.B.S. was geplaatst, een hindernis voor het verkeer geworden. De aannemer, en niet de N.M.B.S., die toestemming gegeven had om de afsluiting af te breken, heeft deze verkeersbelemmering in het leven geroepen, en diende ze bijgevolg te signaleren.

Gewoonlijk neemt de rechtspraak aan dat de aannemer volledig aansprakelijk blijft voor de schade die aan derden wordt veroorzaakt door het niet-signaleren van door hem in het leven geroepen verkeersbelemmeringen (ten gevolge van ondertussen beëindigde werken) zolang de oplevering niet heeft plaatsgehad⁸⁵.

Nadat de werken opgeleverd zijn, kan nog slechts de overheid die het beheer over de weg heeft of de gemeente aansprakelijk worden gesteld⁸⁶.

11.2° *Ingeval de hoofdaansprakelijke in gebreke blijft*. Artikel 78.2 van het wegverkeersreglement bepaalt dat wanneer degene die de verkeersbelemmering heeft veroorzaakt, in gebreke blijft, de overheid die het beheer van de openbare weg heeft, de verplichting tot het signaleren op zich neemt. De kosten die daaruit voortvloeien, kunnen door die overheid teruggevorderd worden van de in gebreke gebleven persoon.

⁷¹ Over de verhouding tussen deze twee verschillende grondslagen en de feitelijke appreciatie door de rechters zie S., noot onder Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505.

⁷² Gent, 18 mei 1961, *R.G.A.R.*, 1961, nr. 6784; R.B., noot onder Rb. Bergen, 2 december 1966, *Bull. Ass.*, 1968, 168; S., noot onder Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505; Brussel, 28 september 1981, *R.W.*, 1982-83, (841), 842.

⁷³ Cass., 21 oktober 1977, *Pas.*, 1978, I, 228; Brussel, 28 september 1981, *R.W.*, 1982-83, 841; Cass., 1 februari 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 551, *R.W.*, 1972-73, 1856, met noot G.

⁷⁴ Art. 10, §2, wet 15 april 1964, *B.S.*, 15 mei 1965; art 10 Wegverkeerswet.

⁷⁵ *Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 630/5, 9; Pol. Gosselies, 14 februari 1968, *Bull. Ass.*, 1968, 792.

⁷⁶ *Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 630/1, 7; Pol. Gosselies, 14 februari 1968, *Bull. Ass.*, 1968, 792.

⁷⁷ Rb. Tongeren, 11 juli 1957, *R.W.*, 1957-58, 1858 en 2069; Brussel, 23 januari 1968, *J.T.*, 1968, 530.

⁷⁸ Cass., 5 september 1969, *R.W.*, 1969-70, 759.

⁷⁹ Zie supra, nr. 7 in fine.

⁸⁰ Luik, 11 april 1962, *Jur. Liège*, 1961-62, 282.

⁸¹ Luik, 1 februari 1968, *Jur. Liège*, 1967-68, 266.

⁸² Brussel, 4 december 1963, *Pas.*, 1965, II, 36; Pol. Gosselies, 14 februari 1968, *Bull. Ass.*, 1968, 792; Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 506.

⁸³ Vred. Gosselies, 14 februari 1968, *Bull. Ass.*, 1968, 792.

⁸⁴ Rb. Brugge, 27 november 1957, *R.G.A.R.*, 1959, nr. 6244.

⁸⁵ Pol. Neufchâteau, 11 september 1964, *T. Vred.*, 1965, 292; Vred. Gosselies, 14 februari 1968, *Bull. Ass.*, 1968, 792; en impliciet in Luik, 18 januari 1978, *Jur. Liège*, 1977-78, 242.

⁸⁶ Luik, 18 januari 1978, *Jur. Liège*, 1977-78, 242.

III. Wijze van signaleren

12. Vroeger bepaalde artikel 114 van het wegverkeersreglement⁸⁷ vrij gedetailleerd de wijze van signaleren. Naast het ministerieel besluit van 11 oktober 1976⁸⁸, dat de minimumafmetingen en de bijzondere plaatsingsvoorwaarden van de verkeerstekens vaststelt⁸⁹, is nu vooral het ministerieel besluit betreffende het signaliseren van werken en verkeersbelemmeringen op de openbare weg van 25 maart 1977⁹⁰ belangrijk.

Het besluit bepaalt onder meer:

«De signalisatie van werken moet aangebracht worden met de meeste zorg en moet, in de mate van het mogelijke, zuiver gehouden worden zodanig dat zij voor de weggebruikers identificeerbaar blijft⁹¹.»

«Het werk mag slechts beginnen wanneer de signalisatie aangebracht is⁹².»

«Wanneer een verlichtingstoestel voorzien is, moet het werken tussen het vallen van de avond en het aanbreken van de dag en in alle omstandigheden wanneer het niet meer mogelijk is duidelijk te zien tot op een afstand van ongeveer 200 meter⁹³.»

«Bij helder weer moet de verlichting de signalisatie zichtbaar maken op ten minste 150 meter⁹⁴.»

Naast deze algemene beginselen geeft het besluit een zeer gedetailleerde beschrijving van de diverse wijzen van signaleren. Het maakt daartoe een onderscheid tussen vijf soorten werken⁹⁵:

Categorie 1: de werken «ingeplant» op openbare wegen waar de hoogste toegelaten snelheid hoger is dan 90 km/uur⁹⁶.

Categorie 2: wegen waar de hoogste toegelaten snelheid hoger is dan 60 km/uur en lager of gelijk aan 90 km/uur⁹⁷.

Categorie 3: wegen met een hoogste toegelaten snelheid die lager is dan of gelijk aan 60 km/uur⁹⁸.

Categorie 4: werken «ingeplant» buiten de rijbaan, maar die een gevaar betekenen voor de voetgangers, de fietsers en de bestuurders van tweewielige bromfietsen⁹⁹.

Categorie 5: de mobiele werken die het verkeer kortstondig hinderen (maximum één uur stilstaan)¹⁰⁰.

Bij de eerste drie categorieën wordt telkens nog eens een

onderscheid in signalering gemaakt naargelang de werken het verkeer al dan niet sterk hinderen¹⁰¹.

13. Artikel 78.1.1 verbiedt bepaalde verkeersborden te plaatsen zonder toelating. Als de aannemer geen toelating heeft, is hij toch verplicht de werken te signaleren¹⁰²: bv. door een hek te plaatsen aan het begin van het werk¹⁰³, kegels met afwisselend rode en witte strepen¹⁰⁴, enz. Voor dergelijke signaleringselementen is immers geen toelating vereist.

Er is rechtspraak die oordeelt dat wanneer de aannemer toch zonder toelating verkeerstekens aanbrengt waarvoor toelating nodig is, deze signalering een «passief» gevolg heeft. Degene die de verkeerstekens niet in acht neemt, wordt niet vervolgd, maar moet wel de gevolgen van zijn daden op zich nemen ... de signalering houdt in elk geval een waarschuwing in¹⁰⁵. De weggebruiker kan bovendien niet weten dat de verkeerstekens zonder wettelijke toelating zijn geplaatst.

In verband met de verkeersbelemmeringen is het ministerieel besluit wel zeer bondig¹⁰⁶. Het bepaalt dat in verband met de signalering van verkeersbelemmeringen de best geschikte maatregelen moeten worden genomen ter verzekering van de verkeersveiligheid¹⁰⁷.

Natuurlijk dient minstens artikel 51 van het wegverkeersreglement¹⁰⁸ in acht genomen te worden.

Wat juist de best geschikte maatregelen zijn, zal de feitenrechter dienen te beoordelen nu de wet geen gedetailleerde regeling meer inhoudt.

De enige verdere bepaling betreffende verkeersbelemmeringen in het ministerieel besluit betreft de verplichting om tussen het vallen van de avond en het aanbreken van de dag en in alle omstandigheden wanneer het niet meer mogelijk is duidelijk te zien tot op een afstand van ongeveer 200 meter, de verkeersbelemmeringen te signaleren door lichten met een voldoende lichtsterkte¹⁰⁹, dit zijn lichten die bij helder weer tot op 150 meter zichtbaar zijn¹¹⁰.

4. Concrete beoordeling en verdeling van de aansprakelijkheid in de rechtspraak

Diverse factoren kunnen oorzaak zijn van een gedeelde of afgezwakte aansprakelijkheid.

14. *Weersomstandigheden als oorzaak van het uitdoven van de verlichting bij signalering.* Het probleem doet zich

⁸⁷ O.a. K.B. 10 december 1958, *B.S.*, 14 januari 1959 en K.B. 14 maart 1968, *B.S.*, 28 maart 1968, erratum *B.S.*, 23 april 1968.

⁸⁸ M.B. 25 maart 1977 bepaalt in art. 1.3.2 uitdrukkelijk dat dit ministerieel besluit van toepassing is.

⁸⁹ M.B. 11 oktober 1976, *Omnil.*, 1976, nr. 1008, *B.S.*, 14 oktober 1976.

⁹⁰ M.B. 25 maart 1977, *Omnil.*, 1977, nr. 300, *B.S.*, 30 maart 1977, gewijzigd door M.B. 14 november 1978, *Omnil.*, 1978, nr. 1003, *B.S.*, 2 december 1978.

⁹¹ Art. 1.1.

⁹² Art. 1.2.2.

⁹³ Art. 1.4.1.

⁹⁴ Art. 1.4.2.

⁹⁵ Art. 1.10.

⁹⁶ Art. 2.

⁹⁷ Art. 3.

⁹⁸ Art. 4.

⁹⁹ Art. 5.

¹⁰⁰ Art. 6.

¹⁰¹ Artt. 2.1, 3.1, 4.1, M.B. 25 maart 1977 bepalen: «Werken die het verkeer sterk hinderen zijn werken die op welke plaats ook, zo breed zijn, dat ten minste één rijstrook of de breedte van één rijstrook onttrokken wordt aan het verkeer op de rijbaan.»

¹⁰² Vred. Louveigné, 16 februari 1967, *R.G.A.R.*, 1967, nr. 7832.

¹⁰³ Bv. art. 2.1.1, 2°, M.B. 25 maart 1977.

¹⁰⁴ Bv. art. 2.1.1, 3°, M.B. 25 maart 1977.

¹⁰⁵ Vred. Gembloux, 17 mei 1966, *Jur. Liège*, 1966-67, 39, *Bull. Ass.*, 1966, 989, met noot S.

¹⁰⁶ Veel bondiger dan het vroegere artikel 114.

¹⁰⁷ Art. 8 M.B. 25 maart 1977.

¹⁰⁸ Dit artikel regelt de signalering van defecte voertuigen en van ladingen die op de openbare weg gevallen zijn.

¹⁰⁹ Art. 8, tweede lid, M.B. 25 maart 1977.

¹¹⁰ Art. 1.4.2 M.B. 25 maart 1977.

de laatste tijd minder voor dan vroeger wegens het bijna uitsluitend gebruik van elektrische lampen. Vroeger werden evenwel vaak lampen gebruikt die uitdoofden door hevige wind of onweer: bv. vetlampen¹¹¹ of petroleumlampen¹¹².

In principe werden wind en onweer slechts als overmacht aanvaard indien ze onvoorzienbaar én onweerstaanbaar waren. Slechts dan is de aannemer niet aansprakelijk¹¹³.

In onze streken komen slechte weersomstandigheden evenwel zo veelvuldig en regelmatig voor dat degene op wie de signalisatieplicht rust, er rekening mee dient te houden¹¹⁴. Wind en onweer zijn bijgevolg bijna steeds voorzienbaar, zeker in bepaalde seizoenen¹¹⁵. De Vrederechter te Brussel besliste evenwel dat een zeer hevige wind onbetwistbaar overmacht uitmaakt wanneer daardoor de verlichting uitgedoofd wordt¹¹⁶. In casu had het slachtoffer ondanks het ontbreken van de verlichting toch het hek gezien ... en was hij toch doorgereden, wat een zware onvoorzichtigheid inhoudt, zodat het argument van de overmacht kan worden beschouwd als een overtollig motief¹¹⁷. Het oorzakelijk verband tussen de fout van de aannemer en de schade werd immers reeds door de fout van het slachtoffer verbroken¹¹⁸.

15. *Invloed van weersomstandigheden op de wijze van signaleren.* Zoals degene die voor de signalisatie instaat, ervoor moet zorgen dat hij lampen gebruikt die bij de veelvuldig en regelmatig voorkomende weersomstandigheden blijven branden, moet hij ook de verkeerslichten zodanig regelen dat ze een veilig verkeer in de hand werken bij alle voorzienbare weersomstandigheden¹¹⁹. In casu betrof het verkeerslichten die afwisselend het verkeer van beide richtingen doorlieten op de enige nog berijdbare rijstrook. De wagens die evenwel op het laatste ogenblik door het groene licht reden, konden niet de gehele weg naast de werken afleggen, voordat het licht aan de andere kant groen werd. De gevolgen laten zich raden. De aannemer werd aansprakelijk gesteld omdat hij kon voorzien dat in de herfst de weersomstandigheden de snelheid van het verkeer zouden afremmen.

De aannemer dient evenwel niet onbepaald rekening te houden met de gevolgen van het weer: wanneer werken aan de openbare weg correct gesignaleerd zijn, maar de verkeerstekens voor een weggebruiker door verblindende zonnestralen niet zichtbaar zijn, zijn de overheid of de aannemer niet aansprakelijk. Het betreft hier geen natuurlijk element dat duidelijk voorzienbaar is en bovendien dient elke weggebruiker zijn snelheid aan te passen aan de zichtbaarheid van het ogenblik¹²⁰.

16. *Vreemde oorzaak die de overheid niet kan worden verweten en die haar verhindert haar veiligheidsplicht te vervullen*¹²¹ — *Overmacht.* Deze bevrijdende vreemde oorzaak behelst essentieel het bestaan van een onvoorzienbaar en onoverkomelijk feit¹²². In de praktijk heeft de rechtspraak dit als volgt toegepast. De overheid is aansprakelijk indien twee voorwaarden vervuld zijn: er moet kunnen verwacht worden dat de overheid normalerwijze kennis had van de verkeersbelemmering¹²³, en de overheid moet de tijd en de mogelijkheid gehad hebben om adequate maatregelen te nemen¹²⁴.

Het betreft hier een feitelijke appreciatie van de rechter. Zo oordeelde de rechter dat van de gemeente niet kon verwacht worden dat ze enkele uren na de beëindiging van werken reeds zou weten dat er nog modder op de weg was¹²⁵.

De Vrederechter te Aarlen stelt het nog scherper. Het enkele feit dat de overheid niet wist dat er een gladde chlooride-plek op de weg was, deed de aansprakelijkheid wegval- len, omdat er geen fout meer was bij de overheid¹²⁶.

Het hof van beroep oordeelt in een ander geval dat de gemeente aansprakelijk is omdat de gevaarlijke situatie die het gevolg was van een niet gesignaleerd werk, gedurende een hele tijd voor het ongeval reeds bestond, een periode die lang genoeg was voor de gemeente om adequate maatregelen te nemen¹²⁷.

Het feit van een derde wordt gelijkgesteld met een dergelijke onvoorzienbare en onoverkomelijke, bevrijdende vreemde oorzaak. Wanneer een gemeente een verzakking laat herstellen, mag ze ervan uitgaan dat de herstelling volgens de regels van de kunst is uitgevoerd. De gemeente is niet aansprakelijk wanneer de herstelling slecht is uitgevoerd en de volgende morgen een ongeval gebeurt omdat dezelfde verzakking opnieuw ontstaan was. De gebrekkige prestatie van de hersteller maakt van zijn kant een fout uit, die met betrekking tot de aansprakelijkheid van de gemeente als overmacht geldt. De gemeente treft dus geen fout: om maatregelen te nemen diende ze eerst zelf op de hoogte te zijn van het bestaande gevaar en dat kon volgens de rechter niet van haar verwacht worden¹²⁸.

Indien de gemeente, eenmaal op de hoogte van het onverwachte, door een derde veroorzaakte gevaar, dadelijk de

¹²⁰ Rb. Luik, 25 maart 1959, *R.G.A.R.*, 1959, nr. 6362, (gedateerd 23 maart 1959) met noot R.O. DALCQ; COECKELBERGH, D., o.c., 598.

¹²¹ Zie supra, nr. 7.

¹²² Rb. Brussel, 12 januari 1965, *Pas.*, 1965, III, 83.

¹²³ Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505, *J.T.*, 1972, 175, en *R.G.A.R.*, 1972, nr. 8973.

¹²⁴ Brussel, 24 juni 1969, *De Verz.*, 1970, 153; Vred. Aarlen, 8 januari 1974, *Jur. Liège*, 1978-79, 421; Vred. Nijvel, 23 juni 1981, *Res et Jura immobilia*, 1981 (323), 325, en infra, nr. 17.

¹²⁵ Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505, *J.T.*, 1972, 175, en *R.G.A.R.*, 1972, nr. 8973.

¹²⁶ Vred. Aarlen, 8 januari 1974, *Jur. Liège*, 1978-79, 421.

¹²⁷ Brussel, 24 juni 1969, *De Verz.*, 1970, 153.

¹²⁸ Rb. Brussel, 12 januari 1965, *Pas.*, 1965, III, 83; VANDENBERGHE, H., e.a., «Overzicht van rechtspraak: aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1964-1978)», *T.P.R.*, 1980, nr. 214, 1423.

¹¹¹ Kh. Gent, 15 oktober 1959, *R.W.*, 1959-60, 845.

¹¹² Pol. Neerpelt, 4 juni 1957, *R.G.A.R.*, 1958, nr. 6125.

¹¹³ S., noot onder Vred. Brussel, 11 oktober 1956, *Bull. Ass.*, 1957, 244.

¹¹⁴ Vred. Gembloux, 17 mei 1966, *Jur. Liège*, 1966-67, 38.

¹¹⁵ S., noot onder Vred. Brussel, 11 oktober 1956, *Bull. Ass.*, 1957, 244, inz. 246.

¹¹⁶ Vred. Brussel, 11 oktober 1956, *Bull. Ass.*, 1957, 244.

¹¹⁷ S., noot onder Vred. Brussel, 11 oktober 1956, *Bull. Ass.*, 1957, 244.

¹¹⁸ Zie infra, nr. 21.

¹¹⁹ Luik, 21 september 1973, *Jur. Liège*, 1973-74, 114, *Res et Jura immobilia*, 1974, 173.

nodige maatregelen neemt, treft haar geen fout in verband met het vooraf gebeurde ongeval¹²⁹.

Ongeveer dezelfde redenering wordt gevolgd in geval van onverwachte weersomstandigheden. Deze maken in sommige gevallen overmacht uit. Zodra de twee voornoemde voorwaarden vervuld zijn, is de overheid evenwel aansprakelijk. Een plotseling onweer in de maand augustus is in casu een geval van overmacht. Wanneer evenwel vijf uur na het onweer nog geen enkele maatregel werd getroffen, is de gemeente aansprakelijk wegens haar nalatigheid om iets aan de gevaarlijke situatie (in casu modder op de weg) te doen. Zeker wanneer de veldwachter wist dat de modder op de weg telkens voorkomt na onweer¹³⁰.

Wanneer een weg beschadigd werd door een bijzonder hevige winter, kan de overheid zich niet meer beroepen op overmacht (nl. de onmogelijkheid de belemmeringen te herstellen of te signaleren) wanneer op 15 mei (lente!) een ongeval gebeurt¹³¹.

Wanneer de verkeersbelemmering het gevolg is van een weersomstandigheid die te voorzien was, kan de overheid geen overmacht inroepen. De gemeente die de sloten naast akkers slecht onderhoudt, waardoor deze bijna verstopt zijn, weet dat bij hevige regenval de sloten het water niet zullen kunnen afvoeren en dat er onvermijdelijk modder op de weg zal komen. De gemeente had reeds lang vooraf maatregelen kunnen en moeten nemen¹³².

Zo is ook de overheid die het beheer van de weg heeft, aansprakelijk voor een inzinking in de weg wanneer deze het gevolg is van een lange vorstperiode. Een dergelijk verschijnsel had men in de gegeven weersomstandigheden immers in grote getale kunnen verwachten¹³³.

Overmacht kan natuurlijk ook door een aannemer worden ingeroepen. Wanneer een onbekende derde een deel van de correcte signalering vernielt en grote stenen werpt op de weg en het dus duidelijk gaat om boos en misdadig opzet, is de aannemer niet aansprakelijk voor gebeurlijke ongevallen, aangezien het feit van de derde voor hem een gebeurtenis is die niet te voorzien, noch te verhinderen was¹³⁴.

17. *De mogelijkheden van de gemeente.* Men houdt rekening met de concrete mogelijkheden van de gemeente¹³⁵. Van een kleine gemeente mag niet verwacht worden dat ze enkele uren na het ontstaan van de belemmering weet dat er ergens modder de rijbaan onveilig maakt en dat ze de nodige verkeerstekens aanbrengt¹³⁶. Wanneer de gemeente daarentegen gemakkelijke en snelle middelen heeft om gevaarlijke plaatsen te signaleren op de wegen, is ze aansprakelijk voor een ongeval indien na enkele uren (in casu vijf) nog geen verkeerstekens zijn aangebracht¹³⁷.

¹²⁹ Rb. Luik, 23 maart 1967, *Jur. Liège*, 1967-68, 29, *Rev. Comm. B.*, 1968, 267.

¹³⁰ Gent, 18 mei 1961, *R.G.A.R.*, 1961, nr. 6784.

¹³¹ Brussel, 23 januari 1968, *J.T.*, 1968, 530.

¹³² Brussel, 19 februari 1962, *Pas.*, 1963, II, 59.

¹³³ Rb. Tongeren, 11 juli 1957, *R.W.*, 1957-58, 1858 en 2069.

¹³⁴ Luik, 13 november 1956, *Jur. Liège*, 1956-57, 113.

¹³⁵ Vred. Nijvel, 23 juni 1981, *Res et Jura immobilia*, 1981, 323.

¹³⁶ Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505, *J.T.*, 1972, 175, *R.G.A.R.*, 1972, nr. 8876.

¹³⁷ Gent, 18 mei 1961, *R.G.A.R.*, 1961, nr. 6784.

18. *De verplichting van de gemeente in het algemeen.* De verplichting van verkeersveiligheid en signaleren van de overheid dient op een billijke wijze te worden toegepast¹³⁸ en mag slechts binnen redelijke grenzen opgelegd worden¹³⁹. Men kan niet eisen van de gemeente dat ze op de hoogte is van alles wat zich op haar grondgebied afspeelt¹⁴⁰. Niemand is immers gehouden tot het onmogelijke. Met andere woorden, het betreft hier een «inspanningsverbintenis»¹⁴¹. Dit is sinds lang de stelling van de rechtsleer en rechtspraak.

Op 21 oktober 1977 beslist het Hof van Cassatie evenwel dat deze verplichting aan de openbare overheid wordt opgelegd, ongeacht of de veiligheid in de straten of openbare plaatsen al dan niet door een derde in gevaar wordt gebracht en dan ook niet van subsidiaire aard is¹⁴².

Henry meent dat men de verplichting van de overheid een «resultaatsverbintenis» moet noemen¹⁴³.

19. *De fout van de voor de signalering aansprakelijke personen wordt niet bewezen.* Degene die schadevergoeding eist moet een fout bewijzen van degene die door hem gedagvaard is. Dit is de normale regeling van het verbintenisrecht. Deze regel geldt ook wat de aansprakelijkheid van de overheid betreft¹⁴⁴.

Sinds het arrest van het Hof van Cassatie van 21 oktober 1977¹⁴⁵ stelt men de vraag of het bewijs dat een abnormaal gevaar aanwezig was, niet voldoende is om de bewijslast op de overheid te leggen. Deze zou dan moeten bewijzen dat die toestand het gevolg was van een vreemde oorzaak¹⁴⁶, in welk geval de overheid niet aansprakelijk is¹⁴⁷. De rechtspraak lijkt evenwel aan haar traditionele bewijsregeling vast te houden¹⁴⁸.

20. *Ontbreken van het oorzakelijk verband.* Ingeval het slachtoffer er niet in slaagt het oorzakelijk verband aan te tonen tussen fout en schade, is degene die de verkeersbelemmering of werken op de openbare weg niet (correct) signaleerde vanzelfsprekend niet burgerrechtelijk aansprakelijk. De schade dient veroorzaakt te zijn ten gevolge van het gebrek aan signalering van de verkeersbelemmering of de werken aan de openbare weg¹⁴⁹.

Wanneer een voetganger valt over een omhoogstekende tegel op het voetpad bestaat er geen noodzakelijk oorzaak-

¹³⁸ Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505, *J.T.*, 1972, 175, *R.G.A.R.*, 1972, nr. 8876.

¹³⁹ Vred. Aarlen, 8 januari 1974, *Jur. Liège*, 1978-79, 421.

¹⁴⁰ Luik, 13 november 1956, *Jur. Liège*, 1956-57, 113.

¹⁴¹ R.B., noot onder Rb. Bergen, 2 december 1966, *Bull. Ass.*, 1968, 168; S., noot onder Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505.

¹⁴² Cass., 21 oktober 1977, *Pas.*, 1978, I, 228, *R.W.*, 1977-78, 1386.

¹⁴³ HENRY, P., noot onder Vred. Aarlen, 8 januari 1974, *Jur. Liège*, 1978-79, 421.

¹⁴⁴ Vred. Aarlen, 8 januari 1974, *Jur. Liège*, 1978-79, 421.

¹⁴⁵ Cass., 21 oktober 1977, *Pas.*, 1978, I, 228; zie ook supra nr. 18.

¹⁴⁶ HENRY, P., noot onder Vred. Aarlen, 8 januari 1974, *Jur. Liège*, 1978-79, 421.

¹⁴⁷ Cass., 7 maart 1963, *J.T.*, 1963, 223, supra nr. 7.

¹⁴⁸ Luik, 18 januari 1978, *Jur. Liège*, 1977-78, 241; Cass., 23 februari 1979, *Pas.*, 1979, I, 760.

¹⁴⁹ Rb. Brugge, 27 november 1957, *R.G.A.R.*, 1959, nr. 6244.

lijk verband tussen het omhoogsteken van de tegel en de val. De voetganger wordt aansprakelijk gesteld. Hij moet immers de staat van het voetpad waarop hij stapt nagaan¹⁵⁰. Het oorzakelijk verband kan immers verbroken worden door de eigen fout van de benadeelde¹⁵¹.

21. *Eigen schuld van de getroffene*. Traditioneel wordt geleerd dat het recht op schadeloosstelling van de getroffene van een onrechtmatige daad vermindert, voor zover en in de mate hijzelf een fout in oorzakelijk verband met de schade heeft begaan¹⁵².

De rechter kan oordelen dat het oorzakelijk verband verbroken werd ofwel dat de aansprakelijkheid verdeeld moet worden¹⁵³. Ingeval de getroffene geen fout begaat of een fout die niet in oorzakelijk verband staat met de schade, wordt hij volledig schadeloos gesteld¹⁵⁴.

Een aantal fouten die weggebruikers gemaakt hebben in verband met verkeersproblemen en werken op de openbare weg en die in oorzakelijk verband staan met de schade, worden hier nader toegelicht:

Voorzienbare hindernis en snelheid. «De bestuurder moet in alle omstandigheden kunnen stoppen voor een hindernis die kan worden voorzien»¹⁵⁵. Het betreft een hindernis die zich voordoet op een afstand die voldoende is opdat de bestuurder kan stoppen of een uitwijkingsmaneuver uitvoeren dat geen gevaar oplevert voor hemzelf of voor derden¹⁵⁶. In dat geval kan men spreken van voorzienbare hindernis.

Of een hindernis al dan niet voorzienbaar is voor een bestuurder is een feitenkwestie¹⁵⁷. Om voorzienbaar te zijn dient de hindernis in sommige gevallen zichtbaar, waarneembaar te zijn¹⁵⁸. Een verzakking in de weg van 60 cm die niet gesignaleerd is, is niet zichtbaar. Voor de weggebruiker ging het daarom in casu niet om een voorzienbare hindernis¹⁵⁹.

Of de bestuurder al dan niet kan stoppen, is ook afhankelijk van zijn snelheid. Men moet zijn snelheid regelen zoals vereist wegens de plaatsgesteldheid, haar belemmering, de verkeersdichtheid, het zicht, de staat van de weg, de staat en de lading van zijn voertuig, opdat de snelheid geen ongevallen zou kunnen veroorzaken, noch het verkeer hinderen¹⁶⁰. Op een smalle weg in slechte staat, 's nachts met dimlichten 70 à 80 km/uur rijden is zeker niet normaal¹⁶¹; 60 à 70 km/uur met grote lichten wordt in andere omstandigheden daarentegen als niet overdreven be-

schouwd¹⁶²; 60 km/uur bij regenachtig weer is niet in overeenstemming met de geboden voorzichtigheid: in casu moest de bestuurder door krante- en radioberichten weten dat vele wegen door de zich alom voordoende inzinkingen en opvriezingen gevaarlijk waren¹⁶³.

De Rechtbank te Luik besliste dat de weggebruikers hun snelheid moeten regelen overeenkomstig het zicht wanneer dit wordt beperkt door verblindend zonlicht waardoor de weggebruiker in kwestie de signalering niet gezien had¹⁶⁴. De weggebruiker moet dus rekening houden met alle omstandigheden van het ogenblik, zoals regen en wind, die het gebruik van het wegnen met mee beïnvloeden¹⁶⁵.

Zelfs wanneer hij met een zeer lage snelheid rijdt, kan de bestuurder nog aansprakelijk zijn: een steen die uitsteekt boven de bult in de weg waar werken worden uitgevoerd, vormt een zichtbare en voorzienbare hindernis. Een bestuurder die haast stapvoets rijdt, maar er toch op botst is aansprakelijk, omdat hij alleen schuld heeft¹⁶⁶.

De weggebruiker moet niet alleen met de omstandigheden, maar ook met de algemene toestand¹⁶⁷ en de aard van de weg¹⁶⁸ rekening houden. Er zijn immers verschillende wegen: tussen de paden, aardewegen, autowegen en autosnelwegen, die met behulp van de duurste en de meest perfectioneerde technieken zijn aangelegd, ligt een waar openbare wegen met eigen kenmerken en gebruiksmogelijkheden¹⁶⁹. Op een bosweg dient men dan ook bedacht te zijn op de normale gebreken en bijgevolg zijn snelheid aan te passen. Een dergelijke weg vertoont immers inherente, volstrekt voorzienbare hindernissen¹⁷⁰.

Overeenkomstig deze gedachte besliste de Rechtbank te Turnhout dat, ingeval de getroffene op de hoogte was van de ter plaatse bestaande belemmering op de rijbaan, hij zelf zijn snelheid moest regelen zoals vereist door de hem bekende staat van de weg en de plaatselijke gesteldheid¹⁷¹. Uit het feit dat iemand reeds eerder op de dag op een bepaalde plaats langskwam, mag men evenwel niet afleiden dat hij de gevaarlijke toestand van de weg kende¹⁷².

Niet naleven van de verkeerstekens. De weggebruiker die de aangebrachte tekens niet in acht neemt en toch het hek

¹⁶² Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505.

¹⁶³ Rb. Tongeren, 11 juli 1957, *R.W.*, 1957-58, 1858 en 2069.

¹⁶⁴ Rb. Luik, 25 maart 1959, *R.G.A.R.*, 1959, nr. 6363 (gedateerd 23 maart 1959) met noot R.O. DALCQ; COECKELBERGH, D., o.c., 597.

¹⁶⁵ Luik, 18 januari 1963, *Jur. Liège*, 1963-64, 81, inz. 82 en 84.

¹⁶⁶ Rb. Leuven, 29 oktober 1971, *De Verz.*, 1972, 505, met noot S; idem i.v.m. een omhoogstekend riooldeksel op een aardeweg: Brussel, 14 oktober 1981, *R.W.*, 1982-83, 2275.

¹⁶⁷ Luik, 18 januari 1963, *Jur. Liège*, 1963-64, 81; Rb. Brussel, 12 januari 1965, *Pas.*, 1965, III, 83.

¹⁶⁸ Luik, 18 januari 1963, *Jur. Liège*, 1963-64, 81; art. 10.1, 1°, wegverkeersreglement; Brussel, 14 oktober 1981, *R.W.*, 1982-83, 2275.

¹⁶⁹ Luik, 18 januari 1963, *Jur. Liège*, 1963-64, 81, inz. 83.

¹⁷⁰ Rb. Marche-en-Famenne, 25 februari 1971, *Jur. Liège*, 1970-71, 285.

¹⁷¹ Rb. Turnhout, 3 maart 1965, *Turnh. Rechtsl.*, 1965, 309 en contra Vred. Mol, 26 juli 1960, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, 709: wanneer een weggebruiker de verkeersbelemmering of werken reeds een tijd voor het ongeval (voormiddag) duidelijk gezien had, moet deze weggebruiker er niet van uitgaan dat deze later ('s avonds) wanneer hij op dezelfde plaats komt, nog aanwezig is/zijn.

¹⁷² Gent 28 maart 1958, *R.G.A.R.*, 1959, 6339.

¹⁵⁰ Rb. Bergen, 2 december 1966, *Bull. Ass.*, 1968, 168.

¹⁵¹ VANDENBERGHE, H., e.a., o.c., nrs. 206 e.v., 1400.

¹⁵² VANDENBERGHE, H., e.a., o.c., nr. 207, 1401.

¹⁵³ Luik, 18 januari 1963, *Jur. Liège*, 1963-64, 82 en 84.

¹⁵⁴ Vred. Mol, 26 juli 1960, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, 709; Pol. Neufchâteau, 11 september 1964, *T. Vred.*, 1965, 290; Brussel, 24 juni 1969, *De Verz.*, 1970, 152.

¹⁵⁵ Art. 10.1, 3°, wegverkeersreglement.

¹⁵⁶ Brussel, 1 februari 1981, *R.W.*, 1981-82, 1770; Cass., 30 oktober 1961, *Pas.*, 1962, I, 232; Luik, 1 februari 1968, *Jur. Liège*, 1967-68, 266.

¹⁵⁷ Cass., 24 januari 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 757; Rb. Luik, 17 december 1981, *De Verz.*, 1982, 675.

¹⁵⁸ Pol. Neufchâteau, 11 september 1964, *T. Vred.*, 1965, 290; VAN ROYE, R., o.c., nrs. 1094 en 1095.

¹⁵⁹ Pol. Neufchâteau, 11 september 1964, *T. Vred.*, 1965, 290.

¹⁶⁰ Art. 10.1, 1°, wegverkeersreglement.

¹⁶¹ Pol. Neufchâteau, 11 september 1964, *T. Vred.*, 1965, 290.

dat de weg waar werken aan de gang zijn, afsluit¹⁷³ of de borden (onwettig geplaatst)¹⁷⁴ die de toegang verbieden, voorbijrijdt¹⁷⁵, draagt zelf de hele aansprakelijkheid. Iemand die minstens 80 km/uur rijdt bij regenweer met haast gladde achterbanden¹⁷⁶ en bovendien het verkeersbord dat waarschuwt voor slipgevaar negeert, draagt de volledige verantwoordelijkheid voor een gebeurlijk ongeval.

22. *Onvoldoende of verkeerde signalering.* Ingeval de aangebrachte tekens verkeerd of onvoldoende zijn, begaat degene die met de signalering belast is, een fout en is hij bijgevolg aansprakelijk. Bv. verkeerd verkeersbord¹⁷⁷ dat bestuurders misleidde; ontbreken van een hek aan het begin van de werken¹⁷⁹; signalering die niet reglementair¹⁸⁰ en ondoeltreffend geplaatst is¹⁸¹; ontbreken van een voldoende nauwkeurige signalering die de aard van het gevaar niet vermeldt¹⁸².

Een veel voorkomend geval is het ontbreken van een afdoende verlichting: bv. te zwakke lichten, te vuile lichten¹⁸³; verlichting slechts zichtbaar op 23 meter¹⁸⁴. De opgelegde verlichting moet 's nachts werken onafhankelijk van alle andere omstandigheden. Zelfs indien de openbare verlichting een voortdurende zichtbaarheid verschaft over een afstand van meer dan 200 meter¹⁸⁵ en de verkeersbelemmering aldus op zichzelf eigenlijk voldoende zichtbaar is¹⁸⁶. Deze openbare verlichting kan immers steeds uitdoen¹⁸⁷.

Sommige rechters oordelen dat de enige verplichtingen van de aannemers zijn «telles qu'elles résultent des règlements et des usages (l'article 113 du Code de la route)»¹⁸⁸. Ze moeten er niet voor waken dat de aangebrachte signalering niet wordt vernield of gewijzigd¹⁸⁹. De Rechtbank te

Gent oordeelde evenwel afwijkend en besliste dat de signaleringsmiddelen die reglementair zijn voorgeschreven, minimummaatregelen zijn en dat eventueel bijkomende middelen moeten worden aangewend waar de voorzichtigheid het gebiedt. Degene die de baan openlegt en er hindernissen aanbrengt, moet alle nodige middelen gebruiken om het gevaar daardoor ontstaan te bekampen: eventueel zelfs bestendige nachtelijke bewaking¹⁹⁰.

23. *Ingeval twee personen een fout of nalatigheid begaan bij het signaleren wordt de aansprakelijkheid verdeeld.* Omdat noch de aannemer, noch de gemeente de nodige maatregelen genomen hebben, werden in casu elk voor de helft aansprakelijk gesteld¹⁹¹.

Wanneer zowel de overheid die het beheer van de weg heeft, als de gemeente een fout of nalatigheid begingen, wordt gewoonlijk geoordeeld dat de fout van de gemeente groter is dan de fout van de overheid die het beheer van de weg heeft¹⁹². De Vrederechter te Louveigné oordeelde evenwel dat de Staat (die het beheer van de weg had) over veel betere middelen beschikte om zijn plicht te vervullen en zijn fout groter was dan die van de gemeente. De Staat werd voor drie vierde en de gemeente voor één vierde aansprakelijk gesteld¹⁹³.

24. *Overeenkomst tussen de aansprakelijke personen.* De rechtspraak neemt aan dat een bepaling in het bestek tussen de overheid en de aannemer, waardoor de overheid haar ondergeschikte verplichting die artikel 78 haar oplegt, wil doen wegvallen om zichzelf aldus vrij te tekenen van alle aansprakelijkheid in verband met de signalering, een beperkende invloed uitoefent op de sancties van burgerlijke aard¹⁹⁴.

Conclusie

25. Uit dit korte onderzoek van rechtspraak is nog maar eens gebleken dat in gevallen van buitencontractuele aansprakelijkheid de feitelijke en persoonlijke appreciatie van de rechters bepalend is¹⁹⁵. De beoordeling van de fout is vaak een subjectief probleem¹⁹⁶. Het is dan gevaarlijk te zeer te veralgemenen¹⁹⁷. Uit de rechtspraak blijkt evenwel duidelijk dat een relatief grote veiligheid geboden wordt

¹⁷³ Vred. Brussel, 11 oktober 1956, *Bull. Ass.*, 1957, 244.

¹⁷⁴ Zie supra, nr. 13.

¹⁷⁵ Pol. Gembloux, 17 mei 1966, *Bull. Ass.*, 1966, 987, *Jur. Liège*, 1966-67, 38.

¹⁷⁶ Cf. art. 10.1, 1°: «staat van het voertuig».

¹⁷⁷ Pol. Jehay-Bodegnée, 18 november 1966, *T. Vred.*, 1967, 241.

¹⁷⁸ Rb. Tongeren, 11 juli 1957, *R.W.*, 1957-58, 1858 en 2069.

¹⁷⁹ Rb. Luik, 23 maart 1967, *Jur. Liège*, 1967-68, 29, *Rev. Comm. B.*, 1968, 267.

¹⁸⁰ Luik, 28 november 1967, *Jur. Liège*, 1967-68, 163, *Res et Jura immobilia*, 1968, 103.

¹⁸¹ Luik, 28 november 1967, *Jur. Liège*, 1967-68, 163, *Res et Jura immobilia*, 1968, 103; Pol. Enghien, 31 oktober 1969, *T. Vred.*, 1970, 46.

¹⁸² Cass., 7 maart 1963, *J.T.*, 1963, 223; Pol. Jehay-Bodegnée, 18 november 1966, *T. Vred.*, 1967, 241; Vred. Gosselies, 14 februari 1968, *Bull. Ass.*, 1968, 792; FAGNART, «Examen de jurisprudence concernant la responsabilité», *J.T.*, 1976, 568, nr. 74.

¹⁸³ Brussel, 24 juni 1969, *De Verz.*, 1970, 135.

¹⁸⁴ Cass., 3 januari 1969, *Pas.*, 1969, I, 397.

¹⁸⁵ Art. 1.4.1 M.B. 25 maart 1977; Cass., 4 september 1972, *Pas.*, 1973, I, 3.

¹⁸⁶ Ingeval de zichtbaarheid overdag meer dan 200 meter bedraagt dient de verkeersbelemmering of het werk niet verlicht te worden, art. 1.4.1 M.B. 25 maart 1977.

¹⁸⁷ Luik, 11 april 1962, *Jur. Liège*, 1961-62, 282.

¹⁸⁸ Luik, 13 november 1956, *Jur. Liège*, 1956-57, 113; Rb. Nijvel, 22 juli 1959, *Rev. Jur. de Niv.*, 1960, 120.

¹⁸⁹ Rb. Nijvel, 22 juli 1959, *Rev. Jur. de Niv.*, 1960, 120.

¹⁹⁰ Kh. Gent, 15 oktober 1959, *R.W.*, 1959-60, 845.

¹⁹¹ Vred. Gosselies, 14 februari 1968, *Bull. Ass.*, 1968, 792.

¹⁹² R.B., noot onder Rb. Bergen, 2 december 1966, *Bull. Ass.*, 1968, 168.

¹⁹³ Vred. Louveigné, 16 februari 1967, *R.G.A.R.*, 1967, nr. 7832.

¹⁹⁴ Brussel, 4 december 1963, *Pas.*, 1965, II, 38.

¹⁹⁵ Bv. zie supra: het einde der werken, nr. 4; de beste geschikte maatregelen om verkeersbelemmeringen te signaleren, nr. 13, in fine; het al dan niet aanwezig zijn van de bevrijdende vreemde oorzaak/overmacht, nr. 16; beoordelen van de mogelijkheden van de gemeente, nr. 17; beoordelen van de fout van het slachtoffer, nr. 21. Zie X., noot onder Rb. Brussel, 24 januari 1966, *Mouv. Comm.*, 1966, 392.

¹⁹⁶ X., noot onder Rb. Neufchâteau, 2 oktober 1974, *De Verz.*, 1974, 886.

¹⁹⁷ X., noot onder Rb. Brussel, 24 januari 1966, *Mouv. Comm.*, 1966, 392.

aan de weggebruiker. Talrijke personen dienen immers de toestand en de veiligheid van de weg te controleren. Aangezien evenveel personen burgerlijk aansprakelijk kunnen

worden gesteld, zal de getroffene, tenzij hij een eigen fout beging, zelden of nooit onvergoed blijven.

Jeff KEUSTERMANS

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 26 APRIL 1982

Voorzitter-rapporteur : de h. Meeùs

Advocaat-generaal : de h. Lenaerts

Advocaat : mr. Van Ryn

Arbeidsongeval — Begrip — Tijdens en door het feit van de uitvoering van de overeenkomst — Passagieren van een zeeman.

Niet naar recht verantwoord is het arrest dat oordeelt dat een verkeersongeval overkomen tijdens de vrijetijdsbesteding geen voldoende causaal verband met de arbeidsovereenkomst heeft, zonder te onderzoeken of de getroffene op het ogenblik van het ongeval persoonlijke bezigheden verrichtte die buiten een normale vrijetijdsbesteding vallen.

V. en W. t/ Fonds voor Arbeidsongevallen

Gelet op het bestreden arrest, op 3 maart 1981 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 7, inzonderheid tweede lid, en 15 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971,

Overwegende dat het arrest vaststelt : dat Yves W. als tweede officier aangemonsterd werd aan boord van een schip dat op 28 augustus 1977 in een Braziliaanse haven lag ; dat hij 's nachts de wacht had gedaan ; dat hij met toelating van de scheepsleiding omstreeks 10 uur aan wal ging en een toeristische uitstap met de lijnbus naar Sao Paulo ondernam ; dat op de terugweg de lijnbus omstreeks 19.30 uur van de weg geraakte en in een ravijn terechtkwam ; dat W. bij dit verkeersongeval de dood vond ;

Dat het arrest beslist dat een zeeman zich ook tijdens de uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst bevindt wanneer hij zich in een aanlegplaats aan wal begeeft en dat, overeenkomstig artikel 7, tweede lid, van de Arbeidsongevallenwet, het ongeval derhalve geacht wordt overkomen te zijn door het feit van de uitvoering van die overeenkomst, doch dat de verzekeraar het tegenbewijs kan leveren ;

Overwegende dat het arrest oordeelt dat het tegenbewijs ten deze wordt geleverd op grond dat het ongeval zich heeft voorgedaan tijdens een toeristische uitstap van de getroffene «die wel toelating van de scheepsleiding had gekregen om te passagieren, maar geen enkele opdracht vervulde op het ogenblik van het ongeval» en dat «een verkeersongeval overkomen tijdens de vrijetijdsbesteding geen voldoende causaal verband heeft met de arbeidsovereenkomst opdat

het ongeval dat de zeeman op zulk ogenblik treft, zou kunnen worden beschouwd als overkomen door het feit van de uitvoering van de overeenkomst» ;

Overwegende dat het arrest door te oordelen dat een verkeersongeval overkomen tijdens de vrijetijdsbesteding geen voldoende causaal verband heeft met de arbeidsovereenkomst, zonder te onderzoeken of de getroffene op het ogenblik van het ongeval persoonlijke bezigheden verrichtte die buiten een normale vrijetijdsbesteding vallen, zijn beslissing niet naar recht verantwoordt ;

Dat het middel gegrond is ;

(...)

NOOT—Zie het vernietigd arrest van het Arbeidshof te Antwerpen van 3 maart 1981 in *R.W.*, 1981-82, 948, met noot van J. Huys.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 30 NOVEMBER 1982

Voorzitter : de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur : de h. Rauws

Advocaat-generaal : de h. Tillekaerts

Advocaten : mrs. Bützler en De Gryse

Pers — Recht van wederwoord — Uitgever — Strafrechtelijk verantwoordelijke.

Uit de junctie van de artt. 5 en 6 van de wet van 23 juni 1961 blijkt dat de met naam genoemde persoon die in het periodiek geschrift als uitgever wordt aangeduid, de in art. 5 van de wet bedoelde strafrechtelijk verantwoordelijke uitgever is.

S. e.a. t/ L.

Gelet op het bestreden arrest, op 28 april 1982 door het Hof van Beroep te Gent gewezen ;

I. Op de voorziening van Marcellus S. :

A. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de strafvordering :

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 5 van de wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest de telastlegging ten aanzien van eiser bewezen acht, onder meer op grond dat «luidens artikel 5 van de wet van 23 juni 1961 uitdrukkelijk en alleen de uitgever, in casu de heer S., strafrechtelijk aansprakelijk is, er

bij hem daartoe geen persoonlijke positieve handeling be-
wezen hoeft te worden, evenmin de gewone regelen inzake
de deelneming van toepassing en een protocol dat zou afge-
sloten zijn tussen de rechtstreeks gedaagde en derden de
dwingende bepalingen van de strafwet niet kan wijzigen»;

terwijl, eerste onderdeel, eiser uitdrukkelijk bij conclusie
had aangevoerd dat hem geen enkele penale verantwoorde-
lijkheid treft, nu hij louter de verantwoordelijke uitgever in
de zin van artikel 299 van het Strafwetboek is, dit wil zeg-
gen degene die met naam en domicilie op elk drukwerk
dient te worden vermeld, wat hem echter niet verantwoor-
delijk maakt voor wat er eventueel verkeerd zou gaan; dat
zijn verantwoordelijkheid een verwijzingsverantwoordelijk-
heid is, zoals ook blijkt uit artikel 300 van het Strafwet-
boek; dat hij niet de normaal aansprakelijke persoon (dit is
de uitgever in de zin van artikel 5 van de wet van 23 juni
1961) is, namelijk diegene die in de praktijk het antwoord
ontvangt en beoordeelt en onrechtmatig weigert te publice-
ren, of diegene die de lijn van het blad bepaalt, de artikelen
inlast of weigert en de redactionele lijn van het blad defi-
nieert of nog diegene die beslist over het al dan niet inlassen
van artikelen in de publikatie, en het arrest zich derhalve
geenszins ertoe kon beperken te overwegen dat luidens
voormeld artikel 5 alleen de uitgever strafrechtelijk aan-
sprakelijk is — hetgeen eiser nooit betwistte — dat dit in
casu eiser zou zijn, dat er daartoe te zijnen opzichte geen
persoonlijke positieve handeling hoeft te worden bewezen
en evenmin de gewone regels inzake de deelneming van toe-
passing zijn, zonder te antwoorden op voormeld verweer
(schending van artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, slechts strafbaar is als uitgever in de
zin van artikel 5 van de wet van 23 juni 1961 de persoon die
in de praktijk de beslissingsbevoegdheid bezit over het al
dan niet inlassen van het ten kantore van het periodiek ge-
schrift ingediende antwoord of die, met andere woorden,
zoals door eiser in zijn conclusie aangevoerd, de redaction-
ele lijn van het blad definieert en onrechtmatig, in strijd
met de bepalingen van de wet van 23 juni 1961, weigert een
regelmatig ingediend antwoord te publiceren, zodat het hof
van beroep, dat door eisers conclusie uitdrukkelijk was ver-
zocht de feitelijke gegevens van de zaak hieraan te toetsen,
het wettelijk begrip uitgever in de zin van voormeld artikel
5 miskent door zich ter zake tot voormelde motieven te
beperken (schending van artikel 5 van de wet van 23 juni
1961 betreffende het recht tot antwoord) en aldus in elk
geval de door het Hof uit te oefenen wettigheidscontrole op
dit begrip onmogelijk maakt (schending van artikel 97 van
de Grondwet);

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest oordeelt: «Luidens artikel 5
van de wet van 23 juni 1961 is uitdrukkelijk en alleen de
uitgever, in casu de heer S., strafrechtelijk aansprakelijk.
Er hoeft bij hem daartoe geen persoonlijke positieve han-
deling bewezen te worden. Evenmin zijn de gewone regelen
inzake de deelneming van toepassing. Een protocol dat zou
afgesloten zijn tussen (eiser) en derden kan de dwingende
bepalingen van de strafwet niet wijzigen»;

Dat het arrest zodoende aan het vormvereiste van artikel
97 van de Grondwet voldoet;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 5 van de wet van 23 juni 1961

betreffende het recht tot antwoord de uitgever straft die het
antwoord, waarvan de inlassing wettig wordt gevorderd,
niet opneemt zoals de wet voorschrijft; dat artikel 6 luidt:
«Bij gebreke van aanduiding van de naam van de uitgever
in het periodiek geschrift, wordt de drukker, behoudens het
tegenbewijs, verondersteld de uitgever te zijn»;

Dat uit de junctie van beide artikelen blijkt dat de met
naam genoemde persoon die in het periodiek geschrift als
uitgever wordt aangeduid, de in artikel 5 van de wet be-
doelde strafrechtelijk verantwoordelijke uitgever is, zoals
het arrest ten deze ten aanzien van eiser beslist;

Dat het middel niet kan worden aangenomen:

(...)

NOOT—*Betreffende de strafrechtelijk verantwoorde-
lijke uitgever*

1. Artikel 299 van het Strafwetboek verbiedt enigerlei
drukwerk uit te geven of te verspreiden zonder vermelding
van de ware naam en woonplaats van de schrijver of van de
drukker. De wet vereist de naam en woonplaats van een
fysiek persoon (Hof Gent, 22 maart 1957, *R. W.*, 1958-59,
298), die verantwoordelijk is voor eventuele fouten in ver-
band met de inhoud van de geschriften (Cass., 7 juli 1924,
Pas., 1924, I, 452): m.a.w. de wetgever wil dat duidelijk
blijkt wie aangesproken moet worden voor onrechtmatige
of strafbare daden.

Een ieder weet dat de dagbladen en andere periodieken
een verantwoordelijke uitgever vermelden die in feite geen
enkele verantwoordelijkheid heeft bij de publikatie en die
louter de rol van stroman vervult ten einde te voldoen aan
de wettelijke verplichtingen.

2. Artikel 5 van de wet van 23 juni 1961 bestraft de
uitgever die het recht van wederwoord miskent. Bedoelt de
wetgever hier de werkelijke uitgever, d.i. de persoon die het
antwoord ontvangt en beslist of het gepubliceerd wordt of
niet?

De verdediging beweerde dat er geen sprake van kan zijn
de «verantwoordelijke uitgever» in de zin van artikel 299
Sw. te beschouwen als de «uitgever» in de zin van artikel 5
van de wet betreffende het recht tot antwoord. In het eerste
geval gaat het om een loutere formaliteit, in het tweede
geval zou de werkelijk verantwoordelijke persoon moeten
worden vervolgd, want hij is het die beslist of de inlassing
gebeurt of niet.

3. Er valt natuurlijk wat te zeggen voor de vervolging en
de bestraffing van de werkelijke schuldige: het is beslist
niet de stroman — gewoonlijk een huisbewaarder of een
lagere bediende! — die enige beslissingsbevoegdheid heeft
betreffende het al dan niet inlassen van het wederwoord.

We moeten echter niet naïef zijn: het zal in de praktijk
onmogelijk zijn om uit te maken wie de werkelijke verant-
woordelijke persoon is die het beslissingsrecht uitoefent,
vooral nu de strafvordering en de burgerlijke vordering we-
gens overtreding van deze wet luidens artikel 17 verjaren na
drie maanden te rekenen van de dag waarop de opneming
had moeten plaatshebben.

4. Ten einde de vervolging niet illusoir te maken, dient
men zich te houden aan de vermeldingen zoals ze in het
tijdschrift voorkomen. Dat was ongetwijfeld de bedoeling
van de wetgever die daar in artikel 6 aan toegevoegd heeft
dat bij gebreke van aanduiding van de naam van de uitge-

ver, de drukker, behoudens het tegenbewijs, verondersteld wordt de uitgever te zijn.

Het Hof kon bezwaarlijk anders dan de aangeduide uitgever als de strafrechtelijk verantwoordelijke uitgever in de zin van artikel 5 te beschouwen, want anders was het hek van de dam en werd het recht van wederwoord een lachertje bij onmogelijkheid «de persoon met beslissingsbevoegdheid» te identificeren.

De onderhavige beslissing zal de dagbladen en de andere periodieken wellicht aanzetten de naam en de woonplaats van de «ware» uitgever in hun geschriften te vermelden in de plaats van de gebruikelijke stroman met alle zonden van Israël te belasten.

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 18 FEBRUARI 1983

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur: de h. Boon

Procureur-generaal: de h. Krings

Advocaten: mrs. Dassesse en Bützler

Verjaring — Stuiting — Vordering uit misdrijf — Erkenning van het recht van hem tegen wie de verjaring loopt — Stuit niet.

De erkenning van het recht van hem tegen wie de verjaring loopt, door de schuldenaar gedaan, stuit de verjaring (art. 2248 B.W.). Deze regel is nochtans niet toepasselijk wanneer de oorzaak van de vordering een misdrijf is.

K. en P.V.B.A. M. t/ D.

Gelet op het bestreden arrest, op 17 juni 1981 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1165, 1319, 1320, 1322, 2219, 2248, 2249, 1984 van het Burgerlijk Wetboek, 3, 4, 20 en volgende van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, als gewijzigd door de wet van 30 juli 1961, 6 en 10 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, het beginsel van de relativiteit van de stuiting, alsook van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest de eisers, met gedeeltelijke bevestiging en wijziging van het vonnis op 6 december 1979 gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge, veroordeelt, eiser sub 1 en eiseres sub 2 solidair en eiseres sub 3 in solidum met de eersten, tot betaling aan verweerder van 688.265 frank definitief en 25.150 frank provisioneel, met vergoedende interesten op de vergoeding voor schade uit blijvende arbeidsongeschiktheid vanaf 20 maart 1972 en tot de kosten van hoger beroep en de zaak naar de eerste rechter terugwijst op de volgende overwegingen: «Appellanten (de eisers) laten gelden dat, daar de vordering de vergoeding beoogt van de schade voortvloeiend uit een misdrijf dat op 2 februari 1970 is gepleegd, en daar de verjaringster-

mijn slechts vijf jaar bedraagt (artikel 26 voorafgaande titel Wetboek van Strafvordering), er thans verjaring is ingetreden. Deze stelling is echter door de eerste rechter verworpen; hij neemt inderdaad aan dat de verjaring op geldige wijze is gestuit binnen de termijn van vijf jaren verlopen sedert de feiten. Naar het oordeel van het hof van beroep heeft de eerste rechter terecht aangenomen dat de verjaringstermijn op geldige wijze werd gestuit en wel doordat het recht van D. door appellanten werd erkend (artikel 2248 van het Burgerlijk Wetboek). Er werd immers op 22 februari 1974 een betaling verricht ten bedrage van 100.000 frank ten voordele van de heer en mevrouw D., in de zaak K. tegen D. Er kan ook geen twijfel over bestaan dat die betaling werd verricht door de naamloze vennootschap E. voor en in opdracht van haar verzekerden, de eerste twee appellanten. Nu op grond van het voorgaande afdoende blijkt dat het recht van eiser door appellanten werd erkend, komt het overbodig voor de overige argumenten in verband met het stuiten van de verjaring aan enig onderzoek te onderwerpen»,

terwijl, (...)

derde onderdeel, enerzijds, zo het al waar is dat de erkenning van schuld (artikel 2248 van het Burgerlijk Wetboek), een stuitingsdaad van burgerlijk recht, afgeleid uit de betaling door de verzekeraar op 22 februari 1974 van een bedrag van 100.000 frank aan de heer en mevrouw D., de verjaring van de vordering van verweerder zou kunnen stuiten ten opzichte van de verzekeraar E., deze stuitingsdaad door het arrest niet in aanmerking kon worden genomen om de stuiting van de verjaring van de vordering van verweerder tegen K. en de P.V.B.A. M., welke burgerlijke vordering is uit een misdrijf (schending van artikel 2248 van het Burgerlijk Wetboek en van de artikelen 3, 4, 20 en volgende van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering); anderzijds, de absolute gelding van het adagium dat de stuiting zich niet uitstrekt «de persona ad personam» en het beginsel van de relativiteit van de stuiting zich verzetten tegen een stuiting door de verzekeraar E. «voor en in opdracht van haar verzekerden»; het arrest derhalve de stuiting van de verjaring van verweerders vordering tegen K. en de P.V.B.A. M. niet wettelijk kan verantwoorden met de overweging dat er ook geen twijfel over kan bestaan «dat die betaling werd verricht door de naamloze vennootschap E. voor en in opdracht van haar verzekerden, de eerste twee appellanten» (schending van de artikelen 2249, 1165 en 1984 van het Burgerlijk Wetboek alsook van het beginsel van de relativiteit van de stuiting):

(...)

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat uit het arrest blijkt dat het hof van beroep aanneemt dat de vordering van verweerder steunt op het op 2 februari 1970 door eiser gepleegde misdrijf van onopzettelijke slagen en verwondingen, waarvoor eiser bij vonnis van de correctionele rechtbank van 14 december 1970 strafrechtelijk werd veroordeeld en eiseres sub 2 civielrechtelijk aansprakelijk werd verklaard voor eiser; dat het arrest ook vaststelt dat de vordering van verweerder tegen de eisers sub 1 en 2 bij dagvaarding van 17 juni 1977 werd ingesteld;

Overwegende dat het hof van beroep oordeelt dat de

door eiseres sub 3 op 22 februari 1974 gedane betaling geldt als een erkenning van schuld, ook tegenover de eisers sub 1 en 2, en dat deze erkenning de verjaring heeft gestuit;

Overwegende dat uit het voorgaande blijkt dat het hof van beroep aanneemt dat het misdrijf verjaard was op het ogenblik van de dagvaarding, maar tevens beslist dat de schuldenkenning de burgerrechtelijke vordering heeft gestuit;

Overwegende dat naar luid van artikel 2248 van het Burgerlijk Wetboek de erkenning van het recht van hem tegen wie de verjaring loopt, door de schuldenaar gedaan, de verjaring stuit; dat deze regel nochtans niet toepasselijk is wanneer, zoals ten deze door het arrest wordt aangenomen, de oorzaak van de vordering een misdrijf is; dat door het tegendeel te beslissen, het arrest de artikelen 2248 van het Burgerlijk Wetboek en 26 van de wet van 17 april 1878, als vervangen bij artikel 1 van de wet van 30 mei 1961, schendt;

Dat het onderdeel in zoverre gegrond is;
(...)

NOOT—Zie Cass., 26 februari 1982, *R.W.*, 1982-83, 1472, waar echter in de samenvatting verkeerdelijk staat: «Erkenning van het recht door hem...»

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 1 MAART 1983

Voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. D'Haenens

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Wegverkeer — Beperkte parkeertijd — Parkeermeter — Vereisten.

Beperkingen van de parkeertijd kunnen ook worden opgelegd op plaatsen waar verkeersborden het parkeren toelaten of regelen als bepaald door art. 70.2.1 van het Wegverkeersreglement. Op die plaatsen kan de parkeertijd beperkt worden, hetzij door een opschrift of een onderbord in de gevallen bepaald in art. 70.2.1, 3°, a en b, hetzij door het opstellen van een parkeermeter als bepaald door de artt. 2.29 en 27.3.1. In het laatste geval is niet vereist dat op het parkeerbord dat parkeren toelaat, ook nog een opschrift of een onderbord is aangebracht.

Procureur des Konings te Tongeren t/ C.

Gelet op het bestreden vonnis, op 4 november 1982 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Tongeren;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 2.29 en 27.3.1 van het Wegverkeersreglement (...)

Overwegende dat, luidens artikel 2.29 van het Wegverkeersreglement, een parkeermeter is elk ten behoeve van een parkeerplaats of van een geheel van parkeerplaatsen opgesteld toestel, dat bestemd is om de parkeerduur aan te duiden die naar gelang van de betaalde som is toegestaan;

dat, luidens artikel 27.3.1, op alle plaatsen met parkeermeters de parkeertijd beperkt is volgens de gebruiksmodaliteiten van deze toestellen en dat het voertuig uiterlijk bij het verstrijken van deze tijd de parkeerplaats moet hebben verlaten;

Overwegende dat beperkingen van de parkeertijd kunnen worden opgelegd ook op plaatsen waar verkeersborden het parkeren toelaten of regelen, als bepaald door artikel 70.2.1; dat op die plaatsen de parkeertijd kan worden beperkt, hetzij door een opschrift of een onderbord in de gevallen bepaald in artikel 70.2.1.3°, a en b, hetzij door het opstellen van een parkeermeter als bepaald door de artikelen 2.29 en 27.3.1; dat, in het laatste geval, niet vereist is dat op het verkeersbord dat parkeren toelaat, ook nog een opschrift of een onderbord zou zijn aangebracht; dat het Wegverkeersreglement in zodanige verplichting niet voorziet en niet moet voorzien, nu de opstelling van een parkeermeter voor afzonderlijke parkeerplaatsen of voor een geheel van parkeerplaatsen reeds aanduidt dat op die plaats de parkeertijd beperkt wordt;

Overwegende dat de rechters hun beslissing steunen op de volgende gronden: «Dat immers artikel 70.2.1 van het Wegverkeersreglement onder 3° de verkeersborden opsomt, waaronder het teken E.9.b, waarop een opschrift of een onderbord kan worden aangebracht en dit voor welbepaalde tijdsomstandigheden of voertuigen, alsmede met aanduiding dat de parkeerschijf moet worden gebruikt tijdens de aangeduide parkeertijd; dat het verkeersreglement echter niet bepaalt dat het tijdelijk gebruik maken van een parkingplaats afhankelijk kan worden gesteld van een zich tegen speciën aan te schaffen parkeerticket, dat dan de normale parkeerschijf zou vervangen en deze modus operandi een aanvulling van het verkeersreglement zou uitmaken; dat trouwens de collectieve parkeerautomaat, geplaatst op de Grote Markt te Genk, niet eens van zulk een opschrift of onderbord voorzien was, aangezien deze volgens de uitleg van de politiecommissaris zelf, niet in de verkeerswetgeving voorgeschreven zijn»;

Overwegende dat de rechtbank, door deze redengeving, in strijd met de artikelen 2.29 en 27.3.1 van het Wegverkeersreglement, oordeelt dat op een plaats waar het parkeren is toegelaten door verkeersborden, geplaatst met toepassing van artikel 70.2.1, de parkeertijd niet kan worden beperkt door het opstellen van parkeermeters; dat het vonnis aldus de eerstvermelde wettelijke bepalingen schendt;

Dat het middel gegrond is;
(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

3e KAMER — 28 MAART 1983

Voorzitter: mevr. de Man

Raadsheren: de hh. Van Nuffel en Van Coppenolle

Advocaten: mrs. Willemse loco Deprez en De Cannière

Hinderlijke inrichtingen — Klasse I — Toezicht door de gemeente.

Betreffende de inrichtingen van klasse I is de rol van de gemeente in de vergunningsprocedure beperkt tot het hou-

den van een openbaar onderzoek en het geven van een gemotiveerd advies aan de bestendige deputatie.

M.b.t. het later toezicht hebben de gemeenteoverheden vrijwel geen bevoegdheid. Wanneer zij toch kunnen optreden, doen zij dat als organen van het centraal bestuur en niet vanuit hun eigen bevoegdheid. Elke eigen politionele bevoegdheid van de burgemeester is uitgesloten en hij kan slechts optreden op verzoek van de technische ambtenaar.

Burgemeester van de gemeente H. t/ P.V.B.A. S.

Overwegende dat appelland tegen de bestreden beschikking opkomt omdat hem verbod werd opgelegd zijn bevel van 15 juni 1981 tot sluiting van de door geïntimeerde gehouden stortplaats in de gemeente H. voorlopig verder uit te voeren, en hem in zijn hoedanigheid van burgemeester bevel gegeven werd om binnen 24 uur alle maatregelen te nemen opdat bewuste stortplaats effectief opnieuw ter beschikking van geïntimeerde zou zijn;

Dat hij zodoende de afwijzing blijft nastreven van geïntimeerdes oorspronkelijke eis, subsidiair de toelating om met alle bewijsmiddelen te bewijzen dat hij op grond van de gegevens, waarover hij op 4 en 15 juni 1981 beschikte, reden had om aan te nemen dat de openbare gezondheid toen in gevaar was, en meer subsidiair nog, een of meer deskundigen te horen aanstellen om na te gaan of de openbare gezondheid geschaad werd door de lozing van afvalwater in de Paardsloop en of op grond van de toen bekende gegevens de stopzetting daarvan vereist was;

Dat geïntimeerde de bevestiging van de bestreden beschikking nastreeft;

Overwegende dat het geding tussen partijen betrekking heeft op de vraag of appelland, als burgemeester, ja dan niet bevoegd was om de sluiting te bevelen van de door geïntimeerde in haar gemeente gehouden stortplaats;

Overwegende dat de bewuste inrichting een stortplaats betreft voor onbrandbare en niet-giftige industriële afval, en dus moet worden onderzocht of het toezicht op zulk een inrichting tot de bevoegdheid van de burgemeester behoort, waarin dit toezicht kan bestaan, en tot welke maatregelen het aanleiding kan geven;

Overwegende dat de materie betreffende de storting van industriële afval geregeld is door het regentsbesluit van 11 februari 1946 (genomen ter uitvoering o.a. van de wet van 5 mei 1888 betreffende het toezicht op de gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen) houdende goedkeuring van de titels I en II van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (afgekort A.R.A.B.);

Dat de inrichtingen die onder de toepassing vallen van dit besluit, ingedeeld werden in twee klassen naar gelang van hun aard; dat blijkens die klassificatie, voorwerp van hoofdstuk II van het besluit, de litigieuze inrichting van geïntimeerde behoort tot klasse I, zoals trouwens ook blijkt uit de exploitatievergunning van 25 september 1980;

Overwegende dat de aflevering van een vergunning tot exploitatie van een inrichting van klasse I tot de bevoegdheid behoort van de bestendige deputatie van de provincieraad (artikel 2); dat deze daaromtrent vooraf het advies dient te vragen van het college van burgemeester en schepenen van de betrokken gemeente en van bepaalde technische ambtenaren, ten deze onder andere de ingenieur van het mijnwezen;

Dat tegen de uiteindelijke soevereine beslissing van de bestendige deputatie door alle belanghebbenden, waaronder het gemeentebestuur, beroep kan worden aangetekend bij de Koning (artikel 13/2);

Dat, betreffende de inrichtingen van klasse I, de rol van de gemeente in de vergunningsprocedure dus strikt beperkt is tot het houden van een openbaar onderzoek (commodo en incommodo) en het geven van een gemotiveerd advies aan de deputatie;

Dat ook met betrekking tot het later toezicht op die inrichtingen de gemeenteoverheden vrijwel uitgesloten zijn van enige bevoegdheid; dat, wanneer zij toch kunnen tussenkomen, zij dat dan doen als organen van het centraal bestuur en niet vanuit hun eigen bevoegdheid;

Dat de burgemeester zijnerzijds enkel ermee belast is na te gaan of de in bedrijf genomen inrichtingen een regelmatige exploitatievergunning bezitten (artikel 20/2); dat zijn toezicht dus louter van administratieve aard is;

Dat het toezicht op de naleving van de exploitatievoorwaarden echter toevertrouwd en opgedragen is aan de technische ambtenaar, ten deze de ingenieurs van het mijnwezen (artikel 20/4); dat deze regeling trouwens evident is, daar dat toezicht een zuiver technische aangelegenheid is die gespecialiseerde technische kennis vereist, die de burgemeester niet bezit en uiteraard ook niet hoeft te bezitten;

Overwegende dat, met betrekking tot het onderhavige geding, appelland het ten onrechte wil doen voorkomen als zou de burgemeester wel eigen politionele bevoegdheid bezitten wanneer de exploitatie van zulk een inrichting (klasse I) gevaar oplevert voor de veiligheid en de openbare gezondheid;

Dat immers artikel 21 van het besluit in dat geval twee mogelijkheden onderscheidt en regelt:

1. Het gevaar is niet onmiddellijk dreigend. Alsdan zal de technische ambtenaar aan de exploitant van de inrichting instructies geven om het gevaar af te wenden. Indien deze weigert daaraan gevolg te geven, zal de technische ambtenaar de burgemeester verzoeken een der door het besluit voorziene maatregelen te nemen;

2. Het gevaar is wel onmiddellijk dreigend. In dat geval zal de technische ambtenaar die maatregelen nemen.

Dat daaruit volgt dat elke eigen politionele bevoegdheid van de burgemeester is uitgesloten en hij enkel kan optreden op verzoek van de technische ambtenaar;

Dat hieruit voortvloeit dat, wanneer hij toch optreedt in strijd met de bepaling van artikel 21 van het besluit, hij dan zonder enige rechtsgrond handelt en dus, aangezien hij het doet als overheidsorgaan, een onrechtmatige overheidsdaad stelt;

Overwegende dat ten deze het eerstvermelde geval zich voordeed en de bevoegde technische ambtenaar aan geïntimeerde instructies gaf betreffende de naleving van de exploitatievoorwaarden (brief Mijnwezen van 3 juni 1981); dat geïntimeerde zich daarop schriftelijk verbond onverwijld aan die instructies gevolg te geven (brief geïntimeerde aan Mijnwezen van 9 juni 1981);

Dat er geen verslag was van de technische ambtenaar aan appelland, ook niet op 15 juni, en deze dus niet bevoegd was om op te treden;

Overwegende dat appelland verder nog stelt dat geïntimeerdes vordering niet-toelaatbaar is omdat zij een beslissing ten gronde impliceert betreffende een overtreding van

artikel 21 A.R.A.B., terwijl zulk een beslissing voorbehouden is aan de uitvoerende macht;

Dat echter de door hem ingeroepen bepaling (laatste alinea artikel 21) betrekking heeft op het beroep tegen een regelmatig genomen beslissing, namelijk overeenkomstig het bepaalde in alinea's 1 en 2;

Dat ten deze appellant precies die bepalingen miskende en optrad zonder enige bevoegdheid daartoe; dat juist om die reden hij, zoals hierboven reeds uiteengezet, een onrechtmatige overheidsdaad stelde;

Overwegende dat een onrechtmatige overheidsdaad, omdat zij geen rechtsgrond bezit, als een loutere feitelijkheid moet worden aangemerkt; dat de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg rechtsprekend in kort geding dan ook bevoegd is op grond van artikel 584 van het Gerechtelijk Wetboek om kennis te nemen van de vordering tot stopzetting van zulk een feitelijkheid;

Overwegende dat appellant even ten onrechte de niet-toelaatbaarheid opwerpt van de oorspronkelijke eis omdat deze een rechterlijke beslissing zou impliceren betreffende de opportuniteit van een beslissing van de burgemeester genomen op grond van artikel 90 van de Gemeentewet;

Dat, vooreerst, appellant niet ernstig kan stellen zijn betwiste beslissing van 15 juni 1981 genomen te hebben op grond van artikel 90 van de Gemeentewet; dat hij als burgemeester de wettelijke regeling met betrekking tot het storten van industrieel afval moest kennen en trouwens kende, zodat hij dus wist dat heel die materie geregeld is door het regentsbesluit van 11 februari 1946;

Dat de gemeente H. trouwens beroep aantekende bij de Koning tegen de vergunning van 25 september 1980 op grond van dit besluit aan geïntimeerde afgeleverd;

Dat appellant een kopie kreeg van de brief van 3 juni 1981 door de bevoegde technische ambtenaar (de hoofdingenieur-directeur der Mijnen) aan geïntimeerde gericht met instructies betreffende de naleving der exploitatievoorwaarden; dat hij een eerste sluiting van het bewuste stort op 4 juni 1981 motiveerde met «niet-naleving van de exploitatievoorwaarden» en «... van de lozingsvoorwaarden», en hij die beslissing introk op fingerwijzing van de technische ambtenaar, die hem op de onwettigheid ervan gewezen had;

Dat ook dient te worden gewezen op de zeer uitvoerige informatieve nota betreffende de stortingsmaterie die op 21 januari 1981 door de bestendig gedeputeerde voor Sociale Zaken en Huisvesting gezonden werd aan de plaatselijke besturen van de provincie en meer bepaald de burgemeesters; dat deze nota zeer duidelijk stelt dat bewuste materie volledig en uitsluitend geregeld wordt door het A.R.A.B.;

Dat ten slotte appellant in bewust besluit van 15 juni 1981 niet eens artikel 90 van de Gemeentewet vermeldde;

Overwegende bovendien dat het regentsbesluit van 11 februari 1946 de bevoegdheid van de burgemeester stilzwijgend heeft opgeheven om krachtens artikel 90 van de Gemeentewet op te treden en maatregelen te nemen wanneer de veiligheid of de gezondheid van de bevolking in gevaar wordt gebracht door inrichtingen voor verwerking van onbrandbare en niet-giftige industriële afval (vergunde inrichtingen van klasse I);

Dat dus dit middel van appellant zo in feite als in rechte faalt; dat hij op grond van artikel 90 van de Gemeentewet evenmin bevoegd was om ten deze op te treden;

Dat zijn beslissingen van 4 juni 1981 en 15 juni 1981 dus alleszins onrechtmatig waren en als loutere feitelijkheden aan te merken vallen;

Dat in die omstandigheden de door appellant in subsidiaire en meer subsidiaire orde gevraagde toelating tot bewijs en onderzoeksmaatregelen niet ter zake dienend zijn;

Dat de eerste rechter derhalve juist en oordeelkundig beslist heeft;

(...)

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

1e KAMER — 30 MAART 1983

Eerste-voorzitter: de h. Deprez

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Persoons en Verhas-selt

Advocaat: mr. Vandenbergen

Ondernemingsraad — Beschermde werknemer — Ontslag om dringende reden — Bijzondere rechtspleging — 1. Hoven en rechtbanken — Vonnis arbeidsrechtbank — Kennisgeving bij gerechtsbrief — Gekozen woonplaats — 2. Hoger beroep — Termijn — Werkdag — Begrip — Aanvang termijn.

1. De kennisgeving, overeenkomstig art. 21, § 2, Bedrijfsorganisatorische wet 1948, wordt geldig gedaan aan de werkelijke woonplaats, ook al is er keuze van woonplaats gedaan.

2. De termijn van hoger beroep van acht werkdagen, bepaald bij art. 21, § 2, B.O.W., omvat ook de zaterdagen. Die termijn loopt vanaf de kennisgeving van het vonnis van de arbeidsrechtbank bij gerechtsbrief.

N.V. R. t/ C.

De oorspronkelijke vordering van appellante, ingeleid bij de verzoekschriften neergelegd ter griffie van de arbeidsrechtbank op 4 en 14 januari 1983, had tot doel, overeenkomstig de bepalingen van het koninklijk besluit nr. 4 van 11 oktober 1978, tot wijziging van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven en van de wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid, de veiligheid alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen, door de arbeidsrechtbank te doen vaststellen dat ten laste van geïntimeerde, die de werknemers vertegenwoordigt in de ondernemingsraad, een dringende reden in de zin van artikel 35 van de Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978 bestaat, die de onmiddellijke beëindiging zonder opzegging rechtvaardigt van de arbeidsovereenkomst die de partijen verbindt.

Artikel 21, § 2, van de wet van 20 september 1948 betreffende de organisatie van het bedrijfsleven, als gewijzigd bij het koninklijk besluit nr. 4 van 11 oktober 1978, bepaalt dat het vonnis van de arbeidsrechtbank, dat beslist over de voorafgaande aanneming van een dringende reden, aan de partijen ter kennis wordt gebracht bij gerechtsbrief en dat tegen het vonnis bij verzoekschrift hoger beroep kan worden ingesteld binnen acht werkdagen na de kennisgeving.

Uit het rechtsplegingsdossier van de arbeidsrechtbank blijkt dat van het beroepen vonnis bij gerechtsbrief, afgegeven ter post op 25 februari 1983, kennis werd gegeven; de gerechtsbrief werd aan appellante gezonden op het adres (...) alsook op het adres (...).

De geïntimeerde betoogt dat het hoger beroep te laat is ingesteld daar het verzoekschrift van hoger beroep neergelegd werd ter griffie van het arbeidshof meer dan acht werkdagen nadat van het beroepen vonnis door de griffier van de arbeidsrechtbank aan de appellante kennis gegeven werd.

Appellante stelt dat het hoger beroep niet laattijdig is, aangezien de appeltermijn niet is kunnen beginnen te lopen omdat de kennisgeving niet gestuurd werd naar de gekozen woonplaats; dat zelfs indien aangenomen wordt dat de kennisgeving de termijn van hoger beroep kon doen lopen, het hoger beroep ingesteld werd binnen acht werkdagen omdat, in procesrechtelijke zin, de zaterdag geen «werkdag» is en, ten slotte, dat, indien aanvaard wordt — zoals geïntimeerde beweert — dat de bepalingen van hoofdstuk VIII (artt. 48-57) van het eerste deel van het Gerechtelijk Wetboek niet gelden voor de termijnen bepaald in het koninklijk besluit nr. 4 van 11 oktober 1978 dan ook dient te worden aanvaard dat de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende het begrip «kennisgeving» evenmin gelden wat de toepassing van het koninklijk besluit nr. 4 betreft, zodat niet de verzendingsdatum maar wel de ontvangstdatum van de kennisgeving in acht genomen dient te worden voor de vaststelling van het beginpunt van de termijn van hoger beroep.

1. Kennisgeving aan de gekozen woonplaats

De beide partijen hebben in België een bekende woonplaats, zodat ten deze geen acht dient te worden geslagen op art. 40 van het Gerechtelijk Wetboek.

In de inleidende verzoekschriften van 4 en 14 januari 1983 wordt gesteld dat de vertogende partij is «de naamloze vennootschap R., waarvan de maatschappelijke zetel gevestigd is te Brussel (...) en de exploitatiezetel te Vilvoorde (...), ingeschreven in het handelsregister te Brussel onder nr. (...) met als raadsman, vertegenwoordigd door een woonplaats kiezende bij mr. (...)»

Het beroepen vonnis werd niet ter kennis gebracht bij gerechtsbrief op de gekozen woonplaats. Dit heeft echter niet tot gevolg dat de kennisgevingen die gedaan werden op de maatschappelijke zetel en op de exploitatiezetel, de beroepstermijn niet deden lopen.

a) Art. 39 Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de kennisgeving aan de gekozen woonplaats mag worden gedaan; deze bepaling doet echter geen afbreuk aan het principe dat de kennisgeving aan de werkelijke woonplaats kan worden gedaan, zoals geschied is in deze zaak.

De kennisgeving aan de werkelijke woonplaats, ondanks de keuze van woonplaats, is des te meer verantwoord indien de keuze veeleer als een louter formeel beding (*une clause de style*) dan als een werkelijke keuze dient te worden beschouwd (H. Solus en R. Perrot, *Droit judiciaire privé*, 1961, I, nr. 371).

Dat de keuze van woonplaats louter formeel en niet werkelijk is, blijkt uit het feit dat appellante zowel in het dispositief van haar inleidende verzoekschriften van 4 en 14 januari 1983 waarbij ze de oproeping van de partijen vraagt, als in haar conclusie voor de eerste rechter, wel de

adressen van haar maatschappelijke en haar exploitatiezetel vermeldt, maar niet de gekozen woonplaats.

b) Buiten beschouwing gelaten de gevallen waarin een keuze van woonplaats door de wet is voorgeschreven, is een dergelijke keuze, die eenzijdig door een partij gedaan wordt, principieel slechts bindend voor de andere in het geding betrokken partij indien bewezen is dat deze laatste de keuze van de eerste partij aangenomen heeft; in casu wordt de aanvaarding door geïntimeerde van de door appellante gekozen woonplaats niet bewezen, noch wordt het bewijs daarvan aangeboden.

Behoudens overeenkomst der partijen is de kennisgeving aan de eenzijdig gekozen woonplaats slechts verplicht indien de keuze van woonplaats, eenzijdig gedaan door een partij, geschiedde in het uitsluitend belang van de andere partij (zijnde in dit geval de geïntimeerde) of in het belang van de beide partijen (H. Solus en R. Perrot, *o.c.*, nr. 371).

Er wordt niet bewezen noch zelfs beweerd dat de eenzijdige keuze, gedaan door appellante, geschiedde in het uitsluitend belang van geïntimeerde. Wel betoogt appellante dat in het kader van de procedure bepaald in artikel 21, § 2, van de wet van 20 september 1948, als gewijzigd door het K.B. nr. 4 van 11 oktober 1978, de keuze van woonplaats per definitie gedaan wordt in het belang van de geadresseerde en van beide partijen met het oog op een vlotte rechtspleging en de bijzonder korte termijnen.

Het hof onderkent het belang van de keuze van woonplaats in het voorliggend geval niet voor de geïntimeerde, noch voor de beide partijen. De kennisgeving van het beroepen vonnis aan de werkelijke woonplaats, gelegen in hetzelfde gerechtelijk arrondissement als de gekozen woonplaats, kan enkel tijd doen winnen daar de partijen zelf aldus in staat gesteld worden om zonder enig verwijl kennis te nemen van het vonnis, zonder enig tijdverlies zich erover kunnen beraden en onderrichtingen kunnen geven aan hun raadslieden met het oog op een eventueel beroep. Het belang van de partijen is derhalve, juist rekening houdende met de korte proceduretermijnen, gelegen in de kennisgeving aan de persoon of aan de werkelijke en niet aan de gekozen (fictieve) woonplaats.

c) De keuze van woonplaats heeft tot doel de betrekkingen tussen partijen te regelen voor een bepaalde akte van rechtspleging of voor een geheel van akten van rechtspleging. Deze keuze geldt slechts voor de beoogde akten (specialiteit) en voor de partijen (relativiteit). Indien derhalve de keuze van woonplaats bij overeenkomst gedaan werd of — wat in het voorliggend geschil niet het geval is — eenzijdig door een partij gedaan werd in het uitsluitend belang van de andere partij of in het uitgesproken gemeenschappelijk belang, zou de partij die een vonnis doet betekenen of er kennis van doet geven aan de andere partij, er moeten voor waken dat de betekening of de kennisgeving gebeurt aan de gekozen woonplaats.

In het bestek van het voormelde artikel 21, § 2, van de wet van 21 september 1948 wordt het vonnis van de arbeidsrechtbank echter niet ter kennis gebracht aan de partijen door henzelf noch door een lasthebber die zij vrij kiezen; de kennisgeving geschiedt, ingevolge de bepalingen van de wet, door de griffier die, wegens de relativiteit van de keuze van woonplaats, niet gehouden is de kennisgeving te doen aan de gekozen woonplaats doch ze geldig kan doen aan de werkelijke woonplaats aangeduid door de par-

tijen in de stukken van de rechtspleging.

2. Werkdag

De appellante voert aan dat het beroep niet laattijdig is, omdat voor de berekening van de termijn van beroep die in art. 21, § 2, van de wet van 20 september 1948 op acht werkdagen bepaald is, het woord «werkdag» in procesrechtelijke zin moet worden beschouwd, wat zou betekenen dat de zaterdag geen werkdag is (toepassing van de artikelen 52 en 53 Gerechtelijk Wetboek).

Het Gerechtelijk Wetboek geeft geen bepaling van het begrip werkdag, zodat daaraan de gebruikelijke betekenis moet worden gegeven van dag die niet is een zondag of een feestdag (Benelux Sociaalrechtelijk Woordenboek, V° Werkdag; J. Mallié, «Travailleur protégé et congé pour motif grave», *T.S.R.*, 1979, 217-218; parlementaire voorbereiding betreffende de Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978, Kamer (1977-1978) Gedr. St. 293, nr. 4, p. 11, bespreking art. 35; Cass., 30 juni 1961, *Pas.*, 1961, I, 1200).

Uit de bepaling van artikel 52 van het Gerechtelijk Wetboek dat een akte enkel op geldige wijze ter griffie verricht kan worden op de dagen en uren waarop de griffie toegankelijk moet zijn voor het publiek, kan niet afgeleid worden dat de dagen waarop de griffie niet toegankelijk is voor het publiek geen werkdagen zijn. Een dergelijke interpretatie aannemen zou ertoe leiden aan het begrip «werkdag» een wisselende inhoud te geven, inzonderheid indien het beroep moet worden ingesteld voor bepaalde afdelingen van een arbeidshof, waarvan de griffie niet de eerste vijf dagen van de week open is (zie K.B. 19 september 1979 tot vaststelling van de dagen en de uren waarop de griffies van de hoven en rechtbanken open zijn, art. 1, 3°: de griffie is te Namen open 3 dagen op 7, te Neufchâteau 1 dag op 7).

Artikel 53 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt het begrip «werkdag» evenmin; het heeft enkel betrekking op het bepalen van het *eindpunt* van de termijn en heeft tot doel te voorkomen dat de termijn verkort wordt indien zijn eindpunt met een zaterdag, een zondag of een feestdag samenvalt; deze bepaling sluit niet uit dat de zaterdag een werkdag is.

De bepaling van artikel 53 van het Gerechtelijk Wetboek zal dus tot gevolg hebben dat, zo de termijn van acht werkdagen om hoger beroep in te stellen verstrijkt op een zaterdag, het hoger beroep nog geldig zal kunnen worden ingesteld op de volgende werkdag.

3. Aanvangspunt termijn hoger beroep — Kennisgeving

Appellante betoogt dat in het kader van de rechtspleging vastgelegd in art. 21, § 2, van de wet van 20 september 1948, gewijzigd door het koninklijk besluit nr. 4 van 11 oktober 1978, het begrip «kennisgeving» dient te worden geïnterpreteerd zoals gebruikelijk bij de betekening, bij aangetekende brief, van een administratieve beslissing inzake sociale zekerheid, zodat de termijn van beroep slechts begint te lopen bij ontvangst van de beslissing en niet bij de verzending ervan.

De procedureregelen die vastgelegd zijn in het voormelde art. 21, § 2, worden beheerst door de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, behoudens indien daarvan afgeweken wordt.

Uit niets blijkt dat de Koning bij het aanwenden, in voornoemd art. 21, § 2, van de term «kennisgeving» daaraan een andere betekenis heeft gegeven dan die welke be-

paald wordt in art. 32, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, d.i. de *toezending* van een akte van rechtspleging met de post of, in de gevallen die de wet bepaalt, in de vormen die deze voorschrijft.

Aangezien art. 21, § 2, van de wet van 20 september 1948 niets anders bepaalt dan dat het vonnis betreffende de voorafgaande aanneming van een dringende reden ten laste van de vertegenwoordiger van de werknemers in de ondernemingsraad aan de partijen ter kennis wordt gebracht bij gerechtsbrief, zal met toepassing van art. 32, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, de toezending van de kennisgeving de termijn van hoger beroep doen lopen (Cass., 28 juni 1982, nr. 3515, Intercom t/ Docclo) vanaf de dag na de verzending (art. 52 Gerechtelijk Wetboek), dus vanaf zaterdag 26 februari 1983.

Het hof beslist derhalve dat van het beroepen vonnis regelmatig kennis werd gegeven door de toezending ervan aan de maatschappelijke zetel en aan de exploitatiezetel van appellante; dat, door de toezending van het beroepen vonnis bij gerechtsbrieven van 25 februari 1983, de termijn van hoger beroep is beginnen te lopen op zaterdag 26 februari 1983 en verviel de achtste werkdag na 25 februari 1983, zijnde maandag 7 maart 1983; dat het hoger beroep te laat ingesteld werd, aangezien de akte van hoger beroep neergelegd werd op de griffie van het arbeidshof op 8 maart 1983.

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

23 FEBRUARI 1982

Beslagrechter: de h. Beirens

Advocaten: mrs. Vanneste en Dewever

Burgerlijke rechtspleging — Uitvoerend beslag — Kantonnement — Gevolgen.

Het kantonnement moet als betaling beschouwd worden, wat tot gevolg heeft dat de gerechtelijke interesten niet meer lopen, het faillissement van de schuldenaar geen gevaar meer oplevert voor de schuldeiser en zelfs de munt-schommeling geen invloed meer kan hebben.

P.V.B.A. Z. t/ D

Wat voorafgaat

1. Eiseres werd op 14 december 1978 bij vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Brugge, afdeling Oostende veroordeeld tot betaling aan verweerder van:

— hoofdsom 135.120

— wettelijke moratoire interesten

vanaf 6 januari 1977

— gerechtskosten, toen begroot

op 8.985

2. Verweerder gaat over tot betekening op 25 januari 1979.

3. Vervolgens stuurt de optredende gerechtsdeurwaarder een afrekening naar eiser, welke afrekening als volgt werd opgemaakt:

— hoofdsom	135.125
— interesten	27.025
— gedingskosten	8.985
— expeditie	270
— registratie minuut	3.581
— betekening-bevel	2.534
— inningsrecht	1.585

179.105

4. Eiseres, die inmiddels bij verzoekschrift van 20 februari 1979 hoger beroep had aangetekend tegen de beslissing van de eerste rechter, ging op 29 mei 1979 over tot kantonement, bij de Depositio en Consignatiekas, van het bedrag groot 179.105 frank.

5. Bij arrest van het Hof van Beroep te Gent van 5 november 1980 werd het bestreden vonnis bevestigd.

6. Eiseres gaf de gekantonneerde gelden vrij waardoor verweerder betaling kreeg.

7. Verweerder liet echter op 23 november 1981 uitvoerend beslag op roerende goederen leggen, dit ten laste van eiseres, voor een bedrag van 18.601 frank wegens bijkomende interesten.

Voorwerp van de vordering

Eiseres betwist dat verweerder nog gerechtigd is tot aanrekening van bijkomende interesten. Zij vordert opheffing van het uitvoerend beslag.

Beoordeling

1. Eiseres, die bedreigd werd met uitvoerend beslag heeft met toepassing van artikel 1404 gekantonneerd.

2. Artikel 1404, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek, luidt als volgt: «De storting heeft plaats met bijzondere bestemming van de som tot afdoening van de schuld-vordering van de beslaglegger en geldt als betaling voor zover de beslagene erkent schuldenaar te zijn of als zodanig wordt erkend.»

3. De storting zoals hierboven bedoeld, geldt als een voorwaardelijke betaling. De voorwaarde is opschortend: het kantonement geldt als betaling wanneer en in de mate waarin de schuldenaar (beslagene) erkent schuldenaar te zijn of als zodanig wordt erkend.

4. Bij de vervulling van de voorwaarde — in casu de bevestiging in hoger beroep van het vonnis — werkt deze retroactief (zie artikel 1179 van het Burgerlijk Wetboek: «De vervulde voorwaarde werkt terug tot op de dag waarop de verbintenis is aangegaan»; zie C. Caenepeel, *R.W.*, 1964-65, 1862, nrs. 53 en 54).

5. Bij de vervulling van de voorwaarde is er — gesteld dat men op het ogenblik van het kantonneren als schuldenaar integraal betaalde wat men *toen* verschuldigd was (zoals in casu) — totale bevrijding (zie ook D. Chabot, *Saisies conservatoires et saisies exécutions*, 1979, blz. 157).

6. Het kantonement zoals destijds door eiseres (schuldenares) uitgevoerd, dient bijgevolg als betaling te worden beschouwd, met alle gevolgen van dien, zo onder meer: dat de gerechtelijke rente niet meer liep; dat verweerder van zijn kant geen gevaar meer liep niet te worden betaald in geval van faillissement van eiseres; dat zelfs muntschommeling geen invloed meer kon hebben.

7. Het beslag dient bijgevolg te worden opgeheven.

NOOT—In dezelfde zin: de Leval, G., *La saisie-arrêt*, 1976, 274-275; de Leval, G., en Van Compennolle, J., «Aperçu des règles communes aux saisies conservatoires et d'exécution», in Fettweis, A., en Gutt, E., (ed.), *Les voies conservatoires et d'exécution — Bilan et perspectives*, Brussel, 1982, 69, nr. 86; Krings, E., «Les saisies conservatoires et les voies d'exécution», in *Etude du projet de Code judiciaire*, 1966, 135-136.

ARBEIDSRECHTBANK TE GENT

4e KAMER — 22 APRIL 1983

Voorzitter: mevr. Deprez

Rechters in sociale zaken: de hh. Nauwelaerts en De Pauw
Advocaten: mrs. Van Hoogenbemt loco Van Hecke en Simons loco Van de Gehuchte

Taalgebruik — Sociale zaken — Art. 52, § 1, Wet Taalgebruik Bestuurszaken — Decreet van 19 juli 1973.

Daar de bepaling van art. 52, § 1, Wet Taalgebruik Bestuurszaken de individuele arbeidsovereenkomst niet beoogt, kan zij niet strijdig zijn met het decreet van 19 juli 1973, dat alle sociale betrekkingen, individuele of collectieve, mondelinge of geschreven contracten tussen werkgever en werknemer betreft.

H. t/ N.V. V.

De eiseres was als handelsvertegenwoordiger in de sector der beide Vlaanderen met ingang van 1 maart 1982 in dienst van de verwerende partij, krachtens een in het Frans gestelde arbeidsovereenkomst.

Bij brief van 10 juni 1982 — die niet aan de rechtbank wordt overgelegd — werd de eiseres ontslagen, met betaling van een vergoeding, gelijk aan het loon van zeven dagen. De eiseres vordert een bijkomende verbrekingsvergoeding. (...)

De nietigheid van de arbeidsovereenkomst

Het decreet van 19 juli 1973 tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen, is van toepassing op de natuurlijke personen en de rechtspersonen, die een exploitatiezetel hebben in het Nederlandse taalgebied of die personeel tewerkstellen in het Nederlandse taalgebied (artikel 1).

Dit decreet heeft enkel kracht in het Nederlandse taalgebied (artikel 59bis, § 4, Grondwet).

Aan de vereisten van territoriale gelding is voldaan wanneer de toepassing van de taalregeling betreffende de sociale betrekkingen tussen de werkgever en zijn werknemers bepaald wordt door de tewerkstelling van die werknemers in het Nederlandse taalgebied (Cass., 30 maart 1981, *R.W.*, 1981-82, 104; Cass., 11 juni 1979, *T.B.P.*, 1979, 500).

Daar de eiseres in het Nederlandse taalgebied was tewerkgesteld, dient verweerder, met toepassing van de bepalingen van het decreet van 19 juli 1973, in haar sociale betrekkingen met de eiseres, het Nederlands te gebruiken, ook al

is haar exploitatiezetel in het Franse taalgebied gevestigd (Cass., 11 juni 1979).

De individuele arbeidsovereenkomst diende dus in het Nederlands gesteld te zijn.

Zij werd evenwel in het Frans gesteld, en derhalve is deze arbeidsovereenkomst nietig, zonder dat zulks nadeel kan berokkenen aan de werknemer, die zich op deze nietige arbeidsovereenkomst kan beroepen (artikel 10, decreet 19 juli 1973).

De verweerster werpt op dat er tegenstrijdigheid bestaat tussen artikel 52, § 1, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op het gebruik van talen in bestuurszaken (K.B. 18 juli 1966) luidens hetwelk de private onderneming die, zoals verweerster, een handelsonderneming is, voor de akten en documenten, die bestemd zijn voor haar personeel, de taal moet gebruiken van het gebied waar haar exploitatiezetel gevestigd is (in casu het Frans) en de bepalingen van het decreet van 19 juli 1973, volgens welke de natuurlijke of rechtspersonen die personeel tewerkstellen in het Nederlandse taalgebied, voor de sociale betrekkingen met dat personeel het Nederlands dienen te gebruiken, zelfs indien hun exploitatiezetel in het Franse taalgebied gevestigd is.

De verweerster leidt hieruit af dat de arbeidsovereenkomst met eiseres geldig in het Frans werd opgesteld en niet nietig is, en vordert subsidiair «de tegenstelling vast te stellen tussen het decreet van 18 juli 1973 waarvan eiseres de toepassing vraagt en artikel 52, § 1, van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966, en het prejudicieel geschil te verwijzen naar de sectie bevoegdheidsconflicten van de Raad van State».

De rechtbank oordeelt dat er in het onderhavig geval geen tegenstrijdigheid bestaat tussen de bepalingen van het decreet van 19 juli 1973 en die van artikel 52, § 1, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op het gebruik van talen in bestuurszaken, omdat in dat artikel de individuele arbeidsovereenkomst niet beoogd is.

De ontslagbrief ligt in het kader van de individuele betrekkingen tussen de werknemer en de werkgever.

Artikel 23 van de Grondwet bepaalt dat het gebruik van de talen vrij is en dat het enkel geregeld kan worden door de wet en alleen voor handelingen van het openbaar gezag en voor gerechtszaken.

Een arbeidsovereenkomst, gesloten tussen werkgever en werknemer, is geen materie die, luidens artikel 23 van de Grondwet, door de wet kan worden geregeld, daar het noch een handeling van het openbaar gezag noch een gerechtszaak is.

Indien aangenomen zou worden dat de bepaling van artikel 52, § 1, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op het gebruik van talen in bestuurszaken onder «de akten en bescheiden welke bestemd zijn voor hun personeel» ook de individuele arbeidsovereenkomst begrijpt, dan zou impliciet, doch onbetwifelbaar vastgesteld worden dat de bedoelde bepaling ongrondwettig is, want strijdig met artikel 23 van de Grondwet.

De rechtspraak aanvaardt dat het aan de rechterlijke macht niet toekomt de formele wet aan de Grondwet te toetsen (zie o.m. Cass., 23 juli 1849, *Pas.*, 1849, I, 443; Cass., 19 juli 1921, *Pas.*, 1921, I, 445; Cass., 23 juni 1939, *Pas.*, 1939, I, 341; Cass., 20 september 1956, *Pas.*, 1957, I, 22; R.v.S., 12 januari 1968, *A.A.R.S.*, 1968, 41); nochtans mag evenwel aangenomen worden dat de wetgever ervoor

waakt de Grondwet niet te schenden.

Hieruit volgt dat, voor de interpretatie van de wet, eerder dient gezocht naar een interpretatie die de wet in harmonie met de Grondwet brengt.

Het reeds eerder genoemde artikel 52 schendt de Grondwet niet, indien het er enkel op gericht is door de termen «akten en documenten die bestemd zijn voor hun personeel» de handelingen van het openbaar gezag te regelen.

Dit is inderdaad zo, wat kan worden afgeleid uit de parlementaire voorbereiding van artikel 41 van de wet van 2 augustus 1963 (artikel 52 van de gecoördineerde wetten op het taalgebruik in bestuurszaken).

Uit deze voorbereiding blijkt immers dat de bescheiden, bestemd voor het personeel, die bedoeld worden in artikel 52, § 1, die zijn welke door de werkgever aan zijn werknemer afgeleverd worden, hoewel ze uiteindelijk bestemd zijn voor de administratieve diensten (zie verklaringen van H. Gilson, minister van Binnenlandse Zaken en van het Openbaar Ambt: *Pasin.*, 1962, 1032; *Pasin.*, 1963, 1044; verslag de Stexhe, *Pasin.*, 1963, 999-1000; verslag Honsiaux, *Pasin.*, 1963, 1040; verslag Saint-Rémy, *Pasin.*, 1963, 956, 6°).

Daar de bepaling van artikel 52, § 1, van de gecoördineerde wetten op het gebruik van talen in bestuurszaken de individuele arbeidsovereenkomst niet beoogt, kan zij niet strijdig zijn met het decreet van 19 juli 1973, dat alle sociale betrekkingen, individuele of collectieve, mondelinge of geschreven contracten tussen werkgever en werknemer, omvat.

Deze sociale betrekkingen kunnen trouwens enkel door de decreten geregeld worden, zoals uitdrukkelijk blijkt uit artikel 59bis, § 3, van de Grondwet.

De geschreven individuele arbeidsovereenkomst van 17 februari 1982, en inzonderheid artikel 9 ervan, is, gelet op wat hiervoren is uiteengezet, nietig.

Artikel 67, § 1, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, bepaalt dat het beding van proeftijd, op straffe van nietigheid, voor iedere bediende afzonderlijk schriftelijk dient te worden vastgesteld, uiterlijk op het tijdstip waarop de bediende in dienst treedt.

Bij ontstentenis van een dergelijk rechtsgeldig geschrift, dient de arbeidsovereenkomst geacht te worden voor onbepaalde tijd en zonder proefbeding te zijn gesloten; zulks is in casu het geval.

De eiseres had derhalve recht op een opzeggingstermijn, of, bij gebrek aan termijn, op een vervangende schadevergoeding, ten belope van drie maanden (artikelen 82 en 39, § 1, van de wet van 3 juli 1978).

De vordering wordt cijfermatig niet betwist en is gegrond ten belope van 130.698 fr.

Er zijn geen redenen voorhanden om dit vonnis uitvoerbaar bij voorraad te verklaren.

(...)

POLITIERECHTBANK TE HASSELT

11 APRIL 1983

Voorzitter: de h. Panier

Advocaat: mr. Sampermans loco Vanhoyland

Verjaring — Strafzaken — Onderzoeksdaad — Wegverkeer — Proces-verbaal van rijkswacht — Stuiting.

Een proces-verbaal opgesteld door een eerste opperwachtmeester van de rijkswacht waarin verklaringen van personen betrokken bij een verkeersongeval worden opgetekend is een daad van onderzoek die de verjaring stuit, zelfs al heeft deze opsporingsambtenaar, bevoegd om te verbaliseren inzake verkeersovertredingen, daartoe geen opdracht gekregen van de onderzoekende magistraat.

B.

1. Uiteenzetting van de feiten

In de nacht van 28 op 29 november 1981 werd de geparkeerde wagen van Eddy P., te Hasselt in de Spoorwegstraat, aangereden door een niet geïdentificeerde automobilist.

Op 20 oktober 1982 vernam de rijkswacht te Gent, van «een persoon die onbekend wenst te blijven», dat de dader van dit ongeval met vluchtmisdrijf, een zekere Fabian B. was.

Op 24 oktober 1982 hoorde de rijkswacht een zekere Hilde N., wier naam door de onbekende informant als passagierster in het voertuig B. was geciteerd.

Op 22 november 1982 werd Fabian B. zelve aan een ondervraging onderworpen, tijdens welke hij tot volledige bekentenissen overging.

Op te merken dat het onderzoek van de rijkswacht te Gent vervuld werd, zonder gebleken opdracht hiertoe uitgaande van een magistraat. De verbalisant was in zijn hoedanigheid van eerste opperwachtmeester der rijkswacht echter officier van gerechtelijke politie, hulpofficier van de procureur des Konings.

2. Vorderingen

Op grond van deze feiten liet het openbaar ministerie — na vordering van 22 december 1982 — op 6 januari 1983 Fabian B. dagvaarden wegens het voeren van een niet aangepaste snelheid en wegens vluchtmisdrijf.

3. Beoordeling

Beklaagde stelt dat de openbare vordering verjaard is, nu de processen-verbaal der Genkse rijkswacht niet laten blijken dat bij een bevoegd persoon «de wil in de bestraffing van een misdrijf te voorzien» aanwezig was.

Beklaagde vergeet hierbij dat zowel daden van onderzoek als daden van vervolging, verricht door een bevoegd persoon, de verjaring stuiten: artikel 22 voorafgaande titel Sv. is op dat punt overduidelijk.

De processen-verbaal van de Genkse rijkswacht zijn geen daden van vervolging: op dat punt heeft beklaagde gelijk. Zij zijn echter wel daden van onderzoek.

Deze onderzoeksdaaden werden verricht door een daartoe, ingevolge de artikelen 62 der Verkeerswet, gecombineerd met artikel 3 K.B. 1 dec.1975, bevoegd geachte persoon, ook al had deze persoon geen onderzoeksopdracht gekregen van een magistraat. Dit werd expliciet gevonnisd wat betreft een veldwachter die i.v.m. verkeersaangelegenheden verbaliseert (Cass., 16 mei 1966, *Pas.*, 1966, I, 1177; zie ook de referenties aangehaald in Codes Larcier Droit Pénal, sub art. 22 voorafgaande titel Sv).

En in artikel 3 K.B. 1 dec. 1975 wordt een rijkswachter op een lijn geciteerd met een veldwachter. Dus ...

De openbare vordering werd dus geldig gestuit door de onderzoeksdaaden door bevoegde leden der rijkswacht Genk, verricht tussen 20 oktober en 22 november 1982.

(...)

NOOT—*Betreffende de stuiting van de verjaring in strafzaken*

1. Wanneer een opsporingsambtenaar, die ingevolge de artikelen 3 van het Wegverkeersreglement en 62 van de Wegverkeerswet bevoegd is o.m. om toezicht uit te oefenen op de naleving van de wetten betreffende de politie over het wegverkeer en de ter uitvoering daarvan genomen reglementen en om de overtreding daarvan vast te stellen door een proces-verbaal dat bewijskracht heeft zolang het tegen deel niet bewezen is, verbaliseert voor dergelijke misdrijven stuit zijn proces-verbaal de verjaring (Cass., 16 mei 1966, *Pas.*, 1966, I, 1176; Cass., 27 november 1979, *Pas.*, 1980, I, 393).

2. Wanneer een proces-verbaal van ambtswege wordt opgesteld door een ambtenaar die geen bevoegdheid heeft om de strafvordering uit te oefenen of die, behoudens het geval van heterdaad, door de wet geen bijzondere bevoegdheid heeft gekregen om bepaalde misdrijven vast te stellen, kan dit proces-verbaal niet worden beschouwd als een daad van stuiting van de verjaring in de zin van artikel 26 van de wet van 17 april 1878 (Cass., 17 maart 1958, *Pas.*, 1958, I, 781; Cass., 17 maart 1975, *Pas.*, 1975, I, 723).

Zulks is o.m. het geval wanneer een lid van de rijkswacht van ambtswege proces-verbaal opstelt betreffende een gemeenrechtelijk misdrijf.

A. Vandeplas

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 28 juni 1982

Ondernemingsraad — Beschermde werknemer — Ontslag wegens dringende reden — Voorafgaande aanneeming door het arbeidsgerecht — Vonnis dat uitspraak doet over de betwisting nopens de ontvankelijkheid van de rechtsvordering — Hoger beroep — Termijn.

Tegen een vonnis van de arbeidsrechtbank dat de vordering van de werkgever tot aanneeming van de dringende reden voor het ontslag van een beschermde werknemer toelaatbaar verklaarde en dat op 24 april 1980 bij gerechtsbrief aan de partijen ter kennis werd gebracht, heeft de werknemer op 20 januari 1981 hoger beroep ingesteld. Het bestreden arrest (Arbh. Gent, 13 april 1981), dat oordeelt dat het hoger beroep tijdig is ingesteld, wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat, overeenkomstig artikel 21, § 2, van de wet van 20 september 1948, gewijzigd bij koninklijk besluit nr. 4 van 11 oktober 1978, de werknemersafgevaardigden in de ondernemingsraden en de kandidaten bij de ver-

kiezingen wegens dringende reden slechts kunnen worden ontslagen, wanneer de dringende reden vooraf door het arbeidsrecht is aangenomen; dat, luidens het vierde lid van die paragraaf, tegen het vonnis van de arbeidsrechtbank hoger beroep kan worden ingesteld binnen acht werkdagen na de kennisgeving ervan;

«Overwegende dat het bepaalde in het voormelde vierde lid toepassing vindt op elk eindvonnis dat de arbeidsrechtbank in de zaak wijst; dat tegen een vonnis alvorens recht te doen, met toepassing van artikel 1055 van het Gerechtelijk Wetboek, hoger beroep kan worden ingesteld tegelijkertijd als tegen het eindvonnis;

«Overwegende dat de arbeidsrechtbank bij vonnis van 22 april 1980 besliste dat de vordering van eiseres niet toelaatbaar was, in zoverre zij ertoe strekte de schorsing van de arbeidsovereenkomst te horen uitspreken, maar dat zij rechtsgeldig en tijdig ingesteld was, in zoverre zij de aanname van een dringende reden beoogde; dat het vonnis vervolgens eiseres toeliet de als dringende reden aangevoerde feiten te bewijzen en een getuigenverhoor toestond;

«Dat dit vonnis een eindvonnis is in zoverre het uitspraak doet over de betwisting nopens de ontvankelijkheid van de rechtsvordering; dat het hoger beroep tegen deze beslissing diende te worden ingesteld binnen acht werkdagen na de kennisgeving van het vonnis;

«Dat van het voormelde vonnis aan de partijen kennis werd gegeven bij gerechtsbrief van 24 april 1980; dat deze gerechtsbrief de termijn om hoger beroep in te stellen deed lopen, ook al vermeldde hij dat de kennisgeving werd gedaan overeenkomstig artikel 919 van het Gerechtelijk Wetboek;

«Overwegende dat verweerder tegen het vonnis van 22 april 1980 hoger beroep heeft ingesteld, behalve in zoverre het de vordering tot het vaststellen van de schorsing van de arbeidsovereenkomst niet toelaatbaar verklaarde;

«Dat het hoger beroep werd ingesteld op 20 januari 1981; dat het derhalve niet ontvankelijk was in zoverre het vonnis de vordering tot aanneming van de dringende reden toelaatbaar verklaarde;

«Dat het arrest artikel 21, § 2, vierde lid, van de wet van 20 september 1948 schendt door het hoger beroep tegen deze beslissing ontvankelijk te verklaren.»

(Voorzitter: de h. Meeùs — Raadsheer-rapporteur: de h. Delva — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaten: mrs. De Gryse en Houtekier — In de zaak: N.V. I. t/ D.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 2 september 1982

Faillissement en gerechtelijk akkoord — Schuldvergelijking — Nauwe samenhang tussen schuld en schuldvordering — Begrip.

De N.V. T. vroeg op 5 november 1976 een akkoord door boedelafstand aan. De rechter-commissaris machtigde haar in december 1976 om haar activiteit voort te zetten. Met het oog op die voortzetting werd op 6 januari 1977 aan eiseres, arbeidsongevallenverzekeraar, een provisionele premie van 504.020 frank betaald voor het eerste kwartaal 1977, maar wegens de stopzetting van de activiteit op 28 februari 1977,

de dag van de homologatie van het akkoord, bleek slechts een bedrag van 182.100 frank verschuldigd te zijn.

Het bestreden arrest (Hof Bergen, 25 februari 1981) wil ligt de vordering van de vereffenaar tot terugbetaling van het te veel betaalde in en verwerpt de aanspraak van eiseres op compensatie met de nog niet betaalde premies die vóór de aanvraag vervallen waren.

Het middel van eiseres ten betoge dat het hier gaat om wederkerige verbintenissen die onderling afhankelijk zijn en derhalve dienen te worden gecompenseerd, wordt op de volgende gronden verworpen:

«Overwegende dat het arrest, zonder dienaangaande bekritiseerd te worden, zegt dat de schuld van de vennootschap onder akkoord voor de verzekeringspremies die vervallen zijn vóór het verzoek tot gerechtelijk akkoord door boedelafstand een schuld in de boedel is, terwijl de schuldvordering die de vereffenaar van de vennootschap wil terugvorderen voor het gedeelte van de premies die hij tijdens de vereffening van de vennootschap te veel heeft betaald, een schuldvordering op de boedel is, en erop wijst dat die wederzijdse schuld en schuldvordering niet voortvloeit uit de specifiek wederkerige verhouding van de verzekeringsovereenkomst; dat uit de motieven die vervolgens worden gegeven blijkt dat het arrest oordeelt dat, zo de schuld van de vennootschap onder akkoord voortvloeit uit de verzekeringsovereenkomst, de schuldvordering daarentegen steunt op het recht de onverschuldigde betaling terug te vorderen;

«Dat het arrest aldus op grond van een beoordeling in feite van de gegevens van de zaak, die dus onaantastbaar is, wettig beslist dat er tussen de schuld en de schuldvordering van de vennootschap onder akkoord geen nauwe samenhang bestaat die een schuldvergelijking tussen beide kan verantwoorden.»

(Voorzitter: ridder de Schaetzen — Raadsheer-rapporteur: de h. Closon — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaten: mrs. De Bruyn en Van Ommeslaghe — In de zaak: N.V. W. t/ B.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 10 september 1982

Burgerlijke rechtspleging — Tussengeschillen — Tegenvordering — Vordering tot afpaling — Verweerder vordert voor het eerst in hoger beroep het eigendomsrecht op van een strook grond.

Het bestreden vonnis (Rb. Tongeren, 30 maart 1981) zegt voor recht dat de scheidingslijn tussen de eigendommen van de partijen dient te worden vastgesteld tussen de punten Y en Z op grond: dat eiseres voor de eerste maal in haar conclusie in hoger beroep bij tegenvordering haar eigendomsrecht opvordert over de strook afgebakend door de punten Y-Z en A-B; dat zij aanvoert dat zij het langdurig, openlijk en ongestoord bezit heeft over deze duidelijk op het plan van de deskundige omlijnde strook en aanbiedt dit feit te bewijzen door alle middelen rechtens; dat de rechtbank, zitting houdende in hoger beroep, gezien het beginsel van de dubbele aanleg onbevoegd is om kennis te nemen van een tegenvordering die niet voor de eerste rechter is ingesteld; dat deze tegeneis derhalve niet ontvankelijk is. Het vonnis wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat eiseres, in het kader van een geding tot afpaling, voor de rechter in hoger beroep aanvoerde dat zij door verkrijgende verjaring eigenares was geworden van de bepaalde strook grond gelegen tussen de lijn YZ, die de vrederechter als grenslijn aanhield, en de lijn AB, waar een afsluiting staat; dat het bestreden vonnis de stelling van eiseres verwerpt op grond van de in het middel aangehaalde redengeving;

«Overwegende dat uit de artikelen 807 tot 810 en 1042 van het Gerechtelijk Wetboek, waarvan de draagwijdte op dit punt bevestigd wordt door het verslag van de Koninklijke Commissaris voor de gerechtelijke hervorming en door het door de wetgever beoogde doel de rechtspleging te versnellen en te vereenvoudigen, volgt dat tegenvorderingen voor het eerst in hoger beroep kunnen worden ingesteld wanneer zij beantwoorden aan de voorwaarden die in die wetsbepalingen zijn gesteld voor de ontvankelijkheid van nieuwe vorderingen, dit is berusten op een feit of een handeling in de dagvaarding aangevoerd, ofwel wanneer zij een verweer tegen de hoofdvordering uitmaken of strekken tot compensatie;

«Overwegende dat het vonnis derhalve, door de stelling van eiseres te verwerpen op de enkele grond dat de daarin vervatte tegenvordering niet voor de eerste rechter is ingesteld, zonder na te gaan of die vordering berust op een feit of een handeling in de dagvaarding aangevoerd ofwel een verweer tegen de hoofdvordering uitmaakt, die wetsbepalingen schendt.»

(Voorzitter: de h. Janssens — Raadsheer-rapporteur: de h. Lebbe — Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts — Advocaat: mr. Houtekier — In de zaak: N. t/ S.)

NOOT—Zie Laenens, J., «Een nieuwe tegeneis in hoger beroep», *R.W.*, 1981-82, 2178.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 3 december 1982

Faillissement — Rechten van de schuldeisers op het actief — Bepaling naar het tijdstip van faillietverklaring — Huwelijksvermogensstelsels — Faillissement uitgesproken vóór de inwerkingtreding van de wet van 14 juli 1976 — Toepassing van het oude art. 555 Faillissementswet.

«Overwegende dat het arrest (Hof Antwerpen, 29 september 1981) vaststelt: dat de echtgenoten Alfons Van der E. en Denise Van T., verweerster, gehuwd zijn onder het stelsel van scheiding van goederen, dit volgens huwelijkscontract verleden voor notaris R., op 15 september 1966; dat Alfons Van der E. bij vonnis van 6 maart 1975 door de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen failliet werd verklaard; dat de vordering van de eisers ertoe strekt te doen zeggen voor recht dat het onroerend eigendom te Deurne, zijnde een burgershuis met grond, zoals aangekocht door verweerster bij akte verleden voor de notarissen R. en V. op 16 november 1966, deel uitmaakt van het faillissement van haar echtgenoot, Alfons Van der E.;

«Overwegende dat de uitspraak van het faillissement en de benoeming van een curator beogen de rechten van de schuldeisers op de goederen, die op dat tijdstip de failliete

boedel uitmaken, te beschermen; dat die rechten in de regel na dat tijdstip niet meer worden gewijzigd;

«Overwegende dat de regel van het oude artikel 555 van de Faillissementswet onder meer beoogde de samenstelling van de boedel en de rechten van de schuldeisers nader te bepalen, zoals ze waren op het ogenblik van de faillietverklaring; dat de rechten van de schuldeisers ten aanzien van de failliete boedel aldus vaststaan op het ogenblik van de uitspraak van het faillissement;

«Overwegende dat, ten gevolge van de faillietverklaring vóór de inwerkingtreding, op 28 september 1976, van de wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels, de rechten van verweerster door de toen vigerende artikelen 555 van de Faillissementswet en 226septies, § 5, van het Burgerlijk Wetboek werden bepaald, zulks ongeacht het tijdstip waarop desaanstaande zou worden geconcludeerd of waarop de juiste grenzen van de wederzijdse rechten zouden worden bepaald; dat dit ook geldt voor de op het tijdstip van de faillietverklaring in verband met voornoemde artikelen geldende bewijsregels;

«Overwegende dat de opheffings- en wijzigingsbepalingen van de wet van 14 juli 1976 ten deze zonder gevolg blijven; dat immers, ingevolge artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek, de nieuwe regeling slechts geldt voor het toekomstige, tenzij de wet zelf, hetzij uitdrukkelijk, hetzij impliciet inzonderheid wegens de aard van de regeling, anders bepaalt; dat, nu de faillietverklaring ten deze geen nieuwe rechtsgevolgen meer meebrengt, die door de nieuwe wet zouden kunnen worden beïnvloed, een dadelijke inwerkingtreding van de wet zonder gevolg blijft; dat uit de genoemde wet, haar voorbereiding of strekking niet kan worden afgeleid dat zij in die zin zou terugwerken dat zij een geheel voltrokken situatie, zoals een vóór de inwerkingtreding van de wet uitgesproken faillissement, zou wijzigen;

«Overwegende dat het arrest derhalve niet wettig beslist dat de nieuwe wetgeving, te weten de bepalingen van de wet van 14 juli 1976, toepassing vindt wat betreft de samenstelling van het actief van het faillissement dat op 6 maart 1975 werd uitgesproken, en in het bijzonder op de bewijsregeling nopens de eigendomsrechten van de echtgenoten over bepaalde onroerende goederen.»

(Voorzitter: ridder de Schaetzen — Raadsheer-rapporteur: de h. Boon — Eerste advocaat-generaal: de h. Krings — Advocaten: mrs. Houtekier en De Gryse — In de zaak: mrs. Van Orshaegen en Van Camp q.q. t/ Van T.)

NOOT—Zie, met betrekking tot een gelijkaardige zaak, Cass., 9 oktober 1981, *R.W.*, 1981-82, 1870. Het vernietigende arrest van Hof Antwerpen, 29 september 1981, is gepubliceerd in *R.W.*, 1982-83, 30.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 3 december 1982

Inkomstenbelastingen — In België gevestigde onderneming, afhankelijk van een andere in België gevestigde onderneming, verleent deze abnormale of goedgunstige voordelen — Art. 24 W.I.B. niet toepasselijk, ofschoon de begunstigde onderneming afhankelijk is van een derde, in het buitenland gevestigde onderneming.

Het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 30 juni 1981) stelt vast dat een Britse vennootschap, B. Oil Limited, 994 van de 1.000 aandelen van de N.V. B. Europe bezat en dat de N.V. B. Europe 44.994 van de 45.000 aandelen van eiseres bezat. Het arrest stelt voorts vast dat eiseres een renteloze lening aan B. Europe heeft toegestaan en het leidt hieruit af dat eiseres aldus voordelen heeft verstrekt aan B. Europe, die, naar het arrest vaststelt, een in België gevestigde vennootschap is. Oordelend dat het aldus verleende voordeel abnormaal en goedgunstig is, past het arrest art. 24 W.I.B. toe.

«Overwegende dat het arrest uitgaat van het standpunt dat die voordelen onder de toepassing van artikel 24 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen vallen, omdat de vennootschap die de voordelen genoten heeft, te weten, de in België gevestigde naamloze vennootschap B. Europe, enerzijds, met een buitenlandse onderneming belangen gemeen heeft en, anderzijds, in België niet belastbaar was of niet belast werd;

«Overwegende dat naar luid van artikel 24, eerste lid, van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen de abnormale en goedgunstige voordelen enkel dan belastbaar zijn ten laste van de in België gevestigde onderneming die ze verleend heeft, wanneer deze onderneming zich rechtstreeks of onrechtstreeks in enigerlei band van wederzijdse afhankelijkheid bevindt ten aanzien van een in het buitenland gevestigde onderneming, en de abnormale of goedgunstige voordelen aan deze buitenlandse onderneming wegens die band, of aan personen en ondernemingen die met deze belangen gemeen hebben, zijn verleend;

«Overwegende dat het de bedoeling van de wetgever is de overheveling van winsten naar het buitenland, ten einde ze aan de toepassing van de Belgische belastingen te onttrekken, te voorkomen;

«Overwegende dat onder meer de woorden 'of aan personen en ondernemingen die met deze (de buitenlandse onderneming) belangen gemeen hebben' wijzen op personen of ondernemingen eveneens in het buitenland gevestigd doch die niet in enigerlei band van wederzijdse afhankelijkheid met de Belgische onderneming verkeren;

«Overwegende dat bijgevolg, wanneer de abnormale of goedgunstig voordelen aan een Belgische onderneming worden verleend, al verkeert deze onderneming in een band van afhankelijkheid met een buitenlandse onderneming, deze voordelen niet onder de toepassing van artikel 24, eerste lid, vallen, maar in voorkomend geval belastbaar zijn ten laste van de Belgische onderneming die ze geniet, eventueel met toepassing van artikel 53 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen;

«Overwegende dat het arrest derhalve niet wettig beslist dat de voordelen, hoewel zij verleend werden aan de Belgische naamloze vennootschap B. Europe, niettemin onder de toepassing vallen van artikel 24 voormeld, omdat enerzijds B. Europe afhankelijk is van B. Oil Limited en anderzijds eiseres afhankelijk is van B. Europe.»

(Voorzitter: ridder de Schaetzen — Raadsheer-rapporteur: de h. Boon — Eerste advocaat-generaal: de h. Krings — Advocaten: mrs. Van Nieuwerburgh, Baltus en Claeys Bouuaert — In de zaak: N.V. C. t/ Belgische Staat)

Hof van Cassatie (2e Kamer)), 7 december 1982

Strafvordering — Burgerlijke partij — Vrijspraak van de beklaagde in eerste aanleg — Hoger beroep van de burgerlijke partij alleen — Veroordeling van de beklaagde in hoger beroep op de civielrechtelijke vordering — Geen miskennis van het gezag van gewijsde van het vonnis op de strafvordering.

Tegen het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 18 juni 1982) voert eiser aan dat het hof van beroep, op het hoger beroep van de burgerlijke partij tegen het vonnis dat hem vrijsprak en dat in kracht van gewijsde is gegaan, zich evenals de eerste rechter onbevoegd had moeten verklaren.

«Overwegende dat, op het ontvankelijk hoger beroep van de verweerders, burgerlijke partijen, tegen het vonnis waarbij hun vordering werd afgewezen nadat eiser was vrijgesproken, de rechters in hoger beroep gehouden waren na te gaan, met betrekking tot de door de verweerders tegen eiser ingestelde civielrechtelijke vordering, of het misdrijf, dat aan die rechtsvordering ten grondslag ligt, bewezen is en of het aan de verweerders schade heeft berokkend; dat daaraan niet afdoet de omstandigheid dat in het inleidende gedeelte van het arrest de telastlegging niet is vermeld;

«Dat het hof van beroep, door het aan eiser ten laste gelegde misdrijf, enkel met betrekking tot de civielrechtelijke vordering, bewezen te verklaren, ofschoon eisers vrijspraak op strafgebied kracht van gewijsde had verkregen, geenszins het gezag van het gewijsde, verbonden aan de beslissing op de strafvordering, miskent.»

(Voorzitter: de h. Châtel — Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet — Advocaat-generaal: de h. Declercq — Advocaat: mr. Peeters — In de zaak: Van S. t/ Van der M. e.a.)

NOOT—Zie Cass., 5 en 25 maart 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 840 en 924; Cass., 29 mei 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 1140.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 28 januari 1983

Handelspraktijken — Reizende verkoop — Ambulante handel — Lokalen toegankelijk voor het publiek.

Het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 8 december 1981) wordt op de volgende gronden vernietigd:

«Overwegende dat, hoewel de feitenrechter op onaantastbare wijze de feitelijke gegevens vaststelt op grond waarvan hij beslist dat een bepaalde plaats al dan niet toegankelijk is voor het publiek, het niettemin aan het Hof staat na te gaan of de rechter uit zijn vaststellingen wettig heeft kunnen afleiden dat die plaats toegankelijk was voor het publiek in de zin van artikel 2, eerste lid, 3°, van het koninklijk besluit nr. 82 van 28 november 1939;

«Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat in het 'Cultureel Centrum', waar verweerster verkoopaanbiedingen en verkopen zou doen van 4 tot 6 januari 1980, van 10 tot 12 en van 14 tot 19 uur, activiteiten, voordrachten, muziekluitvoeringen, toneeluitvoeringen en mogelijk ook vergaderingen, bals, en dergelijke gehouden worden of kunnen gehouden worden;

«Dat het arrest dan oordeelt dat in vele gevallen de zaal of zalen waarin verweerster haar tentoonstelling wilde houden, slechts toegankelijk zal of zullen zijn voor bepaalde deelnemende, uitgenodigde of betalende personen, maar dat ten deze 'voor de duur van de door (verweerster) aangekondigde verkoop, de zaal vrij toegankelijk was voor het publiek' ;

«Overwegende dat het hof van beroep aldus oordeelt dat de toegankelijkheid voor het publiek enkel moet bestaan op het ogenblik dat verweerster in een privé-zaal de verkoop-aanbiedingen en verkopen doet ;

«Overwegende echter dat de toegankelijkheid voor het publiek een objectief kenmerk is van de plaats waar men verkoopt, dat niet afhangt van de enkele wil van de leurahandelaar, die, zoals ten deze naar de vaststellingen van het arrest, een zaal in gebruik neemt om gedurende bepaalde uren op bepaalde dagen zijn koopwaar aan te bieden en te verkopen en die zaal te dien einde voor het publiek opent ; dat de vereiste toegankelijkheid impliceert dat de plaats, uit haar aard, gewoonlijk voor een ieder toegankelijk is ;

«Overwegende dat het arrest dan ook, door te oordelen dat het vanwege verweerster geen reizende verkoop betrof in de zin van artikel 53 van de wet van 14 juli 1971, op de enige grond dat zij, in het bezit van een toelating voor het uitoefenen van leurahandel, in de beschreven omstandigheden slechts die handel zou uitoefenen, de beslissing niet wettelijk verantwoordt.»

(Voorzitter : ridder de Schaetzen — Raadsheer-rapporteur : de h. Boon — Advocaat-generaal : de h. Tillekaerts — Advocaat : mr. Houtekier — In de zaak : V.Z.W. L. t/ N.V. G.)

NOOT—Zie Cass., 19 maart 1982, *R.W.*, 1982-83, 628, m.n.v. Paul De Vroede.

Hof Antwerpen (5e Kamer), 20 oktober 1981

Verzekering — Leven — Verzekeringnemer wordt na overlijden failliet verklaard — Recht van de begunstigde.

Wijlen Frans De C. had met derde geïntimeerde een levensverzekeringscontract gesloten waarin hij als begunstigde had aangewezen «de echtgenote, of deze overleden zijnde, de kinderen, elk voor zijn deel». Bij een verkeersongeluk op 28 juni 1975 kwam De C. met zijn vrouw en twee van zijn vier kinderen om het leven. Onmiddellijk daarop werd hij failliet verklaard. De curator verzette zich tegen de uitkering van de verzekerde som aan de overlevende kinderen op grond dat de vrouw haar man had overleefd zodat zij begunstigde was en de verzekerde som derhalve in het faillissement viel. Na in feite te hebben vastgesteld dat beide echtgenoten samen overleden zijn, beslist het hof :

«Overwegende dat met de onaantastbare vaststelling dat de vrouw haar man niet overleefd heeft, de stelling van de curator vervalst en er niet eens dient te worden onderzocht of de kinderen nog recht konden laten gelden op een verzekeringsvergoeding waarvan het vorderingsrecht volgens de curator, heel even in het vermogen van hun moeder zou zijn geweest ;

«Overwegende dat, wanneer zoals in casu de verzekeringnemer in de polis vermeld heeft dat het voordeel van de verzekering aan een bepaalde derde (in casu zijn vrouw en bij ontstentenis, zijn kinderen) ten goede komt, het een beding ten behoeve van een derde betreft (Frédéricq, *Handboek*, uitg. 1963, nr. 1349) ;

Overwegende dat de derde-begunstigde in dat beding een eigen recht op de vergoeding vindt, met als gevolg dat de begunstigde het kapitaal rechtstreeks ontvangt en de vergoeding zodoende ontsnapt aan iedere eis vanwege de schuldeisers van de verzekeringnemer (Frédéricq, *op. cit.*, nr. 1351) ;

Overwegende dat, wanneer zoals in casu in de polis een op het ogenblik van het afsluiten bepaalbaar persoon werd aangeduid, het voordeel van de polis aan die derde, die aanvaardt, toekomt daar hij een recht ten aanzien van de verzekeringsmaatschappij bezit ;

Overwegende dat die schuldvordering hem toekomt vanaf de dag van het contract en het faillissement buiten de overeenkomst blijft (Frédéricq, *op. cit.*, nr. 1568, 2°) ;

Overwegende dat de vordering op de verzekeraar tot, betaling van de vergoeding nooit deel heeft uitgemaakt van het vermogen van Frans De C. noch van dat van zijn gelijktijdig overleden echtgenote ;

Overwegende dat het bedrag van 7.246.033 fr. (waarover geïntimeerden sub 1 en 2 en de verzekeraar het eens zijn) toekomt aan geïntimeerden sub 1 en 2 (elk voor de helft).»

(Voorzitter : de h. Meers — Raadsheer : de hh. Janssens en Van Gelder — Openbaar ministerie : mevr. Van Leuven — Advocaten : mrs. Goemans, Lenaerts en Cop — In de zaak : Faillissement De C. t/ Pieter en Marianne De C. en N.V. L.)

Rb. Mechelen (1e Kamer), 15 december 1981

Koop — Wilsovereenstemming — Door partijen als essentieel beschouwde bestanddelen — Personenwagen — Kleur.

De vordering van aanlegster strekt ertoe verweerder wegens contractbreuk te doen veroordelen tot betaling van een schadevergoeding van 90.083 frank. Op de volgende gronden wijst de rechtbank deze vordering af :

«Overwegende dat partijen op 28 juni 1979 een koop-verkoopovereenkomst sloten omtrent een aankoop van een personenwagen BMW 316 met leveringsdatum in januari 1980 ; dat op de bestelbon uitdrukkelijk werd vermeld dat de BMW 316 van de kleur Phönix moest zijn ; dat op 17 juli 1979, of minder dan drie weken later, aanlegster aan haar klant, verweerder, meldde dat de wagen met kleur Phönix niet meer leverbaar was ; dat bij zelfde schrijven van 17 juli 1979 aanlegster verweerder verzoekt contact met haar op te nemen ten einde een nieuwe kleur aan te duiden en het gevraagde voorschot mee te brengen ; dat er tot 7 januari 1980 tussen partijen geen contacten meer zijn, alleszins blijken ze niet uit briefwisseling of anderszins, datum waarop aanlegster aan verweerder meldt dat de 'bestelde' wagen zou zijn toegekomen, waarop aanlegster weer vroeg contact op te nemen met de garage 'ten einde de levering te bepalen' ; waarop aanlegster op 4 febr. 1980 haar verzoek herhaalt om dan op 27 febr. 1980 aan verweerder te laten

weten dat zij 'heden een BMW 316 in voorraad hebben'; dat, hoewel op geen van de brieven van aanlegster enige reactie volgt, aanlegster op 18 juli 1980 aan verweerder vraagt 'te laten weten of U al dan niet een BMW 316 bij ons wenst af te nemen', waarop weer geen reactie, waarna aanlegster dagvaardt;

«Overwegende dat verweerder opmerkt dat een BMW van de kleur Phönix werd besteld, waarvan aanlegster zelf stelde deze bestelling niet te kunnen uitvoeren;

«Dat de kleur van de BMW voor verweerder een essentieel bestanddeel van de overeenkomst uitmaakt, terwijl aanlegster thans beweert dat de kleur voor verweerder geen essentieel element kan hebben uitgemaakt en meent dit te moeten afleiden uit het feit dat verweerder niet is ingegaan op haar verzoek om een andere kleur te komen kiezen en dat om deze reden alleen al slechts het type wagen bij de bestelling belangrijk was;

«Dat aanlegster echter uit het stilzwijgen van verweerder besluiten meent te moeten trekken die er niet uit afgeleid mogen worden;

«Dat uit de verschillende teneur van de onderscheidene brieven van aanlegster immers blijkt dat ook niet altijd dezelfde stelling wordt verdedigd; op 7 jan. 1980 beweert aanlegster dat 'de bestelde wagen' zou zijn aangekomen, terwijl de wagen in kleur Phönix reeds sinds 27 juli 1979 niet meer leverbaar was en aanlegster niet bewijst dat een andere kleur uitgezocht en besteld werd; dat vervolgens op 27 febr. 1980 aanlegster schrijft 'een BMW 316 in stock te hebben', angstvallig de kleur ervan of het feit dat hij al dan niet besteld zou zijn verzwijgend; terwijl ten slotte op 18 juli 1980 aanlegster vraagt of verweerder al dan niet een BMW wenst af te nemen, weer alleen het type wagen vermeldend;

«Dat uit de briefwisseling dan ook naar voren komt dat geen consensus tussen partijen omtrent de aankoop van een andere dan de bestelde, doch niet leverbare BMW, tot stand gekomen is;

«Overwegende dat bijgevolg de vordering ontvankelijk doch niet gegrond voorkomt.»

(Voorzitter: de h. Wauters — Rechters: de hh. de Forche en Van de Walle — Advocaten: mrs. Smits en Lens — In de zaak: P.V.B.A. Ets. S. t/ D.)

NOOT—Zie en vergelijk: Rb. Turnhout, 17 september 1980, *R.W.*, 1981-82, 1092, met noot.

Rb. Brussel (14e Kamer), 23 maart 1983

Echtscheiding — Op grond van bepaalde feiten — Inleiding door vrijwillige verschijning — Ontvankelijk.

«Gelet op:

— het verzoekschrift tot echtscheiding van 28 september 1982;

— het proces-verbaal van vrijwillige verschijning der partijen opgesteld in de openbare zitting van deze kamer op 8 februari 1983; (...)

«Gehoord het mondeling advies van de heer Huenens, eerste substituut-procureur des Konings in de openbare zitting van 8 februari 1983;

«Rechtdoende na tegenspraak,

«Verklaart de vordering ontvankelijk en gegrond (...)»

(Voorzitter: mevr. Viérin — Rechters: mevr. Vaes en Norman — Openbaar ministerie: de h. Huenens — Advocaten: mrs. Isenbaert loco Senaevé en Vandeveldé loco Deleu — In de zaak: P. t/ F.)

NOOT—*Anders*: Rb. Oudenaarde, 27 april 1982, *R.W.*, 1982-83, 714.

RECHTEN VAN DE MENS

De kosteloze bijstand van een advocaat in een cassatieprocedure

1. Bij arrest van 25 april 1983 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zich gebogen over de rechten van een beklaagde in een cassatieprocedure (arrest Pakelli, *Publ. Cour.*, reeks A, vol. 64).

Meer bepaald stond artikel 6, lid 3, c, van het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens aan de orde, volgens hetwelk een ieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, het recht heeft «zich zelf te verdedigen of de bijstand te hebben van een raadsman naar zijn keuze of, indien hij niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen, kosteloos door een toegevoegd advocaat te kunnen worden bijgestaan, indien het belang van de rechtspraak dit eist».

2. De klager was een Turk, Pakelli, die door een lagere Duitse rechtbank was veroordeeld wegens handel in verdovende middelen. Tijdens de behandeling van zijn zaak was hij bijgestaan door een toegevoegde advocaat, in het kader van de kosteloze rechtsbijstand.

Voor het instellen van een voorziening in cassatie bij het Bundesgerichtshof kreeg Pakelli eveneens de kosteloze bijstand van een advocaat. Die bijstand bleef evenwel beperkt tot het opstellen van een memorie en kon, overeenkomstig de Duitse wetgeving ter zake, in het specifieke geval van Pakelli niet uitgebreid worden tot een eventuele vertegenwoordiging ter terechtzitting.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat het Bundesgerichtshof in de meeste gevallen uitspraak doet *zonder* dat een mondelinge behandeling plaatsvindt. Dit is met name het geval wanneer het Hof de voorziening onontvankelijk verklaart, ze met eenparigheid van stemmen ongegrond verklaart, of ze met eenparigheid van stemmen gegrond verklaart. In de overige gevallen, ongeveer 10 %, wordt wel een terechtzitting gehouden, waarop het openbaar ministerie, de beklaagde en eventueel zijn raadsman worden gehoord.

In de zaak Pakelli werd een bepaalde procedurekwestie opgeworpen, die nog geen aanleiding had gegeven tot een vaste rechtspraak van het Bundesgerichtshof. Daarom werd een mondelinge behandeling bevolen, waarop evenwel al-

leen de raadsheer-rapporteur en een vertegenwoordiger van het openbaar ministerie het woord voerden. Pakelli bevond zich op dat ogenblik reeds geruime tijd in Turkije, terwijl hij, zoals gezegd, geen toegevoegde raadsman had gekregen voor de behandeling ter terechtzitting. Zijn voorziening in cassatie werd verworpen.

3. Voor het Europees Hof voerde Pakelli aan dat artikel 6, lid 3, c, door deze gang van zaken geschonden was.

Steunend op de Franse versie van die verdragsbepaling, die enigszins afwijkt van de Engelse versie en de hiervoren gegeven Nederlandse vertaling, beslist het Hof dat een beklagde het recht heeft om zich in persoon te verdedigen *of* zich door een raadsman van zijn keuze te laten verdedigen; *daarboven* heeft hij recht op een kosteloze bijstand van een advocaat, voor zover hij niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen en voor zover het belang van de rechtsbedeling dit eist. (De Duitse regering had opgeworpen dat uit de Engelse versie van artikel 6, lid 3, c, volgt dat de lid-staten de keuze hebben tussen drie mogelijkheden: toelaten dat de beklagde zich persoonlijk verdedigt *of* dat hij zich door een raadsman van zijn keuze laat verdedigen *of* dat hem kosteloos een raadsman wordt toegevoegd.)

In casu aanvaardt het Hof dat aan de eerste voorwaarde voor de kosteloze rechtsbijstand, namelijk het ontbreken van voldoende financiële middelen, voldaan was.

De betwisting draait in hoofdzaak rond de vraag of ook aan de tweede voorwaarde voldaan is, namelijk het belang van de rechtsbedeling.

De Duitse regering stelde zich op het standpunt dat het Bundesgerichtshof slechts mocht oordelen over de middelen geformuleerd in de memorie van de eiser in cassatie, die ter terechtzitting niet konden worden aangevuld. Bovendien zou het openbaar ministerie zich beperken tot een onafhankelijk advies over de voorziening. Volgens de regering was een vertegenwoordiging van de beklagde ter terechtzitting dan ook zonder enig belang.

Het Europees Hof verwierpt dit verweer op grond o.m. dat de terechtzitting betrekking had op een rechtsvraag waarvan de oplossing nog onzeker was. Het feit zelf dat het Bundesgerichtshof het nodig vond een mondelinge behandeling te bevelen, bewijst dat het pleidooi van een juridisch geschoold raadsman zijn nut kon hebben. Bovendien treedt het openbaar ministerie in de Duitse cassatieprocedure in strafzaken op als een werkelijke «tegenpartij», waarop de verdediging steeds het recht heeft te repliceren: die mogelijkheid van tegenspraak had derhalve ook op de terechtzitting gewaarborgd moeten zijn.

In die omstandigheden is het Hof eenparig van oordeel dat artikel 6, lid 3, c, geschonden werd.

4. In de besproken zaak wordt niet gehandeld over de vraag of een beklagde die niet zelf op de terechtzitting aanwezig is, niettemin het recht heeft zich aldaar door een advocaat te laten verdedigen. (Naar Duits recht kón een advocaat een beklagde immers «vertegenwoordigen», althans in de cassatieprocedure.)

Over deze kwestie, die door de ruime interpretatie van artikel 6, lid 3, c, aan belang wint, raadplege men E.P. von Brucken Fock, «Tot welke wijzigingen in het Nederlandse strafprocesrecht dienen de beginselen van behoorlijke rechtspraak, neergelegd in art. 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de funda-

mentele vrijheden, aanleiding te geven?», *Handel. Ned. Juristenver.*, 1983, I, eerste stuk, (149), 250-254.

Paul Lemmens
Assistent K.U. Leuven

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 42/82 — Commissie/Frankrijk — *Vrij verkeer van goederen — Invoer van Italiaanse wijn in Frankrijk* — 22 maart 1983

Op 4 februari 1982 heeft de Commissie het Hof verzocht vast te stellen dat de Franse Republiek de krachtens de communautaire regeling inzake de wijnbouw en artikel 30 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen door:

— voor de inklaring van Italiaanse tafelwijn overdreven veel tijd te hebben gebruikt en eerst te hebben ingeklaard na een systematische analyse;

— te hebben nagelaten snel de regularisatieprocedure te openen voor de transporten van een zeker aantal partijen wijn;

— de regularisatie van Italiaanse wijntransporten te hebben afhankelijk gesteld van de overlegging van bijzondere documenten;

— zelfs in geregulariseerde gevallen de inklaring te hebben vertraagd.

De inklaring van Italiaanse wijn in Frankrijk ging gepaard met aanzienlijke vertraging en op bepaalde momenten werd meer dan 1 miljoen hectoliter gedurende weken en zelfs maanden aan de Franse grens vastgehouden.

De Franse regering bestrijdt dat de litigieuze praktijken ten doel hadden het importvolume te beperken, en betoogt dat zij ertoe dienden de nakoming van de communautaire wijnbouwregeling te verzekeren, alsmede de consumenten, de gezondheid en het leven van personen te beschermen tegen frauduleuze handelingen en verboden en onzuivere praktijken.

I. Voorgeschiedenis

Tussen april 1980 en 1981 deden de Franse instanties hun Italiaanse collega's een aantal klachten toekomen over onregelmatigheden of overtredingen die zij bij transporten van Italiaanse wijn hadden geconstateerd.

In de zomer van 1981 werd de situatie op de Franse wijnmarkt gekenmerkt door een sterke stijging van de import van Italiaanse tafelwijn met als gevolg een daling van de marktprijzen.

Vanaf medio augustus 1981 werd de controle op de invoer van Italiaanse tafelwijn verscherpt. De Franse autoriteiten weigerden geleidedocumenten te aanvaarden en verichtten stelselmatig sanitaire en oenologische controles van de wijn door middel van analyses, alvorens de betrokken partijen in te klaren.

Op grond van deze praktijken heeft de Commissie twee procedures wegens niet-nakoming van gemeenschapsrechtelijke verplichtingen geopend:

— In het eerste met redenen omklede advies gaf de Commissie als haar oordeel te kennen dat de Franse Republiek de krachtens de gemeenschapsregeling in de wijnsector en artikel 30 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet was nagekomen door de regularisatieprocedure voor een zeker aantal partijen niet met de nodige spoed te hebben geopend, en zelfs in geregulariseerde gevallen de inkling te hebben vertraagd.

— In het tweede met redenen omklede advies oordeelde de Commissie dat de buitensporig lange duur van de inkling van Italiaanse tafelwijn en de systematische analyse bij inkling een door artikel 30 EEG-Verdrag verboden maatregel van gelijke werking als een kwantitatieve invoerbeperking vormde.

Als gevolg van besprekingen tussen Frankrijk en Italië werden de wijn versneld vrijgegeven. In januari 1982 nam het invoervolume wederom sterk toe en deden zich in Zuid-Frankrijk nieuwe incidenten voor tegen de Italiaanse wijnimporten.

Op 4 maart 1982 heeft het Hof, op verzoek van de Commissie, een aantal voorlopige maatregelen gelast; sindsdien heeft de Italiaanse wijnimport geen aanleiding gegeven tot bijzondere moeilijkheden.

2. Voorwerp van de procedure

De Commissie wenst te zien vastgesteld dat de Franse autoriteiten de Italiaanse wijnimporten in bulk hebben beperkt door de inkling te vertragen met de in de met redenen omklede adviezen gereleveerde praktijken, namelijk het weigeren van geleidedocumenten voor het vervoer van Italiaanse wijn en het controleren van de ingevoerde wijn door middel van systematische analyses.

3. Het weigeren van geleidedocumenten

De Commissie voert aan dat de geleidedocumenten die de Franse autoriteiten vanaf medio augustus 1981 weigerden te aanvaarden, in feite geen wezenlijke onregelmatigheden bevatten op grond waarvan zij overeenkomstig de communautaire regeling ter zake mochten worden geweigerd.

De Franse regering houdt staande dat de documenten niet in orde waren en dat zij derhalve bevoegd was deze te weigeren. Bovendien zou het op de weg van de Commissie liggen te bewijzen dat de documenten geen onregelmatigheden bevatten, waarin zij niet zou zijn geslaagd.

Ingevolge verordening nr. 1153/75 van de Commissie dient voor alle vervoer van wijn binnen de Gemeenschap een geleidedocument voor wijnbouwprodukten te worden opgemaakt. Voor produkten uit de Gemeenschap is dit formulier V.A. 1. De Franse autoriteiten waren op grond van deze regeling bevoegd erop toe te zien dat ieder aan de grens aangeboden wijntransport in bulk uit Italië daadwerkelijk vergezeld ging van een naar behoren ingevuld formulier V.A. 1.

Dit vereiste mag evenwel niet tot een belemmering van de handel of van de afzet van de produkten in de betrokken sector leiden, zodat alleen wezenlijke onregelmatigheden of onjuistheden aanleiding kunnen geven tot bezwaren.

Uit de stukken blijkt dat de onregelmatigheden waarop de Franse regering heeft gewezen, niet als wezenlijke kun-

nen worden aangemerkt en het maken van bezwaren tegen een document niet kunnen rechtvaardigen. Andere documenten daarentegen (waar het alcoholgehalte niet was ingevuld of onleesbaar was) bevatten onregelmatigheden die als wezenlijk kunnen worden beschouwd.

In casu is het niet mogelijk na te gaan of alle betrokken documenten al dan niet in orde waren en of deze onregelmatigheden al dan niet wezenlijk van aard waren. Aangenomen mag worden dat ten minste een deel van de documenten onregelmatigheden bevatten die in beginsel het maken van bezwaren tegen deze documenten rechtvaardigen.

Overeenkomstig artikel 12, lid 2, van verordening nr. 1153/75 dienen de autoriteiten die onregelmatigheden constateren, deze te regulariseren opdat het handelsverkeer niet ongerechtvaardigd wordt belemmerd. Regularisatie dient te geschieden overeenkomstig de bepalingen van verordening nr. 359/75 van de Raad. Ingevolge artikel 3 van deze verordening kan de bevoegde instantie om alle nodige gegevens verzoeken, indien er een gegrond vermoeden bestaat dat het produkt niet overeenstemt met de wijnbouwvoorschriften.

Eenvoudige vormgebreken in geleidedocumenten kunnen volgens het Hof een «gegrond vermoeden» niet rechtvaardigen.

Uit de stukken blijkt dat de Franse autoriteiten voor de regularisatie van de documenten eisen hebben gesteld die niet werden gedekt door gemeenschapsregeling ter zake.

De Italiaanse regering heeft in dit verband erop gewezen, dat de Franse autoriteiten hun praktijk ten aanzien van de regularisatie van onregelmatigheden plotseling en zonder voorafgaande kennisgeving wijzigden. Het Hof overweegt dat de verplichting tot samenwerking tussen de Lid-Staten meebrengt, dat de betrokken Lid-Staat in een dergelijk geval vooraf op de hoogte wordt gebracht van de nieuwe gedragslijn om de autoriteiten van die Lid-Staat de gelegenheid te bieden zich op de nieuwe praktijk voor te bereiden en daarmee rekening te houden bij het opstellen van de documenten V.A. 1.

De Commissie en de Italiaanse regering hebben voorts nog aangevoerd dat de Franse autoriteiten zelfs in geregulariseerde gevallen niet tot inkling zijn overgegaan.

Ook in zoverre zijn de Franse autoriteiten de ingevolge de communautaire wijnbouwregeling op hen rustende verplichting om wijntransporten te regulariseren die zijn vergezeld van onregelmatige documenten, niet nagekomen. De praktijken van de Franse autoriteiten waren eveneens in strijd met artikel 30 EEG-Verdrag.

4. Oenologische controles door middel van systematische analyses

De Franse autoriteiten hebben, volgens de Commissie en de Italiaanse regering, vóór de inkling systematische analyses verricht ten einde deze te vertragen en het invoervolume te beperken. Voor een oenologische controle was het niet noodzakelijk grote hoeveelheden wijn aan de grens vast te houden, en de duur van de analyses, die verscheidene weken besloeg, overschreed ruimschoots de termijn van enkele dagen die acceptabel ware geweest.

De Franse regering heeft hiertegen ingebracht dat de analyses ten doel hadden de naleving van de communautaire wijnbouwregeling te verzekeren, alsmede de verbruikers en de gezondheid en het leven van personen te beschermen.

Oenologische controles als de onderhavige vormen — ongeacht of zij al dan niet systematisch worden verricht — maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve beperkingen in de zin van artikel 30 EEG-Verdrag, die bij dit artikel zijn verboden behoudens in het gemeenschapsrecht en met name in artikel 36 van het Verdrag voorziene uitzonderingen.

Ingevolge artikel 36 vormt artikel 30 geen beletsel voor invoerbeperkingen die gerechtvaardigd zijn uit hoofde van de bescherming van de gezondheid en het leven van personen. Een dergelijke beperking dient evenwel noodzakelijk te zijn ter bereiking van de ermee nagestreefde doelstellingen en geen belemmeringen van de invoer teweeg te brengen die onevenredig zijn aan die doelstellingen.

Wat de toelaatbare frequentie van deze analyses betreft, moet worden opgemerkt dat deze sterk schommelde in de betrokken periode. In augustus 1981 werden alle partijen wijn aan zulke analyses onderworpen, in oktober 1981 werden 15 % steekproeven genomen en eind januari 1982 werden weer drie van de vier partijen geanalyseerd.

De Franse regering heeft zelf naar aanleiding van het met redenen omklede advies verklaard, dat een frequentie van één op tien voldoende was.

Ten aanzien van de termijn van verscheidene weken die de analyses in beslag namen, moet worden opgemerkt dat deze van geval tot geval kan verschillen, met name naar gelang de aard van de analyses die worden verricht.

Eveneens dient te worden opgemerkt dat uit een telexbericht van 2 februari 1982 alsmede uit de omstandigheden in hun geheel genomen blijkt dat met de analyses werd beoogd de inkleding van de betrokken transporten te vertragen en aldus de omvang van de invoer van wijn uit Italië te beperken.

Zowel uit de frequentie waarmee de analyses werden verricht als uit het feit dat de transporten die werden gecontroleerd, alle aan de grens werden vastgehouden, volgt mitsdien dat de praktijk van de Franse autoriteiten met betrekking tot het verrichten van controles door middel van systematische analyses in strijd was met de voorschriften van artikelen 30 en 36 EEG-Verdrag.

Het Hof, rechtdoende, verstaat :

«Door de inkleding van uit Italië in bulk ingevoerde tafelwijn als gevolg van de modaliteiten van de controle, van de regularisatie van de geleidedocumenten V.A. 1 en van de systematische controles door middel van analyses te vertragen, en aldus deze invoer van tafelwijn tussen augustus 1981 en maart 1982 te beperken, is de Franse Republiek de krachtens artikel 30 EEG-Verdrag en de communautaire wijnbouwregeling op haar rustende verplichtingen niet nabekomen.»

Zaak 88/82 — Italiaanse Administratie van de Staatsfinanciën/ A. en O. Leonelli (prejudicieel) — *Sanitaire keuringsrechten — Terugbetaling* — 22 maart 1983

De Corte Suprema di Cassazione heeft het Hof een vraag gesteld over de uitlegging van artikel 15 van 's Raads richtlijn nr. 71/118 inzake gezondheidsvraagstukken op het gebied van het handelsverkeer in vers vlees voor pluimvee (PB 1974, L 55, blz. 23).

Verzoekers in het hoofdgeding hebben van de Administratie van de Staatsfinanciën terugbetaling gevorderd van

de bedragen die zij in de jaren 1968-1975 voor sanitaire keuringsrechten hadden betaald over importen van levend pluimvee en ander gevogelte uit Hongarije. Zij stelden dat die rechten in strijd met artikel 11 van verordening nr. 123/67 van de Raad waren geheven; volgens dit artikel is, behoudens andersluidende bepaling van die verordening of afwijkingen waartoe de Raad besluit, de toepassing van enig douanerecht of heffing van gelijke werking op de invoer van pluimvee uit derde landen verboden.

Artikel 15 van genoemde richtlijn bepaalt evenwel dat «tot op het tijdstip van inwerkingstelling van de communautaire bepalingen voor de invoer van vlees van pluimvee uit derde landen... de Lid-Staten op deze invoer bepalingen toe (passen) welke tenminste gelijkwaardig zijn aan die welke uit deze richtlijn voortvloeien.»

De gestelde vraag komt erop neer of de door artikel 15 van richtlijn nr. 71/118 gemaakte uitzondering op het verbod douanerechten of heffingen van gelijke werking te heffen, neergelegd in artikel 11, lid 2, van verordening nr. 123/67, vanaf de kennisgeving van de richtlijn aan de betrokken Lid-Staat van toepassing is op de invoer van vers vlees van pluimvee uit derde landen, dan wel of de toepassing afhangt van de aanvullende voorwaarde dat deze Lid-Staat reeds de nodige maatregelen heeft genomen teneinde aan genoemde richtlijn gevolg te geven.

Het Hof heeft hierop voor recht verklaard :

«De in artikel 15 van richtlijn nr. 71/118 van de Raad, van 15 februari 1971, voorziene uitzondering op het verbod douanerechten of heffingen van gelijke werking te heffen, neergelegd in artikel 11, lid 2, van verordening nr. 123/67 van de Raad, is vanaf de dag van kennisgeving van de richtlijn aan de betrokken Lid-Staat van toepassing op de invoer van vers vlees van pluimvee uit derde landen, onverschillig of die Lid-Staat al dan niet reeds de nodige maatregelen heeft getroffen om te voldoen aan de bepalingen van die richtlijn.»

Zaak 34/82 — Martin Peters Bauunternehmung GmbH/ Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging (ZNAV) (prejudicieel) — *Artikel 5, aanhef en sub 1, Executieverdrag* — 22 maart 1983

De Hoge Raad der Nederlanden heeft twee prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 5, sub 1, van het Executieverdrag.

Die vragen zijn gerezen in het kader van een geschil tussen de Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging (hierna: ZNAV), een vereniging naar Nederlands recht, gevestigd te Maastricht en kantoorhoudend te Heeze (Noord-Brabant), en een van haar leden, de vennootschap naar Duits recht Martin Peters Bauunternehmung GmbH (hierna: Peters) gevestigd te Aken, Bondsrepubliek Duitsland, ter zake van de invordering van een bedrag dat aan Peters in rekening is gebracht krachtens een intern voorschrift, vastgesteld door de organen van de vereniging, dat bindend is voor haar leden.

De Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch, waarbij de ZNAV haar vordering had ingesteld, verwierp de door Peters opgeworpen exceptie van onbevoegdheid. Naar het oordeel van de rechtbank vond het geschil zijn oorsprong in een overeenkomst en was zij derhalve bevoegd ingevolge artikel 5, sub 2, Executieverdrag, bepalen-

de dat een verweerder — in casu Peters — die woonplaats heeft op het grondgebied van een andere verdragsluitende staat, ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst kan worden opgeroepen voor het gerecht van de plaats waar de verbintenis is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd.

Alvorens ten gronde uitspraak te doen, heeft de Hoge Raad besloten het Hof de navolgende twee vragen over de uitlegging van het Executieverdrag voor te leggen:

«1. Is artikel 5, aanhef en onder 1, van het Verdrag van toepassing op vorderingen van een privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging tegen een lid ter zake van verbintenissen tot betaling van een geldsom, welke hun grondslag hebben in de tussen partijen bestaande lidmaatschapsverhouding, als deze is ontstaan doordat de aangesproken partij krachtens daartoe strekkende rechtshandeling tot die vereniging als lid is toegetreden?

2. Maakt het daarbij verschil of de betreffende verbintenissen zonder meer uit die toetreding voortvloeien dan wel uit die toetreding in verband met een of meer besluiten van organen van de vereniging?»

Het Hof heeft voor recht verklaard:

«1. De verbintenissen tot betaling van een geldsom, welke hun grondslag hebben in de tussen een vereniging en haar leden bestaande lidmaatschapsverhouding, zijn te beschouwen als 'verbintenissen uit overeenkomst' in de zin van artikel 5, sub 1, van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken.

2. Daarbij maakt het geen verschil of de betrokken verbintenissen zonder meer uit de toetreding als lid voortvloeien dan wel uit die toetreding in verband met een of meer besluiten van organen van die vereniging.»

BOEKEN

P.B. HUGENHOLTZ, *Auteursrecht en Information Retrieval. Veelvuldiging en openbaarmaking in het Computertijdperk*, Kluwer, Gouda Quint — FED — Tjeenk Willink, 1982, Post Scriptum Reeks, 61 blz.

Welke zijn door het auteursrecht beschermde creaties? Of: wat zijn *auteurswerken* in de zin der wet? De vraag wordt maar schijnbaar opgelost in de auteurswet zelf, en de goede oude begrippen van «werken van letteren, kunst of wetenschap» doen het niet meer helemaal. Toch moet men de bijna honderdjarige wet nageven dat zij lange tijd — na rechterlijke interpretatie — bestand is geweest tegen nieuwe ontwikkelingen. De titel van het hier besproken werkje is daar een goed voorbeeld van: «*information retrieval*»: met gerust gemoed kan men verklaren dat noch de Nederlandse noch de Belgische wetgever destijds aan zulke verschrikkelijke termen zullen hebben gedacht. Toch moeten hun wetten het maar zien te redden met die nieuwerwetse dingen.

De auteur geeft beknopt en glashelder eerst uitleg over de terminologie: zijn onderwerp is de auteursrechtelijke stand van zaken rond het opslaan en het toegankelijk maken i.v.m. computers van allerlei informatie: Bjus, Blex (via Credoc) bijvoorbeeld, Juridische Databank (van Kluwer) voor Nederland, enzomeer; teletekst en vieldata in de meer populaire sectoren: al die dingen werken zonder specifieke regelingen... maar: hoe zit het nu precies auteursrechtelijk in elkaar?

De auteur beschrijft de probleemstelling accuraat; daarbij voert hij al die technologische hoogstandjes nuchter terug naar de bepalende rechtsvragen: Wat is een auteurswerk? Wanneer is er veelvuldiging resp. openbaarmaking? Welke oplossingen biedt de auteurswet nu, en zijn die voldoende?

Bij die studie van de klassieke auteursrechtelijke onderwerpen passeren veel praktijkvragen de revue: is een *abstract* (korte samenvatting) een beschermwaardig auteurswerk? een *database*? een «kopie» boven een rechterlijke uitspraak? Kan men die zomaar opslaan in een computerbestand, of is zulks eigenlijk al onderworpen aan toestemming van de auteur? Kan men die zomaar beschikbaar stellen aan abonnees of aanvragers?

Eerlijk: niemand staat nog graag stil bij die vragen, omdat de techniek ons op sleeptouw heeft genomen. Credoc (e.a.) wordt veelvuldig geraadpleegd, zoals bijna elk dossier fotokopies bevat uit *R.W.*, *T.P.R.* of *J.T.*, ... ten koste toch vaak, nuchter beschouwd, van de rechtsgoederen en rechthebbenden die bij de invoering van de Auteursrechtenwet destijds werden beschermd?

Hugenholtz heeft de verdienste de oude wetsprincipes te confronteren met die nieuwe technieken: de oefening is verhelderend maar ook ontnuchterend. Indien ik hem goed heb begrepen, is bijna geheel die activiteit van opslag van informatie en beschikbaarstelling ervan via computerbestanden, *illegaal*. Hamvraag: moet de techniek veranderen, of de wet?

Leo Neels

BALIELEVEN

Orde van Advocaten te Gent

Samenstelling van de Raad van de Orde

Staffhouder: mr. René Verstringhe; leden: mrs. Stéphane De Vos, Louis De Clerck, Piet Blomme, Jean-Marie Kluyskens, Ignace Peckstadt, Willy Roossens, Paul Van Mallegheem, Geert Baert, Arsène Ryckaert, Antoon Van Damme, Paul Lagae, Paul De Cordier, Fernand L. De Vliegheer en Michel Van den Daelen.

Conferentie van de Jonge Balie te Leuven

Samenstelling van het Bestuur

Voorzitter: mr. Yves Nelissen Grade; ondervoorzitter: mr. Jaco Mertens; secretaris: mr. Koenraad Moens; schatbewaarder: mr. Fabienne Legrand; leden: mrs. Albert Bergmans, Bernard Puisseant, Goedele Verboomen, Marleen Vaes en Carl Hubrechts; oudvoorzitter: mr. Piet Siffert.

BERICHTEN

Hulde aan Jean Limpens

De Rechtsfaculteit van de Rijksuniversiteit te Gent organiseert, in samenwerking met de Rechtsfaculteit van de Vrije Universiteit te Brussel en met het Internationaal Centrum voor Rechtsvergelijking, te Gent, op donderdag 22 en vrijdag 23 maart 1984, een huldebetoen aan wijlen prof. Jean Limpens.

Het programma omvat twee delen:

1. De «studiedagen Jean Limpens», bestaande uit drie halve dagen (donderdagvoormiddag en -namiddag; vrijdagvoormiddag), waar drie onderwerpen zullen worden behandeld.

De thema's worden ontleend aan het laatste werk van prof. Limpens «Liability for one's own acts», verschenen in het volume

«Torts» van het boekdeel XV van de International Encyclopedia of Comparative Law.

Mr. André Tunc heeft aanvaard als algemeen verslaggever op te treden.

2. Een academische zitting (vrijdagnamiddag).

Verslaggevers

Thema 1. Strict liability (responsabilité stricte): de heren Heller (Zweden), O'Connell (U.S.A.), Kötz (Duitsland), Bocken (België).

Thema 2. Exemption clauses (conventions d'irresponsabilité): mej. Viney (Frankrijk), de heren Weir (Groot Brittannië), Hondius (Nederland), Kruithof (België).

Thema 3. Grounds of justification (faits justificatifs, y compris l'acceptation des risques): de heren Stoll (Duitsland), Jolowicz (Groot Brittannië), Czachorski (Polen), Cornelis en van Ommeslaghe (België).

Op de academische zitting zal het woord gevoerd worden door prof. Storme, decaan van de Rechtsfaculteit te Gent, de decaan van de Rechtsfaculteit van de V.U.B., de voorzitter van het Internationaal Centrum voor Rechtsvergelijking, prof. Fredericq, die een eerbetoon zal uitspreken voor mr. Limpens, prof. Tunc die het algemeen verslag van de studiedagen Jean Limpens zal voorstellen. Prof. Czachorski zal spreken in naam van de buitenlandse verslaggevers.

Taal der zittingen — Er zal geen simultane vertaling verstrekt worden. De academische zitting wordt gehouden in het Nederlands, tenzij de bijdrage van de buitenlandse deelnemers in het Frans of in het Engels is.

Publikatie — De verslagen zullen aan de deelnemers van de studiedagen rondgedaald worden in gepolycopieerde vorm. Later wordt een publikatie verzorgd door de uitgeverij Kluwer.

Kluwer's Post Scriptum 1984

Evenals in de afgelopen drie jaren worden ook dit jaar studenten en pas afgestudeerden weer uitgenodigd om hun scripties of werkstukken in te zenden aan de jury van Kluwer's Post Scriptum.

De prijs, die bestaat uit een bedrag van f10.000, heeft tot doel de winnaar of winnares de mogelijkheid te bieden zich verder te ontplooiën op rechtswetenschappelijk gebied door middel van een studiebeurs, studiereis of anderszins.

In 1981 werd Kluwer's Post Scriptum voor de eerste maal uitgeleend aan mr. M.W.M. van de Leur voor zijn doctoraalscriptie *Een- en meertalige regelgeving*. In 1982 ontving mr. P.B. Hugenholz de prijs voor zijn doctoraalscriptie *Auteursrecht en informationretrieval*. Daarnaast werden zowel in 1981 als 1982 twee eervolle vermeldingen toegekend. In 1983 werd de scriptie *Wie het profiel past* van mr. M.A.P. Bovens bekroond en werd er een eervolle vermelding toegekend.

Al deze werkstukken werden uitgegeven in de Post Scriptum Reeks.

Iedere belangstellende voor Kluwer's Post Scriptum 1984 wordt bij deze uitgenodigd zijn/haar werkstuk vóór 1 november 1983 in te zenden aan de jury. Voor beoordeling komen in aanmerking doctoraalscripties, werkstukken of andere daarmee te vergelijken wetenschappelijke publikaties, zoals bijvoorbeeld tijdschriftartikelen, over een onderwerp op het terrein van de rechtswetenschappen in brede zin.

De jury bestaat uit mr. J.M. Polak, lid van de Raad van State en oud-hoogleraar te Wageningen, mr. J. van Soest, advocaat-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden en oud-hoogleraar te Amsterdam en mr. C.J. van Zeben, lid van de Raad van State en oud-hoogleraar te Utrecht. Zij kunnen zich in hun beoordeling laten bijstaan door specialisten op bijzondere rechtsgebieden.

Deelname staat open voor hen die zich in de afstudeerfase bevinden of bevonden, zijn/waren ingeschreven aan een universiteit of instelling van hoger beroepsonderwijs in de periode van 1 november 1982 tot 1 november 1983 en daarnaast in genoemde periode de leeftijd van 30 jaar nog niet hebben bereikt. Groepsdeelname behoort eveneens tot de mogelijkheden. Werkstukken dienen na 1 september 1982 voltooid te zijn en in drievoud te worden ingezonden.

Adres van inzending: Secretariaat van de Jury Kluwer's Post Scriptum, Prinsessegracht 21, 2514 AP 's Gravenhage.

Nadere informatie over Kluwer's Post Scriptum en het regle-

ment van deelname kan verkregen worden bij: Kluwer Groep rechtswetenschappen bv, mevrouw mr. S.C. Verburg, Postbus 23, 7400 GA Deventer, tel. 05700 - 91198 (doorkiesnummer).

ERRATA

Inbetalinggeving

In de samenvatting van Cass., 26 februari 1982 (kol. 162 van deze jaargang) is een fout geslopen die de lezer zou kunnen misleiden. De tweede alinea dient als volgt te worden gelezen:

«Een inbetalinggeving door overdracht van een schuldvordering van geld, geldt *niet uiteraard* als bevrijding voor het nominale bedrag van de overgedragen vordering, maar kan, naar gelang van de overeenkomst van partijen, strekken tot betaling van een minder bedrag of tot beloop van de bedragen die door de schuldenaar werkelijk zullen worden betaald.»

TIJDSCHRIFTEN

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1983

nr. 5642, 26 februari

W.C.L. Van der Grinten, Aantasting van besluiten; M.J.A. Van Mourik, Geen pensioenverrekening bij «koude» uitsluiting van gemeenschap van goederen; H.T. De Groot, T. Pos, A.S. Rueb, P.A. Stein, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak. Zakenrecht.

nr. 5643, 5 maart

P. Rodenburg, Art. 3.4.2.3a herzien. De ontwerp-invoeringswet van het nieuwe 2014 (I); W.J. Zwalf, Enige opmerkingen over een bijzondere wijze van legateren.

nr. 5644, 12 maart

P. Rodenburg, Art. 3.4.2.3a herzien. De ontwerp-invoeringswet van het nieuwe 2014 (II, slot); J.E.M. Akveld en A.C. Otten, De openbare vennootschap naar CNBW en het onderscheid beroep en bedrijf; J. Van Leijenhorst, Belastingheffing over inkomsten uit onverdeelde boedel.

nr. 5645, 19 maart

I. De Waal-Van Wesse, Cessie en stille verpanding van toekomstige vorderingen, mede naar aanleiding van HR 26-3-1982, R.v.d.W. 1982, 69; H.G. Hagelen, Toepassing van de saldomehode voor en na de revisie van het fiscale reparatiewetontwerp nr. 16787; W.G. De Vries, Positie, houding, doen en laten van een notaris.

nr. 5646, 26 maart

W.E.M. Leclercq, Nietigheid en vernietigbaarheid in de artikelen 3.2.1, 2, 2a en 3 NBW; R.D. Bos, De veiling ex artikel 1223, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek van een teboekgesteld schip, ten overstaan van een deurwaarder.

nr. 5647, 2 april

A.A. Van Velten, Wijzigingen in boek 3 NBW in verband met Ontwerp-Kadasterwet; M.C.M. Brandjes, Enige aspecten van de vereffening van Naamloze en Besloten Vennootschappen; C.G.J. Piron, Gemeentegarantie en de grosse van een hypotheekakte.

nr. 5648, 9 april

N. Nobel, De fiscale voordelen van het gebruikmaken van buitenlandse rechtspersonen; W.H. Vellinga, Erfrechtelijke onwaardigheid als straf op de zonde in het Nieuw B.W.; Th. M. De Jongh, Een stelling die niet onweersproken mag blijven.

nr. 5649, 16 april

J.M.M. Maaijer, Omzetting van rechtspersonen; J.M.C.M. Smarius, De Voorste Stroom in het concernrecht; J.S. Rijkels, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak. Beslissingen inzake inkomstenbelasting (onderneming) (I); W. Heuff, Recente Rechtspraak. Gebondenheid van veilende hypotheekhouder aan kettingbeding?

nr. 5650, 23 april

P. Rodenburg en J.W.M. Russell, Het huurbeding ontmanteld? De ontwerp-invoeringswet van art. 3.9.4.8 nader beschouwd; M.A. Loth, Over nietige rechtshandelingen; J.C. Hage, Nogmaals: nietige rechtshandelingen; Th. M. De Jongh, Verdient het voorkeur dat de wet spreekt over eedaflegging «in handen van» iemand of «ten overstaan van» iemand?; J.S. Rijkels, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak. Beslissingen inzake inkomstenbelasting (onderneming) (II).

nr. 5651, 30 april

P.W. Van der Ploeg sr., Het overgangsrecht van de wet houden de de erfrechtelijke gelijkstelling van de natuurlijke kinderen met de wettige kinderen; A.J.H. Pleysier, Gestapelde rechten in het nieuwe Burgerlijk Wetboek; J.S. Rijkels, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak. Beslissingen inzake inkomstenbelasting (onderneming) (III, slot).

Nederlands Juristenblad, 1983

nr. 19, 7 mei

P. Nicolai, Naar een beperkte rechtsbescherming in vreemdelingenzaken? Kanttekeningen bij het ontwerp uitbreiding rechtsbescherming en rechtsbijstand vreemdelingen; H.U. Jessurun d'Oliveira, Kiesrecht voor niet-nationalen; A. Eppink, Cross-culturele gedragsbeoordeling; A.J. Van Duijne Strobosch, Minimum-lengte-eis politie geen (indirecte) discriminatie?; E.H. Hondius, Jaarvergadering Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking; G. Van Leuven, Dagvaardingen afschaffen: bezuiniging op de rechtspleging? Een misleidende voorstelling van zaken; G.R. Rutgers, Over dagvaardingen, deurwaarders en bezuinigingen op de rechtspleging; Rechtspraak Raad van State; X., Wet openbaarheid van bestuur. Eindrapport van de Evaluatiecommissie verschenen; X., Binnentreden in nieuwe Grondwet. Aanvulling op circulaire; X., Vergoedingen rechtsbijstand. Nieuw besluit in werking getreden.

nr. 20, 14 mei

R.J.P. Kottenhagen en P.A. Kottenhagen-Edzes, Hinder en misbruik van recht in het nieuw B.W. Enige kritische kanttekeningen; P.A. Speijdel, Naar een herziene beklagprocedure; M. Rutgers, Het haasje-over van de doodgravers. Justitie speelt mee; F.H. Van der Burg, De nieuwe Grondwet op de oude voet; A.W. Heringa, Het voorontwerp van een wet gelijke behandeling. Een reactie; P.J. Boon, Het voorontwerp van een wet gelijke behandeling. Een reactie (met naschrift van M. De Blois e.a.); E. De Gast (namens de beroepsgroep juristen van Amnesty International), Vervolgde juristen. De zaak Shehata Haroun, Egypte; Rechtspraak Hoge Raad; X., Wet vermogenssancties in werking sinds 1 mei; X., Transactiebeleid misdrijven. Richtlijnen vastgesteld; X., Rijden onder invloed en weigering medewerking aan ademtest of bloedproef. Richtlijnen aangepast; X., Door- of wegrijden na een aanrijding. Richtlijn vastgesteld; X., Transactie- en strafvorderingsbeleid Kantongerechtsvoortredingen. Herziening richtlijnen; X., Criminaliteitsbestrijding op langere termijn. WODC-rapport verschenen; X., Arbeidsvoorwaarden bij de overheid. Rapport werkgroep overlegstelsel; X., Politie en etnische minderheden. Rapport verschenen; X., Belasting tweeverdieners. Advies van de Emancipatieraad.

nr. 21, 21 mei

A. Klijn, De verplichte procesvertegenwoordiging bij echtscheiding: een schermutseling in de achterhoede; D.J. Van Dijk, De toegankelijkheid en de snelheid van de rechtspraak, op Curaçao en in Nederland; D.W.J.M. Pessers, 100 jaar na de zaak Aletta Jacobs; A.R.Ph. Boddarta, «... Alsof er geen faillissement ware»; H.E. Wierda, Reactie op het artikel van prof. mr. A. van Oven; J.R. Voute, «... Alsof er geen faillissement ware»; M. Van der Horst, De O.M.-richtlijn voor verlenging bewaring in de praktijk; Rechtspraak Hoge Raad; X., Verslag van de Nationale Ombuds-

man 1982; X., Drugbeleid; X., Art. 1639aa B.W.: advies SER gevraagd; X., Gelijke kansen man en vrouw; X., Amnesty International. Jaarverslag Nederlandse afdeling verschenen.

nr. 22, 28 mei

E. Cohen Henriquez, Redelijke verwachtingen van samenlevingsgenoten; H.C.F. Schoordijk, Kisch en zijn werk; M.P.J.A. Cremers, Het opheffen van conservatoire beslagen. Ontwerp Invoeringswet Boeken 3-6 N.B.W. (1e gedeelte); J. Van der Hoeven, De Afdeling rechtspraak van de Raad van State; F.A.M. Stroink, Reactie op «De Afdeling rechtspraak van de Raad van State»; A. Mulder, Antwoord aan mr. Stroink; F. Vellinga-Schootstra, Een structureel vraagteken bij de Wet Eenmalige Uitkering; J.J. Bos, De Nederlandse Octrooiraad; Rechtspraak Hoge Raad; X., Taak en toekomst gevangeniswezen; X., Eerste regeringsverslag Wet openbaarheid van bestuur; X., WOB: geen vernietiging van provinciale openbaarheidsverordeningen; X., Protestvergadering Orde van Advocaten; X., Nadere ordening inzamelingswezen.

Recueil général de l'enregistrement et du notariat, 1983

mei

X., noot bij Rb. Antwerpen, 25 juni 1981 (registratierechten — vonnissen en arresten — bewarend beslag onder derden — vordering tot teruggave van onverschuldigde rechten — interesten); X., noot bij Administratieve beslissing, 22 april 1982 (registratierechten — verkoop van onroerend goed tegen lijfrente — belastbare grondslag); A.C., noot bij Rb. Brugge (Kort ged.), 22 april 1982 (aanwijzing van beheerder *ad hoc* om onbekende erfgenamen te vertegenwoordigen).

Tijdschrift voor notarissen, 1983

nr. 5, mei

R. Deblauwe, Het K.B. nr. 150: Wijzigingen aan het K.B. nr. 15 tot aanmoediging van het risicodragend kapitaal.

Vlaams tijdschrift voor Gezondheidsrecht, 1983

nr. 5, mei-juni

L. Neels, Gezondheidsbeleid en bevoegdheidsverdeling; R. Kruitthof, Tendensen inzake medische aansprakelijkheid; H. Nys en R.-M. T'Jonck, Kroniek van het gezondheidsrecht (wetgeving, rechtspraak, rechtsleer, parlementaire vragen en antwoorden, feiten en kronieken, boekbespreking, mededelingen); M. Delhuvette, noot bij Cass., 2 februari 1982 (rechten van geneesheren-inspecteurs van het R.I.Z.I.V. bij medische controle); M. Delhuvette, noot bij Arbh. Brussel, 22 april 1982 (roekeloos en tergend beroep — Z.I.V.-uitkering — niet-toegelaten deeltijdse arbeid); H. Nys, Onwettige uitoefening van verpleegkundige activiteiten (noot bij Corr. Brugge, 17 januari 1983).

Ars Aequi, 1983

nr. 5, mei

T. Heukels, De aansprakelijkheid van de Europese Gemeenschap wegens onrechtmatig normatief handelen; E. Clerx, Opschortingsrechten in het N.B.W.; C. Smit-Karsten, Wetgevingsleer; P. van Dijk, Studie- en informatiecentrum mensenrechten; J. de Hullu, Het jaarverslag van het O.M. over 1981: op de rand van het opportunisme; Wetgeving; Jurisprudentie.

Europees vervoerrecht, 1982

nr. 6

M.E. De Orchis, Maritime Insurance and Multimodal Muddle; Rechtspraak.

Journal des tribunaux, 1983

nr. 5251, 7 mei

R.O. Dalcq, La faute de la victime.

nr. 5252, 14 mei

Chr. Henneau-Hublet, La protection pénale du fœtus et droit belge face aux expérimentations bio-médicales.

nr. 5253, 21 mei

M.-A. Flamme en Ph. Flamme, Chronique de jurisprudence. La sous-traitance (eerste deel).

nr. 5254, 28 mei

M.-A. Flamme en Ph. Flamme, Chronique de jurisprudence. La sous-traitance (slot).